

BERICHTGEVING OVER PRINSJESDAG VAN 1945 TOT 2000

In hoeverre is de berichtgeving veranderd en welke ontwikkelingen/verbanden zijn er te signaleren in de berichtgeving?

Rosanne Sevink

Masterscriptie geschiedenis

Universiteit Leiden

25 augustus 2015

Voorwoord

Ik wil allen bedanken die mij hebben geholpen bij het schrijven van deze scriptie. Speciale dank gaat uit naar mijn begeleider, prof. Dr. Te Velde, die mij altijd weer advies gaf over de opzet en het verbeteren van mijn scriptie. Ook wil ik mijn ouders bedanken, het heeft ze veel energie gekost, maar ze hebben me altijd gesteund.

Samenvatting

Deze scriptie gaat over de vraag in hoeverre de berichtgeving over Prinsjesdag veranderd is en welke ontwikkelingen/verbanden er zijn te signaleren in de berichtgeving over Prinsjesdag van 1945 tot en met 2000.

Het is interessant om hier naar te kijken, aangezien Prinsjesdag een van de weinige politieke tradities is die Nederland kent. Ik zal niet ingaan op de Troonrede en de beleving van de Troonrede door de pers, maar ik richt mij puur op de beleving van het ceremonieel vertoon van Prinsjesdag en de berichtgeving hierover. Hoe verandert de berichtgeving over deze traditie in de loop der jaren?

Er zijn hierin duidelijk drie periodes te onderscheiden, namelijk van 1945 tot 1966, van halverwege de jaren zestig tot begin jaren tachtig en van begin jaren tachtig tot 2000. In alle drie de periodes staat een andere vorm van berichtgeving centraal.

In het eerste hoofdstuk blijft de berichtgeving over Prinsjesdag vrij algemeen. Er wordt een positief gevoel over de dag beschreven, en er worden vooral geen controversiële uitspraken gedaan. Alle kranten geven voornamelijk een beschrijving van de dag en van het koninklijk huis en de kleding van de koningin.

In het tweede hoofdstuk verplaatst de aandacht van de berichtgeving zich juist naar de incidenten. Er is veel aandacht voor de demonstraties en details. Zo geven de kranten de lezer achtergrondinformatie over de voorbereidingen voor Prinsjesdag en speelt het koningshuis een ondergeschikte rol.

In het laatste hoofdstuk komt naar voren dat er minder aandacht wordt besteed aan Prinsjesdag. De berichtgeving is minder uitgebreid en er is meer ruimte voor de gewone man dan voor het koningshuis. Het is mooi om te zien dat de hoedenparade, die nu echt bij Prinsjesdag hoort, pas in de laatste jaren van de twintigste eeuw opkomt.

Een overeenkomst tussen de periodes is de aandacht voor de menselijkheid van het koningshuis. De kranten beschrijven het gedrag en het leven van de leden van het Koninklijke gezin en zorgen zo dat ze menselijker worden en dichter bij de mensen langs de route komen te staan.

Prinsjesdag staat in het eerste hoofdstuk op een voetstuk. Er worden keurige beschrijvingen van deze bijzondere dag gegeven. In het laatste hoofdstuk is het publiek op het voetstuk geklommen. Nu is er aandacht voor de mening van de burger.

Inhoudsopgave

Inleiding	7
Prinsjesdag, een beknopte weergave	8
Een korte introductie van de drie dagbladen	15
Prinsjesdag van 1945 tot 1966	17
Prinsjesdag van 1965 tot begin jaren tachtig	53
Prinsjesdag van begin jaren tachtig tot 2000	77
Conclusie	105
Literatuurlijst	108

Inleiding

Prinsjesdag is één van de weinige politieke tradities die Nederland kent en dat maakt het een zeer interessant onderzoeksonderwerp. Hoe is Prinsjesdag ontstaan en hoe is het veranderd in de loop der jaren? Maar vooral, hoe wordt er door de media gereageerd op Prinsjesdag en de veranderingen die in de politieke tradities ontstaan? Zijn er ontwikkelingen te zien in de berichtgeving over Prinsjesdag en komen er verbanden naar voren, wordt er juist meer of minder over Prinsjesdag geschreven? Dit zijn de vragen die centraal staan in deze scriptie.

Dit onderzoek heeft tot doel om tot een systematische persanalyse over de berichtgeving van Prinsjesdag te komen. Wat werd er de afgelopen decennia over Prinsjesdag geschreven, hoe werd er over Prinsjesdag geschreven en hoe is het schrijven over Prinsjesdag veranderd in al die jaren. Dit onderzoek zal zich richten op Prinsjesdag in haar geheel en niet op de losse aspecten, zoals de troonrede. De periode die onderzocht wordt is van 1945 tot 2000. De vraag die centraal staat is, *In hoeverre is de berichtgeving over Prinsjesdag veranderd en welke ontwikkelingen/verbanden zijn er te signaleren in de berichtgeving over Prinsjesdag?*

Voor dit onderzoek maak ik gebruik van de dagbladen, *De Volkskrant*, *De Telegraaf* en *Trouw*. Ik zal vooral kijken naar de berichtgeving in de twee dagen na Prinsjesdag. In deze periode zal er naar mijn verwachting het meest over Prinsjesdag geschreven worden. Ook bekijk ik de berichtgeving van één dag vóór Prinsjesdag en op Prinsjesdag zelf. Dit om te zien of er al voor aanvang van dit politieke ritueel over Prinsjesdag geschreven wordt.

In hoofdstuk 1, *Prinsjesdag, een beknopte weergave*, zal ik de ontstaansgeschiedenis van Prinsjesdag behandelen. Dit hoofdstuk richt zich op het geven van een kort overzicht waar Prinsjesdag uit bestaat en hoe en wat er over Prinsjesdag geschreven is. In het tweede hoofdstuk geef ik een korte introductie van de drie dagbladen die ik gebruik en waarom ik voor deze dagbladen gekozen heb.

Vervolgens behandel ik in drie aparte hoofdstukken de verschillende periodes die ik onderscheid in de berichtgeving van Prinsjesdag. Het eerste hoofdstuk beslaat de periode van 1945 tot 1966. Het tweede hoofdstuk beslaat de periode van 1965 tot vroeg in de jaren tachtig. En het derde hoofdstuk beslaat de periode van begin jaren tachtig tot 2000.

Prinsjesdag, een beknopte weergave

Voor dit onderzoek is het van belang om te weten hoe Prinsjesdag is ontstaan en uit welke onderdelen de dag bestaat. Ook is het belangrijk om te weten wat er over Prinsjesdag in de literatuur geschreven wordt.

Tijdens het onderzoek voor deze scriptie kwam duidelijk naar voren hoe weinig er eigenlijk over Prinsjesdag geschreven is. Voor het literatuuronderzoek zijn er slechts een paar boeken beschikbaar en één artikel van Carla van Baalen en Jan Ramakers. De literatuur gaat voornamelijk in op het ontstaan van Prinsjesdag en de onderdelen die tot de traditie behoren. In het artikel van Carla van Baalen en Jan Ramakers wordt ingegaan op de veranderingen in de ceremonie op Prinsjesdag. Deze veranderingen zijn voornamelijk protocollair van aard en richten zich niet op de beleving van Prinsjesdag. Carla van Baalen en Jan Ramakers concluderen dat Prinsjesdag nog steeds een dag van democratie is. Voor 1983 lag de nadruk op het handhaven van de traditie van de jaarlijkse ontmoeting tussen volksvertegenwoordiging en staatshoofd. Na 1983 lag de nadruk op het uiteenzetten van het regeringsbeleid en het aanbieden van begrotingswetsvoorstellen.

Opvallend is dat er weinig tot niets geschreven is over hoe Prinsjesdag ervaren wordt en hoe Prinsjesdag door de jaren heen veranderd is. De beschrijving van de veranderingen op Prinsjesdag, als deze al beschreven worden, richten zich op de verandering van de ceremonie en niet op een verandering in beleving van Prinsjesdag. De literatuur over Prinsjesdag is voornamelijk beschrijvend van aard en ook dit is summier. Het is opmerkelijk dat er over Prinsjesdag, toch één van de weinige dagen van politieke traditie, zo weinig geschreven is.

We zijn nu op een punt dat de berichtgeving over Prinsjesdag niet meer toereikend is. De traditie en ceremoniën blijven vrijwel hetzelfde, maar de beleving over Prinsjesdag verandert enorm. De bestaande literatuur over Prinsjesdag richt zich op de staatsrechtelijke kant. De publieke kant, de ontmoeting tussen staatshoofd en de burger, tussen traditie en het heden, wordt volledig buiten beschouwing gelaten. Een bijzonder gemis in de literatuur.

De naam Prinsjesdag duidt op de viering van de verjaardagen van de prinsen van Oranje. Deze verjaardag werd door Oranjegezinden aangeroepen om hun steun en trouw aan het vorstenhuis te tonen.¹ Opvallend is dat toen Nederland een monarchie werd en we dus een koning als staatshoofd kregen, de naam Prinsjesdag gehandhaafd bleef. Op een gegeven moment was de naam Prinsjesdag zo aanvaard, dat het gegeven werd aan een feest waarbij een lid van de

¹ E. van Raalte, *De geschiedenis van de opening der Staten-Generaal van 1814 tot 1952*, (Den Haag 1952) 83.

familie Oranje de hoofdrol speelde.² Na de Franse tijd is de naam Prinsjesdag overgegaan op de jaarlijkse opening van de Staten-Generaal. Hier konden de koning en de prinsen van Oranje Nassau worden toegejuicht. Vanaf 1983 werd de Staten-Generaal echter niet meer ieder jaar geopend. Bij de grondwetsherziening van 1983 is de zittingsduur van de Eerste en Tweede Kamer veranderd in vier jaar, waarmee de jaarlijkse opening van de Staten-Generaal is komen te vervallen. Vanaf 1983 ging de vorst één keer per jaar naar het Binnenhof om de troonrede voor te lezen.³

In het begin van de negentiende eeuw vond de opening van de Staten-Generaal op de eerste maandag in november plaats. Dit werd later vervroegd naar de derde maandag in oktober. Bij de grondwetsherziening van Thorbecke in 1848 werd dit de derde maandag in september. Het steeds vervroegen van de datum kwam doordat de Kamer over meer tijd wilde beschikken om de begrotingsbehandeling voor het einde van het jaar te kunnen afronden.⁴ De maandag bleek toch geen ideale dag, aangezien door de op dat moment nog niet optimale verbindingswegen met Den Haag, sommige afgevaardigden uit verafgelegen provincies hun reis al op zondag moesten beginnen. Dit was met name voor de vertegenwoordigers van christelijke partijen een zeer bezwaarlijk punt. In 1887 werd bij de grondwetsherziening de derde maandag in september dan ook vervangen door de derde dinsdag in september. Deze dag is sinds dat moment gehandhaafd als de dag waarop Prinsjesdag plaatsvindt.⁵

In de grondwet wordt Prinsjesdag als volgt omschreven: *Jaarlijks op de derde dinsdag van september of op een bij de wet te bepalen eerder tijdstip wordt door of namens de Koning in een verenigde vergadering van de Staten-Generaal een uiteenzetting van het door de regering te voeren beleid gegeven.* Het gaat nu dus om een vergadering van de Eerste en Tweede Kamer, waarbij de voorzitter van de Eerste Kamer de leiding heeft. Deze vergadering vindt plaats in de Ridderzaal.⁶

Het ritueel rondom Prinsjesdag is door de eeuwen heen niet veel veranderd. Koning Willem I heeft op 17 maart 1815 een besluit uitgevaardigd waarin het ceremonieel van Prinsjesdag uitgebreid beschreven werd. Ook bij de staatrechtelijke wijziging van Prinsjesdag in 1983 is het ceremonieel zo goed als onveranderd gebleven.⁷

² C. van Baalen en J. Ramakers, *Prinsjesdag 'De enige politieke feestdag die ons land kent,* (Jaarboek Parlementaire geschiedenis, Nijmegen 2008) 27.

³ C. van Baalen en J. Ramakers, *Prinsjesdag,* 27.

⁴ A. van Cruyningen, *Prinsjesdag. Een vaderlandse traditie historisch belicht,* (Kampen 1999) 34.

⁵ Van Cruyningen, *Prinsjesdag,* 40.

⁶ *Ibidem,* 1.

⁷ C. van Baalen en J. Ramakers, *Prinsjesdag,* 29.

Al sinds twee eeuwen vertrekt de rijtoer stipt om één uur in de middag vanaf paleis Noordeinde. Ongeveer tien minuten later rijdt de stoet onder het poortje van het Binnenhof door. Vanaf het moment dat de Koningin het paleis verlaat tot het moment dat zij daar weer terugkeert worden er minuutschoten afgevuurd. Gemiddeld komt dit neer op ongeveer 66 schoten in ruim een uur tijd.⁸ Er zijn twee verschillende vormen van ere-schoten, het saluutschot en het minuutschot. Beide schootsvormen gaan terug tot de zestiende eeuw en waren een vorm van begroetingsvuur. Door het lossen van het geschut gaf de bezetting aan dat de bezoeker niets te vrezen had, alle munitie werd immers verschoten. Later werd het gebruikelijker om saluutschoten ook te lossen bij belangrijke gebeurtenissen. Saluutschoten zijn een vooraf vastgesteld aantal schoten, terwijl er voor minuutschoten geen vast aantal bestaat. Op Prinsjesdag worden er minuutschoten afgevuurd.

In de stoet van Prinsjesdag lopen er naast militairen ook leden van de hofhouding mee. Het hofgedeelte van de Koninklijke stoet wordt voorop gegaan door de rijknecht-majoor en twee rijknechten te paard. Een ander belangrijk lid van de hofhouding is de stalmeester. De stalmeester heeft de verantwoordelijkheid voor het voortbewegen van de stoet. Deze moet zich ongestoord en zonder enig oponthoud kunnen verplaatsen. De stalmeester heeft geen vaste plek in de stoet, hij moet zich vrij kunnen bewegen en overal te hulp kunnen schieten.⁹

De Gouden Koets is voor het eerst gebruikt bij het huwelijk van koningin Wilhelmina en prins Hendrik in 1901. De Gouden Koets wordt gebruikt bij Koninklijke doop- en trouwplechtigheden en met Prinsjesdag. Tijdens de bezetting hebben de Duitsers geprobeerd de Gouden Koets naar Duitsland te vervoeren, dat is niet gelukt. De koets was voor de Duitsers te groot en te log om in zijn geheel te vervoeren. Toen de bevolking er na de oorlog achter kwam dat de koets nog in goede staat in de Koninklijke Stallen stond stroomden de bezoekers toe, iedereen wilde dit Nederlandse symbool zien. De Gouden Koets is gemaakt voor de inhuldiging van koningin Wilhelmina in 1898. De koets werd in Amsterdam gebouwd, aangezien Amsterdam voorop liep met de kennis van rijtuigbouw. De materialen die gebruikt zijn voor het maken van de koets kwamen uit het hele land, en de provinciën zijn op nog een manier vertegenwoordigd. De wapens van de toenmalige elf provincies staan op de kroonlijst van de koets. Het wapen van de provincie Noord-Holland en Amsterdam is iets groter dan de rest, de koets blijft zo Amsterdams.¹⁰

De Gouden Koets wordt getrokken door een achtspan. Zes van de paarden worden geleid door de koetsier en de postiljon (gezetten op het voorste linker paard) ment de voorste twee

⁸ Ibidem, 57.

⁹ T. van Leeuwen, *Pracht en praal op Prinsjesdag*, (Zaltbommel, 1998) 43-46.

¹⁰ Ibidem, 53-54.

paarden. Naast de Gouden Koets lopen acht lakeien. Speciaal voor Prinsjesdag worden zij door de hofmaarschalk uitgeleend aan het staldepartement om als begeleiders van de Gouden Koets te fungeren. Verder zijn er nog acht lopers. Deze lopen naast het achtspan, per paard een loper.¹¹

Na de terugkeer van de stoet op paleis Noordeinde komt de balkonscène. Dit is wanneer de Koninklijke familie op het balkon door het volk wordt toegejuicht. Deze balkonscène is om veiligheidsredenen in de jaren 60 ingevoerd. Daarvoor stapte de familie, als het weer het toeliet, na terugkomst in het paleis van de Gouden Koets over in een open koets die met dravende paarden door Den Haag reed.

Door de eeuwen hebben paarden optochten extra allure gegeven, en dit is niet anders op Prinsjesdag. Na de Tweede Wereldoorlog beschikte de cavalerie niet meer over paarden; om die reden werd de paardenescorte verzorgd door de rijkspolitie.¹² In 1948 reed zij voor het eerst mee op Prinsjesdag. In 1972 werd de Ere-Escorte Cavalerie aan de stoet toegevoegd. De rijkspolitie moest daarmee haar ereplaats achter de Gouden Koets opgeven en rijdt sindsdien voor en achter de gala-glasberline, het rijtuig waarin prinses Margriet en de heer Pieter van Vollenhoven zitten. De Ere-Escorte bestaat uit officieren en onderofficieren en zet zo de traditie voort van het vormen van officiersescortes bij bijzondere gelegenheden. De leden van de Ere-Escorte Cavalerie doen dit op vrijwillige basis en moeten zeer goed kunnen paardrijden. Voor Prinsjesdag worden zij vijf dagen getraind in militaire ruiters- en sabelexercitie.

Muziek is op Prinsjesdag een onmisbaar element. Langs de route van de stoet staan kapellen opgesteld en ook in de stoet lopen kapellen mee. Deze kapellen zijn harmonieorkesten bestaande uit beroepsmusici. Alle kapellen en orkesten zijn te herkennen aan hun uniformen en vormen een essentieel onderdeel van Prinsjesdag.¹³

¹¹ Van Leeuwen, *Pracht en praal*, 48.

¹² Van Raalte, *De geschiedenis van de opening der Staten-Generaal*, 58.

¹³ Van Leeuwen, *Pracht en praal*, 65-80.

Bij één van de weinige ceremoniële tradities in Nederland hoort uiteraard militair ceremonieel. Op Prinsjesdag wordt dit verzorgd door de Koninklijke Marechaussee, de Koninklijke Land- en Luchtmacht en het korps Mariniers. De Koninklijke Marechaussee opent de stoet op Prinsjesdag en levert dubbele ereposten bij paleis Noordeinde en de Ridderzaal. Ook escorteren zij de vicevoorzitter van de Raad van State en de voorzitter van de Eerste Kamer als zij naar de Ridderzaal lopen over het Binnenhof. De commandant van de marechaussee heeft vanaf 1962 ook de verantwoordelijkheid van gouverneur van de Residentie. Dat betekent dat hij verantwoordelijk is voor al het ceremonieel. Op Prinsjesdag staan alle militaire ereposten, ereafzettingen en erewachten onder zijn bevel. Voordat de Gouden Koets aan haar route naar het Binnenhof begint, inspecteert de gouverneur alle langs de route opgestelde militairen. Hij doet dit zoals vroeger gebruikelijk was, te paard.¹⁴

De Koninklijke Landmacht heeft twee onderdelen met de naam Garde. Het 11de Infanteriebataljon Luchtmobiel Garde Grenadiers en Jagers en het 17^e Pantserinfanteriebataljon Garde Fuseliers Prinses Irene. Van oudsher diende de Garde rechtstreeks onder de vorst, vandaar dat de twee onderdelen op Prinsjesdag aanwezig zijn. De fuseliers en jagers staan op het Binnenhof opgesteld als ere-afzetting, de fuseliers staan voor het voormalig gebouw waar de Tweede Kamer zetelde en de jagers staan voor het gebouw van de Tweede kamer. De grenadiers marcheren vooraan in de Koninklijke stoet.¹⁵

De mariniers staan als erewacht opgesteld voor de Ridderzaal. Dit is steeds weer een lastig karwei, want volgens de historische garnizoensvoorschriften mag de opstelling van de mariniers niet breder zijn dan de frontbreedte van de Ridderzaal. Voor de oorlog was deze plek gereserveerd voor het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger. De gedachte hierachter was dat ook een deel van de krijgsmacht die ver van het moederland gelegd is een ereplek verdient. In 1947 werd dit ook nog gezien op Prinsjesdag, toen werd de ereafzetting op het Binnenhof gevormd door het Indisch Instructie Bataljon. De mariniers vormen ook een ere-afzetting op het Toernooiveld en bij de Korte Vijverberg.¹⁶

De Koninklijke Luchtmacht verzorgt het ere-squadron voor het paleis Noordeinde, maar staat ook langs de route die de stoet volgt opgesteld. De Luchtmacht is niet de enige militaire groep die naast de route staat opgesteld. De ere-afzettingen langs de route worden gevormd door militairen van de marine, de landmacht, de luchtmacht en leden van de studentenweerbareheden uit Leiden, Den Haag, Delft, Utrecht en Rotterdam. Deze ereafzettingen brengen de ere-groet op het moment dat de Koningin passeert. Door de toenemende

¹⁴ Ibidem, 86.

¹⁵ Ibidem, 89.

¹⁶ Ibidem 111-112.

bezuinigingen bij Defensie wordt het steeds moeilijker om parate eenheden voor ceremoniële taken in te zetten. Hierdoor is het idee ontstaan om meer studentenweerbaarheden aan Prinsjesdag te laten meewerken.¹⁷

Het ceremonieel rondom Prinsjesdag beperkt zich niet tot de rijtoer. Ook in de Ridderzaal is er traditie. De Ridderzaal is in gebruik als troonzaal, om zo een plek voor de monarchie te hebben in het centrum van de macht. Opvallend is de plaatsing van de troon. De troon staat aan een van de lange zijden tegenover de voorzittersstoel. De troon staat niet recht tegenover de ingang, hier is wel voor gepleit. Dit zou een waardig binnenkomen van de vorstin verzekeren. Het was koningin Juliana die aangaf de voorkeur te hebben voor een plaats aan de lange zijde, zo was zij voor iedereen goed verstaanbaar.¹⁸

In de Ridderzaal wacht de commissie van in- en uitgeleide op het staatshoofd. Deze commissie heet het vorstelijk staatshoofd welkom in de Ridderzaal en doet het staatshoofd ook weer uitgeleide. De taak van deze commissie botst soms met de aanwezige hofhouding. Daarom is afgesproken dat de commissie vanaf begin van de twintigste eeuw instructies zou ontvangen van de kamerheer-ceremoniemeester van de koningin.¹⁹ Er is nogal wat discussie geweest over het behandelen van de vorst in de Ridderzaal. Is de vorst nu wel of geen gast? In de grondwet staat dat de vorst geroepen wordt om de zitting van de Staten-Generaal te openen. Er is duidelijk geen eenstemmigheid over wie de verantwoordelijkheid droeg voor de gebeurtenissen in de Ridderzaal op Prinsjesdag. Tegenwoordig is de algemene instemming dat de gebeurtenissen in de Ridderzaal de verantwoordelijkheid zijn van het parlement. Er vindt echter nog wel overleg plaats met het Hof. Bijvoorbeeld over de zitplaatsen en de veiligheid van de koninklijke familie.²⁰

Een dusdanig belangrijke en staatskundige dag als Prinsjesdag vergt de nodige voorbereiding. Zo krijgen alle militaire erewachten van te voren een rol druivensuiker, dit om flauwvallen te voorkomen. Door alle deelnemende troepen wordt ook weken voor Prinsjesdag al geoefend. Er wordt gelet op de juiste houding en tenue, maar ook of de troepen de militaire eerbewijzen op de juiste manier brengen. De troepen worden niet in Den Haag zelf ondergebracht, op Prinsjesdag komen ze met bussen van buiten Den Haag onder begeleiding van motorrijders van de Koninklijke Marechaussee. De ere-escortes te paard zijn al eerder in de stad en houden op de zondagochtend voor Prinsjesdag een generale repetitie. Bij deze repetitie wordt in plaats van de Gouden Koets, de Glazen Koets gebruikt. Ook op maandag wordt er

¹⁷ Ibidem, 119.

¹⁸ C. van Baalen en J. Ramakers, *Prinsjesdag*, 34.

¹⁹ Ibidem, 31.

²⁰ Ibidem, *Prinsjesdag*, 33.

geoeffend op het strand van Scheveningen. Bij beide oefendagen is er volop muziek, vuurwerk en vlaggen aanwezig, om zo de paarden aan de mensenmassa's en het lawaai te laten wennen.²¹

De gemeente Den Haag begint al ruim drie weken van tevoren met het voorbereiden van de route. Zo worden laaghangende takken gesnoeid, wordt het onkruid verwijderd en worden verkeersborden en paaltjes gecontroleerd. De maandag voor Prinsjesdag worden de route en de omliggende straten schoongemaakt. Op Prinsjesdag zelf wordt er vanaf vijf uur in de ochtend geveegd en verspreiden strooiwagens een dun laagje zand over de route om te voorkomen dat de paarden uitglijden. Een andere maatregel om de paarden in het gareel te houden is het slaan van touwen in de tramrails. Ook staan er langs de route op verschillende strategische plekken veegmachines en karren opgesteld. Deze zorgen ervoor dat als de stoet voor de eerste keer gepasseerd is de paardenvijgen worden opgeruimd en de straat in gereedheid wordt gebracht voor de terugtocht. Als de stoet voor de tweede keer voorbij gekomen is wordt de hele omgeving weer in oude staat hersteld en schoongeveegd.²²

Niet alleen de gemeente Den Haag begint op tijd met haar voorbereidingen, ook de politie Haaglanden heeft haar taken. Zo worden er een aantal dagen voor Prinsjesdag parkeerverbodsborden geplaatst en de avond voor Prinsjesdag worden er dranghekken langs de route neergezet. De maandag voor Prinsjesdag wordt er vanaf elf uur 's avonds gecontroleerd dat de route autovrij blijft. Op Prinsjesdag zelf is er vanaf zeven uur 's ochtends een algeheel parkeerverbod met uitzondering voor de hofauto's en andere voertuigen die als bestemming de Koninklijke Stallen, de Koninklijke Paleizen of de Ridderzaal hebben. Vanaf acht uur start de toegangscontrole op het Binnenhof. Om kwart voor twaalf wordt de route van de koets gesloten voor voetgangers en moeten alle straatartiesten en eventuele venters vertrekken. Alle politieposten hebben, twee uur voordat de stoet van het paleis Noordeinde vertrekt, hun plekken ingenomen.²³

²¹ Van Leeuwen, *Pracht en praal*, 131.

²² *Ibidem*, 132-135.

²³ *Ibidem*, 135-136.

Een korte introductie van de dagbladen

Voor deze scriptie maak ik gebruik van de dagbladen, *Trouw*, *De Telegraaf* en *De Volkskrant*. Door gebruik te maken van deze drie dagbladen voor mijn bronnenonderzoek probeer ik een zo divers mogelijk beeld te schetsen van de berichtgeving over Prinsjesdag.

Trouw

Trouw was na de oorlog een krant gericht op de protestants-christelijke zuil. De opvattingen in die zuil op kerkelijk, sociaal en politiek gebied waren leidend voor de krant. De meeste redacteurs waren van hervormden huize. De krant was antirevolutionair. Ze verzette zich tegen teveel macht voor de overheid.²⁴ Pas in de jaren zestig veranderde dit. *Trouw* kreeg een opener karakter en maakte zich langzaam los van de protestantse zuil. *Trouw* moest meegaan met de tijd en een pleitbezorger worden van eerlijke christelijke politiek. *Trouw* transformeerde van een gesloten, antirevolutionair dagblad naar een krant met een open en vrij christelijk karakter.²⁵

Toch zette de verandering niet volledig door. De krant richtte zich op de gewone man, maar vond het moeilijk om hun achterban vast te houden. De protestgeneratie las liever *De Volkskrant* en de gereformeerde lezer vond *Trouw* teveel vervreemden van hun gereformeerde waarden.²⁶ *Trouw* was net als veel mensen in Nederland op zoek naar haar identiteit. Juist het feit dat er geen duidelijk koers bij de krant was, maakt deze krant aantrekkelijk voor deze scriptie.

De Telegraaf

De Telegraaf is één van de grootste Nederlandse dagbladen. Het was dan ook duidelijk dat ik dit dagblad zou gebruiken voor mijn bronnenonderzoek. *De Telegraaf* krabbelde na de oorlog langzaam op. De eerste jaren na de oorlog kreeg de krant een publicatieverbod vanwege samenwerken met de bezetter. Vanaf 1949 mag *De Telegraaf* weer publiceren. Zij richt zich op een breed publiek, zij willen een strijdbare en opwindende nieuwskrant zijn. Ze leggen de nadruk op primeurs, sport, moord en doodslag en shownieuws. Waar andere kranten na de oorlog worstelen met de gevolgen van de ontzuiling, heeft *De Telegraaf* hier geen last van. Haar oplage groeit doordat zij niet richting gebonden is door een zuil en *De Telegraaf* groeit uit tot conservatieve massakrant.²⁷

De Telegraaf staat bekend om haar omstreden nieuwsjacht, haar gedurfde opmaak en emotioneel betrokken journalistieke stijl. Een belangrijk element in de berichtgeving van *De*

²⁴ P. Bak, *Slotbeschouwing een meneer van een krant*, (Kampen 1999) 3.

²⁵ P. Bak, *Slotbeschouwing*, 4.

²⁶ C. Welgraven, *Typisch Trouw*, (Amsterdam 2002) 11.

²⁷ M. Wolf, *Het geheim van De Telegraaf*, (Amsterdam 2009) 17.

Telegraaf is de sterke nadruk op human interest. *De Telegraaf* staat ook bekend om haar sensatieberichtgeving. Dit alles maakt *De Telegraaf* een krant die niet kan ontbreken in het bronnenonderzoek naar de berichtgeving van Prinsjesdag. Als er één krant is die verslag doet over hoe Prinsjesdag ervaren wordt, is het *De Telegraaf*.²⁸

De Volkskrant

Na de Tweede Wereldoorlog groeide *De Volkskrant* uit tot een grote, katholieke landelijke krant. Enkele maanden na het einde van de Tweede Wereldoorlog was *De Volkskrant* de grootste en modernste katholieke krant van Nederland. De krant was journalistiek toonaangevend. De openenden katholieke middengroepen die in de steden woonden stonden volop in de wereld en herkenden veel van zichzelf in de krant. In de jaren zestig verloor *De Volkskrant* haar katholieke karakter. De krant richtte zich op de jonge progressieve lezer en bracht maatschappelijke onderwerpen naar voren. De krant bood een klankbord aan uiteenlopende maatschappelijke en politieke stromingen. *De Volkskrant* volgde in haar ontwikkeling de stemming van haar lezers en maakte zich daarmee onmisbaar.²⁹

De Volkskrant was en is een krant met een open houding die signalen uit de samenleving oppikte en signaleerde. De nieuwswaarde staat hoog in het vaandel bij de krant, het openstaan voor alles en zuivere journalistieke kwaliteiten kenmerkt *De Volkskrant* als een krant die de actualiteiten op de voet volgde. Dit maakt *De Volkskrant* essentieel voor het bronnenonderzoek in deze scriptie. *De Volkskrant* is een krant met een katholieke invalshoek en biedt kwalitatief nieuws waarbij ze streven naar een goede en evenwichtige berichtgeving.³⁰

Met deze drie kranten heb ik een totaal verschillende identiteit aan bronnenmateriaal. Het vrije karakter van *De Telegraaf*, met haar human interest karakter en sensatielust, het katholieke eliteblad *De Volkskrant*, gericht op feitelijke primeurs en de protestants getinte berichtgeving van *Trouw*, een krant op zoek naar haar identiteit. Deze diversiteit aan kranten zorgt voor een goede basis aan bronnenmateriaal, zodat ik een zo divers mogelijk beeld kan schetsen van de berichtgeving over Prinsjesdag.

²⁸ M. Wolf, *Het geheim*, 475.

²⁹ F. van Vree, *De metamorfose van een dagblad. Een journalistieke geschiedenis van de Volkskrant*, (Amsterdam 1996) 200.

³⁰ H. van Gessel, *Een beeld van een dagblad*, (Amsterdam 1995) 29.

Prinsjesdag van 1945 tot 1966

Dit is in deze scriptie de eerste periode die we kunnen onderscheiden in de artikelen over Prinsjesdag. In deze periode wordt Prinsjesdag op een brave manier beschreven. De kranten plaatsen vaak artikelen die een kort overzicht geven van de dag en beschrijven de route. De kranten geven veel details in hun beschrijvingen, maar geven geen verdieping in hun artikelen.

Prinsjesdag wordt in deze periode nog echt beschreven. Voor veel mensen is de krant de manier om een indruk te krijgen van Prinsjesdag. Dit komt duidelijk naar voren in de artikelen. Zo wordt er regelmatig een beschrijving gegeven van de Ridderzaal en hoe de Ridderzaal versierd is. Ook aan de rijtoer wordt door de kranten uitgebreid aandacht besteed met tijdschema's wanneer de Gouden Koets waar is en hoe laat de rijtoer begint. De koers van de beschrijving wordt voortgezet in de details die gegeven worden over de kleding van het koningshuis. Vooral de kleding van de koningin wordt nauwkeurig beschreven. De brave en uitgebreide beschrijving van Prinsjesdag is niet vreemd. Nederland was bezig met de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog en de krant twijfelde niet aan de geboden autoriteit. Nederland krabbelde na de oorlog weer langzaam overeind en Prinsjesdag bood een mooi platform om de nationale gezindheid te versterken.³¹

Ook het aanwezige publiek laten de kranten niet ongenoemd. Ieder jaar beschrijven de kranten de aanwezigheid en reactie van het publiek op Prinsjesdag. Het is niet vreemd dat de kranten in deze periode Prinsjesdag zo duidelijk beschrijven. Veel mensen in Nederland hadden geen televisie en konden Prinsjesdag dus niet op de tv bekijken. Zij waren voor de verslaggeving rondom Prinsjesdag afhankelijk van de kranten. Pas vanaf halverwege jaren vijftig gaf de Nederlandse regering akkoord voor de invoering van de televisie. Bovendien waren de televisie uitzendingen tot het eind van de jaren vijftig alleen in het midden en westen van Nederland te ontvangen.³² Het uitgebreid beschrijven van Prinsjesdag om het zo toegankelijker te maken voor het publiek is ook te verklaren door de honger naar nieuws die er op dat moment in Nederland heerste. De oorlog was voorbij en de bevolking snakte naar nieuws. De oplages van de kranten namen in deze periode dan ook enorm toe.³³

De kranten proberen Prinsjesdag iets toegankelijker te maken door verslag te doen van opmerkelijke gebeurtenissen. Zoals de warmte op Prinsjesdag en de doordringende geur van bloemen in de Ridderzaal. En het flauwvallen van de militairen, waarbij het publiek altijd te hulp schiet. Een paard dat in het water valt of een Tweede Kamerlid dat bijna aan het zwaard geregen wordt. Er wordt ook achtergrondinformatie over Prinsjesdag gegeven. Zo wordt er aandacht

³¹ F. P. Gout, *Algemene geschiedenis der Nederlanden*, (Bussem 1982) 345.

³² F. Wielenga, *Nederland in de twintigste eeuw*, (Amsterdam 2009) 210.

³³ F. van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 23.

besteedt aan de verschillende koetsen die in de Koninklijke stallen staan, de militaire protocollen en krijgt de lezer extra informatie over de geschiedenis van Prinsjesdag. Het is tekenend dat de incidenten die beschreven worden over het algemeen vrij onschuldig zijn. Het gaat om menselijke foutjes en de ernst van de incidenten valt mee. Dit past bij de hoge mate van politieke passiviteit van de bevolking en de soberheid die werd nagestreefd.³⁴

Niet alleen Prinsjesdag wordt toegankelijker gemaakt door de kranten, ook het koningshuis wordt toegankelijker gemaakt. De kranten houden het koninklijk gezin nauwgezet in de gaten en dit zorgt ervoor dat iedere beweging of actie die niet in het protocol staat, opgemerkt wordt. Foutjes die leden van het koningshuis maken of het zoeken naar de bril door de koningin. Het wordt allemaal gedetailleerd beschreven. Het is opvallend dat de kranten zich in de beschrijvingen van het koningshuis op de vlakte houden. Er wordt geen mening gegeven over het koningshuis en hun gedrag zal niet in twijfel worden getrokken. Dit klopt met het journalistieke klimaat dat in die tijd in Nederland heerst. Het wordt gezien als “not done” om delicate kwesties rondom het koningshuis uitgebreid in het nieuws te brengen.³⁵

De algemene indruk van de beschrijving van Prinsjesdag door de kranten is letterlijk een beschrijving van Prinsjesdag. De kranten geven de lezer veel details en een uitgebreide beschrijving van de dag. Een mening van een auteur zien we in deze periode niet terug, evenmin als het uiten van meningen door het publiek. Het is een gemoedelijke beschrijving van een dag waar niemand in deze periode wil opvallen, behalve het koningshuis. Dit past volledig bij het beeld dat er is van de jaren vijftig. Politieagenten hoefden niet hard op te treden en waren voornamelijk bezig met het uitschrijven van bekeuringen. Nederland was een braaf land.³⁶

1.1 De Ridderzaal

De kranten leggen vaak de nadruk op de Ridderzaal in hun artikelen. Ze beschrijven de zaal zelf, maar ook hoe de ceremonie in de Ridderzaal verliep. De aanwezigen in de Ridderzaal worden genoemd, evenals de versieringen en de ontvangst van de koningin.

Trouw schrijft in 1945 over een sombere Prinsjesdag waarop de genodigden in de Ridderzaal zich aan het verzoek van de koningin om zwart te dragen hebben gehouden³⁷. In 1948 schrijft *De Volkskrant* over de opstelling in de Ridderzaal. “Op het Koninklijke podium staan twee in plaats van drie zetels: er heeft zich een wezenlijke wijziging voorgedaan in de Staat der Nederlanden. Eenmaal, maar o zo spoedig, zal de derde zetel wederom worden bijgeschoven

³⁴ Wielenga, *Nederland*, 206.

³⁵ M. Wolf, *Het geheim*, 390.

³⁶ Wielenga, *Nederland*, 101.

³⁷ *Trouw* 21-11-1945.

voor de Kroonprinses.” Het artikel beschrijft kort een aantal prominenten en hun kleding in de Ridderzaal. Alleen de heren worden beschreven, want hun kleding overheerst de vrouwelijke toiletten, volgens *De Volkskrant*. “Een fleurige toon in het midden van de zaal brengt de Raad van State, van welke leden er verscheidene in ministerdracht zijn gestoken en gesmukt met brede ordelinten.”³⁸ Zo beschrijft *De Telegraaf* in 1949 uitgebreid de binnenkomst van de koningin, vanaf wie haar tegemoet liepen tot aan het plaatsnemen op de troon³⁹. En ook *De Volkskrant* beschrijft de entree van de koningin dit jaar⁴⁰. *Trouw* richt zich in 1949 meer op de gasten in de Ridderzaal. De krant beschrijft de uniformen en de gasten uitgebreid. “Met deze verwisseling hing nog een en ander samen: niet de beste sprekers, niet de deskundigste Kamerleden waren nu van het grootste gewicht, thans ging het erom wie het mooiste uniform tot zijn beschikking had.” Ook maakt de krant melding van het grote aantal genodigden. Dit zorgde ervoor dat iedereen snel zijn plaats moest zoeken en niet even rustig kon rondlopen⁴¹.

In 1950 beschrijft *De Telegraaf* de kleuren in de Ridderzaal. “Zo kleurig als in een al verder verleden de Ridderzaal bij de plechtige opening van de Staten-Generaal er wel mocht uitzien door de talrijke prachtige uniformen en door de kostbare robes der dames, was zij vanmiddag niet, maar toch waren er meer in gala geklede heren te zien dan in de laatste jaren.”⁴² *De Volkskrant* noemt ook de aanwezigen in de Ridderzaal, maar op een andere manier. De krant noemt enkele prominenten die in kostuum of uniform verschijnen. Vooral de rebelse communistische Kamerleden werden genoemd, zij hadden een zomerkostuum aangetrokken. Volgens *De Volkskrant* deden zij dit om zo hun onverschilligheid voor Prinsjesdag te laten blijken. Deze lichte zomerkostuums staken erg af bij de overwegend zwarte kleding in de Ridderzaal. *De Volkskrant* noemt de communisten, maar geeft er verder geen oordeel over. Verder beschrijft het artikel de versieringen van de Ridderzaal en het ontbreken van de derde troon. “Het middelpunt van Prinsjesdag is de Ridderzaal. Een ding viel er vanmiddag onmiddellijk op: het ontbreken van de derde troon. [...] Geen prinses Beatrix dus. Zeshonderd lampen, vermeerderd nog met de felle schijnwerpers der filmmensen, wierpen hun licht over kunstige wandtapijten, over bont geweven lopers en bloemen in zachte najaarstinten; op sjerpen en tressen en het mozaïek van onderscheidingen op tenues en toga’s.”⁴³

Het artikel van *De Telegraaf* in 1952 geeft een beschrijving van de versiering van de Ridderzaal. Bij het vertrek van het koninklijk echtpaar uit de Ridderzaal werd er “leve de koningin” geroepen. “Welke schallende roep door vrijwel alle aanwezigen tot driemaal toe werd

³⁸ *De Volkskrant* 22-9-1948.

³⁹ *De Telegraaf* 21-09-1949.

⁴⁰ *De Volkskrant* 21-9-1949.

⁴¹ *Trouw* 21-9-1949.

⁴² *De Telegraaf* 20-09-1950.

⁴³ *De Volkskrant* 20-9-1950.

herhaald.”⁴⁴ In 1953 publiceert *De Telegraaf* op Prinsjesdag zelf een artikel over de voorbereidingen in de Ridderzaal. Het lastigste schijnt de rangschikking van al die autoriteiten en genodigden te zijn. Er zijn allerlei grondwettelijke en protocollaire voorschriften en dus kunnen de plaatsen niet naar willekeur worden aangewezen. Het artikel beschrijft waar de verschillende genodigden zitten in de Ridderzaal en eindigt met de opmerking dat het na de oorlog niet meer verplicht is voor de civiele en militaire autoriteiten om in ambtsgewaad of toga in de Ridderzaal te verschijnen. Ook beschrijft *De Telegraaf* de binnenkomst van de koningin uitgebreid⁴⁵. In 1955 noemt *De Telegraaf* de versieringen van de Ridderzaal en beschrijft het artikel de aankomst en het vertrek van de koningin in de Ridderzaal. “Op deze stralende laatste zomerdag was de Ridderzaal vrolijk versierd met de elf provincievlaggen en met arrangementen van gele, roze en rode dahlia’s, schitterend verlicht mede door een aantal extra luchters en de batterijen schijnwerpers in de hoeken, opgesteld ten behoeven van de tv en filmopnames.” Ook schrijft de krant dat de prinsessen Beatrix en Irene voor het eerst getuige waren van de opening van de Staten-Generaal⁴⁶. Ook *De Volkskrant* besteedt aandacht aan de prinsessen. Volgens *De Volkskrant* was het dit jaar geen Prinsjesdag maar Prinsessendag. Prinses Beatrix en prinses Irene zaten voor de eerste maal in de Ridderzaal om de Troonrede bij te wonen. Verder maakt het artikel melding van het feit dat het aantal staatskostuums gestegen was, meerdere Kamerleden hadden zich in officieel tenue gestoken. Toch was de meeste aandacht voor de diplomaten en hun opvallende kleding⁴⁷. In 1956 beschrijft *De Telegraaf* de aankomst en het vertrek van het koninklijk gezin in de Ridderzaal en noemt het verschillende van hun begeleiders bij naam⁴⁸. *De Volkskrant* schrijft dit jaar over de verschillende tronen, dat de tronen van prins Bernhard en prinses Beatrix iets naar achter staan. De krant schrijft ook over de volgende Prinsjesdag. Er zullen dan veel meer Kamerleden zijn, aangezien het totale aantal Kamerleden verhoogd wordt van 150 naar 225⁴⁹.

In 1957 besteedt *De Telegraaf* veel aandacht aan Prinsjesdag, er wordt een groot artikel geplaatst met de nadruk op de Ridderzaal. Het begint met de verbazing over het gebrek aan ruimte in de Ridderzaal. “Nu voor het eerst een grote Eerste en Tweede Kamer bij elkaar kwamen in de Ridderzaal, bleek hoezeer men daar met een ruimtegebrek te kampen krijgt.” Het ontbreken van het koffertje wordt ook genoemd, de minister van Financiën haalde de rijksbegroting uit een bruine leren tas. “Dat is een inbreuk op een traditie.” De auteur van het artikel noemt nog verschillende personen wier kleding hij erg mooi vond en gaat vervolgens

⁴⁴ *De Telegraaf* 17-09-1952.

⁴⁵ *De Telegraaf* 16-09-1953.

⁴⁶ *De Telegraaf* 21-9-1955.

⁴⁷ *De Volkskrant* 21-9-1955.

⁴⁸ *De Telegraaf* 19-9-1956.

⁴⁹ *De Volkskrant* 19-9-1956.

verder met een incident. "Tijdens het uitspreken van de rede zakte mr. De Jonge langzaam maar zeker in elkaar alsof hij zich niet goed voelde. Hij ging bijna onopvallend op een trede van het troonbordes zitten. [...] toen deze laatste woorden in de historische zaal klonken richtte mr. De Jonge zich weer op."⁵⁰ *De Volkskrant* schrijft in 1957 over de twee ontbrekende zetels naast de koningin. De twee prinsessen waren er niet, dus de zetels waren weggehaald. "Prinses Irene moest wegens een lichte griep haar Ridderzaal debuut nog een jaar uitstellen. Dat prinses Beatrix wegens een geblesseerde enkel niet kon komen, was al eerder bekend." De Ridderzaal was volgens de krant kleurig versierd. Aan deze kleur droegen de Kamerleden en hoogwaardigheidsbekleders iets bij. Over het algemeen werd er zwart gedragen, maar er waren ook kleurrijke uniformen. Ook schrijft *De Volkskrant* over de kamerheer van de koningin. "Hij zakte geruisloos neer op de roze fluwelen treden naar de troon. Wit gehandschoende handen verbraken het roerloze gelid der goud-zwarte gala-uniformen en ondersteunden hem. Maar vijf minuten later liep hij weer."⁵¹ *Trouw* vermeldt dat het in 1957 drukker dan normaal is in de Ridderzaal. "De zaal was voller dan gewoonlijk, wat te begrijpen was, omdat nu voor de eerste maal de vergrote kamers gezamenlijk bijeen waren."⁵²

In 1958 schrijft *De Telegraaf* uitgebreid over de Ridderzaal. De auteur noemt verschillende functionarissen die de Ridderzaal binnenkomen en beschrijft van sommige hun kleding. De plattegrond van de indeling van de Ridderzaal die de krant de dag voor Prinsjesdag publiceerde klopte niet helemaal. De prins maakte een fout en ging op de troon van de kroonprinses zitten. De Regeringsvoorlichtingsdienst maakte daar een luchtige opmerking over volgens de auteur; "De prins heeft wel eens vaker een knellend protocol doorbroken."⁵³ Volgens *De Volkskrant* van 1958: "Prinsjesdag bestaat niet meer in de Ridderzaal. Ooit lag in de ambtskostuums der ministers nog een glas van het fleurige feest buiten. Thans is dat niet meer het geval. [...] Slechts zij die zijn vergrijsd in het vertegenwoordigen van het volk dragen het glimmen en glanzen nog mee der Prinsjesdagen van weleer. Zij willen geen afstand doen van de fraaie kledijen, die tijdens de regering van Wilhelmina nog veelvuldig werden gedragen." Het artikel noemt kort enkele van deze vergrijsde bestuurders en hun kleding wordt beschreven⁵⁴. *Trouw* geeft in 1958 een verslag rechtstreeks vanuit de Ridderzaal, want wat wordt daar nou besproken? "Maar met de hand op het hart kan ik u verzekeren, dat er in het uur van wachten geen woord over politiek gerept is. Er werd door de dames in mijn omgeving gepraat over heel gewone huiselijke dingen. Ze zeiden wel allemaal tegen elkaar, dat ze de versiering van de zaal met een overvloed van schone bloemen weer even mooi als andere jaren vonden." En uiteraard

⁵⁰ *De Telegraaf* 18-9-1957.

⁵¹ *De Volkskrant* 18-9-1957.

⁵² *Trouw* 16-9-1957.

⁵³ *De Telegraaf* 17-9-1958.

⁵⁴ *De Volkskrant* 17-9-1958.

wordt er over de kleding gepraat, vele complimentjes gaan over en weer en de discussie dat ook vrouwelijke Kamerleden een officieel ontworpen galajapon moesten krijgen wordt veelvuldig gevoerd⁵⁵. In 1959 publiceert *De Volkskrant* een persoonlijke blik op de Ridderzaal. Kamerlid Jopie Knol beschrijft haar belevenissen. Hoe alle uniformen en staatskostuums het verleden levend maken en indruk op haar maakten. Maar ook de geur in de Ridderzaal die niet al te plezierig was. "Zij had de plechtigheid niet alleen gezien, maar ook geroken. Die zware bloemengeur, dat melange van frisse planten en oud geworden palmen, de reuk der belegen tapijten op de vloer en de typische kamferlucht van weer eens tevoorschijn gehaalde ambtskostuums. Bij elkaar hadden die Ridderzaalgeuren geen frisse resultaten opgeleverd."⁵⁶ *Trouw* schrijft in 1961 over de warmte in de Ridderzaal. "Zelden zal het in de Ridderzaal zo warm zijn geweest als gistermiddag. De dames hadden met het kiezen van hun toilet met de krachtige nazomerse zon rekening kunnen houden, maar de heren moesten natuurlijk in passende kledij verschijnen en dat betekende zwart laken."⁵⁷

In 1962 verslaat *De Telegraaf* het wachten in de Ridderzaal op de aankomst van de Gouden Koets, de minuutschoten die niet goed te horen waren, maar het gejuich dat aanzwol naarmate de Gouden Koets dichterbij kwam⁵⁸. *De Volkskrant* schrijft over de verschillende volksvertegenwoordigers die in de Ridderzaal mogen zitten en welke plekken zij hebben⁵⁹. *Trouw* schrijft in 1962 over de mode op Prinsjesdag. "Wie zou verwachten dat de vrouwelijke Kamerleden, de echtgenotes van de leden van Raad van State, van de Kamerleden en van de buitenlandse gasten er even flonkerend en blinkend uitzien als de hoogwaardigheidsbekleders in hun staatsiepakken kwam op deze Prinsjesdag voor een verrassing te staan. De meeste vrouwen die in de Ridderzaal een plaats hadden, droegen pakjes met bontkragen of stola's, complets en mantels. De enige concessie aan de praal van de heren hadden de meeste dames gedaan door een min of meer opvallende hoed te kiezen of zich van een luxueuze bontstola te voorzien."⁶⁰ In 1963 besteedt *De Telegraaf* aandacht aan de speciale ontvangstcommissie voor de koningin in de Ridderzaal. "Omdat het koninkrijk dit jaar 150 jaar bestaat was deze commissie voor het eerst eens samengesteld uit de fractieleiders van alle partijen, die zitting hebben in de Kamers."⁶¹ Ook *De Volkskrant* noemt deze speciale Prinsjesdag. Volgens de krant zullen voor het eerst in jaren alle ministers er zijn, in hun mooiste kostuums⁶². In 1963 schrijft

⁵⁵ *Trouw* 17-9-1958.

⁵⁶ *De Volkskrant* 16-9-1959.

⁵⁷ *Trouw* 20-9-1961.

⁵⁸ *De Telegraaf* 19-9-1962.

⁵⁹ *De Volkskrant* 18-9-1962.

⁶⁰ *Trouw* 20-9-1962.

⁶¹ *De Telegraaf* 18-9-1963.

⁶² *De Volkskrant* 17-9-1963.

De Volkskrant dat er twaalf ministers ontbraken in de Ridderzaal⁶³. *Trouw* maakt in 1965 slechts melding dat er steeds minder uniformen gedragen worden in de Ridderzaal. “Alleen het hoekje van het corps diplomatique munt nog uit door kleurige uitmonstering. Voor het overige vindt het goudgallon alleen nog aftrek bij sommige oudere en door enkele jongere aanhangers van de traditionele pakken.”⁶⁴

Het is opvallend dat de kranten met regelmaat de kostuums en kleding in de Ridderzaal noemen, maar dat alleen *De Volkskrant* de rebelse kleding van de communisten in 1950 noemt. Dit past bij het beleid van de krant, namelijk journalistieke kwaliteit voorop zetten en de lezer voorzien van landelijk nieuws.⁶⁵ De kranten wijzen regelmatig op het feit dat er een afname is in het aantal ambtskostuums en spreken daar hun teleurstelling over uit. *De Telegraaf* en *De Volkskrant* besteden in hun artikelen meer aandacht aan de Ridderzaal dan *Trouw*. Zo noemen *De Telegraaf* en *De Volkskrant* beide het ineenzakken van de kamerheer, maar publiceert *Trouw* hier niets over. *Trouw* noemt de aanwezigen in de Ridderzaal kort. Dit kort noemen van de aanwezigen en het niet geven van details past bij de korte verslaggeving die *Trouw* in de jaren vijftig volgde. Het nieuws moest bliksemsnel en was door tekort aan journalistiek vakmanschap vooral erg kort.⁶⁶ *De Volkskrant* maakt de ceremonie in de Ridderzaal toegankelijker door een persoonlijk verslag van Kamerlid Jopie Knol te publiceren. Over het algemeen houden alle drie de kranten het bij een beschrijving van de Ridderzaal, de genodigden en de warmte. Dit zorgt ervoor dat de lezer ook een kleine blik in de gesloten Ridderzaal kan werpen, meer geeft niet teveel weg.

1.2 Route Gouden Koets en de rijtoer

De kranten beschrijven ook hoe rit van de Gouden Koets verliep en later op de dag de rijtoer. De route wordt beschreven en hoe de stoet en de rijtoer verliepen. De aandacht die er is voor de rijtoer past bij de nadruk die op de kernwaarde van het gezin werd gelegd. De kranten schrijven erg enthousiast als de hele Koninklijke familie deelneemt aan de rijtoer, hoe volledig het gezin aanwezig was, hoe beter. Dit past bij de nadruk die na de oorlog werd gelegd op de het gezin als hoeksteen van de samenleving.⁶⁷

Trouw schrijft in 1945 dat de oude sfeer van Prinsjesdag ontbrak. “Geen statiekarossen of gouden koets. De mist van dezen herfstochtend is als een symbool voor het Koninkrijk der Nederlanden. Wij waren in den mist na de rampen van de laatste 6 jaren. De nacht is

⁶³ *De Volkskrant* 16-9-1964.

⁶⁴ *Trouw* 22-9-1965.

⁶⁵ Van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 26.

⁶⁶ C. Welgraven, *Typisch*, 11.

⁶⁷ J.C.H. Blom, *Burgerlijk en beheerst. Over Nederland in de twintigste eeuw*, (Uitgeverij Balans 1996) 232.

voorbijgegaan maar de nevelen in Oost en West laten nog niet het volle zonlicht van bevrijding en herstel over het leven van ons volk gaan.”⁶⁸ In 1947 was er geen stoet op Prinsjesdag schrijft *De Volkskrant*. De afwezigheid van de koningin zorgde volgens de krant voor veel somberheid. “Buiten miste ieder de vlaggen en het oranje, de muziek en de vorstelijke luister, die luister, welke ook blijft in moeilijke dagen.”⁶⁹ *Trouw* beaamt dit. Door de afwezigheid van de koningin kon het publiek zich volgens de krant niet vermaken met de stoet⁷⁰. In 1948 schrijft *De Volkskrant* dat de Gouden Koets voor het eerst na de oorlog weer in Den Haag is. Het artikel beschrijft kort het deel van de stoet dat zich voor de Gouden Koets bevindt en beschrijft het Binnenhof. “Prinsjesdag, een menigte, groter dan Den Haag ooit bijeen heeft gezien, heeft vandaag, voor het eerst na de oorlog, kunnen genieten van een schouwspel, waarin koningin Juliana met haar gemaal, gezeten in de gouden koets, te midden van een luisterrijke stoet uitreed, om in de zeventienhonderd jaar oude Ridderzaal de Staten-Generaal te openen.” Ook wordt de rijtoer genoemd. De oudste drie prinsesjes reden mee en er stonden wederom vele mensen langs de route om een glimp van het koningshuis op te vangen. Het artikel beschrijft kort de plaatsen waar er geschenken aan de Koninklijke familie werden overhandigd, zoals bloemen en fruit⁷¹. *Trouw* noemt ook de stoet die door Den Haag rijdt in 1948 en de burgers die de stoet warm onthaalden. “Voor het eerst na een lange reeks van jaren ging gisteren weer een Oranjevorstin in de Gouden Koets door de bekende Haagse straten, van het paleis Noordeinde naar de Ridderzaal op het Binnenhof, omgeven door een pracht en praal, die de samengestroomde menigte bijna deed vergeten te juichen.” *Trouw* beschrijft de volgorde van de stoet en geeft aan wie er meelopen⁷².

De Telegraaf noemt in 1949 de blijdschap van de mensen, die rijen dik langs de rijtoer route stonden. “Voor velen was het een teleurstelling dat prins Bernhard niet aanwezig was, maar dit werd weer vergoed door de vreugde bij het zien van de drie prinsesjes.”⁷³ In 1950 noemt *De Telegraaf* de rijtoer wederom, doordat die middag de zon ging schijnen, stonden de mensen weer rijen dik langs de kant⁷⁴. *De Volkskrant* schrijft dit jaar ook over de rijtoer, voor het eerst voerde deze rijtoer door de Spoorwijk en in die wijk was het enthousiasme dan ook het grootst⁷⁵. *Trouw* geeft in 1950 een beschrijving van de stoet en de rijtoer. “Gezeten in een open calèche hebben koningin Juliana en prins Bernhard in de namiddag een rijtoer door Den Haag gemaakt, die zowel voor koningin en prins als voor de Hagenaars een feestrit is geworden. [...]

⁶⁸ *Trouw* 21-11-1945

⁶⁹ *De Volkskrant* 17-9-1947

⁷⁰ *Trouw* 17-9-1947

⁷¹ *De Volkskrant* 22-9-1948

⁷² *Trouw* 22-9-1948

⁷³ *De Telegraaf* 21-09-1949

⁷⁴ *De Telegraaf* 20-09-1950

⁷⁵ *De Volkskrant* 20-9-1950

Om half vier vertrok de stoet, die in het scharlaken van de kleding der rijknechts en in de galasteken van het gevolg nog even herinnerde aan de luister enige uren tevoren van het paleis aan het Noordeinde.⁷⁶ *De Volkskrant* schrijft in 1951 over de intocht van de stoet vanaf het Binnenhof. “Doodstil is het nu op dit historische plein. Vanuit de verte is marsmuziek te horen. Het komt steeds dichterbij. En dan.. ja, daar komen ze, roept een meisje.” *De Volkskrant* geeft een korte beschrijving van de samenstelling van de stoet, en noemt dat de rijkspolitie voor de eerste keer het nieuwe uniform draagt⁷⁷. *Trouw* beschrijft in 1952 de koets en de volgorde van de stoet. “De staatsiekoets, met acht paarden bespannen, gaande een koetsier naast elk paard en vier lakeien aan elke zijde van de koets, zoals het officieel heet, was weer het met ongeduld verbeide middelpunt van wat op elke derde Dinsdag in September een sprookje wordt genoemd.”⁷⁸ In 1952 schrijft *De Telegraaf* heel enthousiast over de Gouden Koets. “De gouden koets. Een droom van de kinderziel, een verheven traditie voor iedere Nederlander.” Verder in het artikel wordt de Gouden Koets nog een keer zo beschreven: “Toen kwam de gouden koets, als een warme schittering, als een vreemde nauwelijks geloofwaardige tegenstelling van een moderne, strakke en koude wereld.”⁷⁹ Verder publiceert *De Telegraaf* dit jaar nog een artikel over de verandering van de route op Prinsjesdag. Het beschrijft de nieuwe route die de Gouden Koets gaat afleggen, nu hij niet meer vertrekt vanaf paleis Noordeinde, maar vanaf Huis ten Bosch. *De Telegraaf* noemt het voordeel dat er bij deze route meer mensen kunnen kijken naar de Gouden Koets, maar dat er wel een vaste traditie mee verloren gaat⁸⁰. *De Volkskrant* schrijft in 1952, net als *De Telegraaf*, dat dit het laatste jaar is dat de Gouden Koets vertrekt vanaf paleis Noordeinde. Ook beschrijft *De Volkskrant* de volgorde van de stoet en degenen die meelopen⁸¹.

In 1953 schrijft *De Telegraaf* over de verschillende rijtuiggen waarmee de Koninklijke familie de rijtoer door Den Haag maakt⁸². *De Volkskrant* noemt dat er voor het eerst in jaren met de traditie gebroken wordt. De stoet vertrekt niet meer vanaf paleis Noordeinde, maar vanaf Huis ten Bosch. Het artikel geeft een korte beschrijving van de stoet, van de koetsen en de mensen die erin zitten. Volgens de krant is er door de verandering in de route meer ruimte voor de toeschouwers⁸³. In 1954 beschrijft *De Telegraaf* de Gouden Koets weer elegant. “Het achtspan zwarte paarden, de gala’s der koetsiers en palfreniers, de rij- en loopknechten in gouden livrei, de gouden lantaarns en wielen, de karos van goud en spiegelglas, van pluche en fluweel, de rijke met koper beslagen harnachementen... het is een jaarlijkse herleving van een praalvertoon, lang

⁷⁶ *Trouw* 20-9-1950

⁷⁷ *De Volkskrant* 19-9-1951

⁷⁸ *Trouw* 17-9-1952

⁷⁹ *De Telegraaf* 17-09-1952

⁸⁰ *De Telegraaf* 17-09-1952

⁸¹ *De Volkskrant* 17-9-1952

⁸² *De Telegraaf* 15-09-1953

⁸³ *De Volkskrant* 16-9-1953

voor onze tijd van plastic en motor.” *De Volkskrant* beschrijft de route die de Gouden Koets aflegt, evenals de opbouw van de stoet. Het Binnenhof werd van de positie van de koningin op de hoogte gehouden via radioposten en zo verliep alles soepel. De krant schrijft verder nog dat de rijtoer die middag erg regenachtig was, maar dat de Koninklijke familie het niet erg vond dat ze een beetje nat werden en de mensen vonden dat evenmin⁸⁴. Ook *Trouw* maakt melding van de regen. Volgens *Trouw* was de geestdrift van het publiek groot toen het gezin plaatsnam in de koetsen en langs de gehele route stond het publiek rijen dik. De regen kon geen afbreuk doen aan de rijtoer, zelfs toen het Koninklijke gezin in de open koetsen paraplu’s vast moest houden⁸⁵. In 1955 publiceert *De Telegraaf* op Prinsjesdag zelf een kort artikel over de stoet met een tijdschema. *De Telegraaf* geeft een gedetailleerde invulling van het Koninklijke programma op Prinsjesdag, waar en hoe laat de Koninklijke familie verschijnt. En publiceert nog een afbeelding van de volgorde van de stoet met de Gouden Koets⁸⁶. *Trouw* geeft in 1955 een beschrijving van de stoet en de rijtoer. “De pracht en praal der garderegimenten verhoogden stijlvol het decor, dat zich in volle luister openbaarde op het historische Binnenhof, waar Hare Majesteit de Staten-Generaal in de Ridderzaal heeft geopend.”⁸⁷ In 1956 schrijft *De Telegraaf* dat prinses Beatrix ook meereed in de Gouden Koets. Verder geeft de krant een uitgebreide beschrijving van de rijtoer die het Koninklijke gezin die middag zal maken. Welke route er genomen zal worden, in welke rijtuigen welke leden van het Koninklijke gezin zitten, de duur van de rijtoer en de geschenken die overhandigd zullen worden⁸⁸. Ook *De Volkskrant* geeft een uitgebreide beschrijving van de samenstelling van de stoet van de Gouden Koets en die van de rijtoer later die dag⁸⁹. In 1958 plaatst *De Telegraaf* een foto van de rijtoer. “Toch verkoos koningin Juliana open rijtuigen en dat was een geste waarvoor de natgeregende wachtende menigten zeer dankbaar waren.”⁹⁰ *De Volkskrant* richt zich in 1958 op de paarden die de Gouden Koets trokken. De krant beschrijft uitgebreid hoe de paarden zich gedroegen. “Men zag de paarden weer: acht fiere dieren, onstuimig in het gareel voor de staatsie-karos. Zorgvuldig waren die paarden uitgezocht door de opperstalmeester.”⁹¹

In 1961 schrijft *De Telegraaf* voornamelijk over de calèche van de prinsessen. “Dit jaar reed voor het eerst prinses Margriet mee in de stoet. De drie prinsessen, in kleurige toiletten, zaten samen wuivend in de crème calèche, die voor de Gouden Koets uitging.” Ook publiceert *De Telegraaf* nog een foto van Prinsjesdag over de rijtoer. Het onderschrift beschrijft de

⁸⁴ *De Volkskrant* 21-9-1954

⁸⁵ *Trouw* 22-9-1954

⁸⁶ *De Telegraaf* 20-09-1955

⁸⁷ *Trouw* 21-9-1955

⁸⁸ *De Telegraaf* 18-9-1956

⁸⁹ *De Volkskrant* 18-9-1956

⁹⁰ *De Telegraaf* 17-9-1958

⁹¹ *De Volkskrant* 17-9-1957

tienduizenden belangstellenden die een plaatsje langs de route hadden gezocht, de route die de rijtoer volgde en het geven van bloemen aan de koningin en prinsessen⁹². Ook *De Volkskrant* noemt dat prinses Margriet voor de eerst maal mee zal rijden. Volgens de krant biedt de Gouden Koets niet genoeg ruimte voor vijf leden van de Koninklijke familie en daarom zullen prinsessen Beatrix, Irene en Margriet voor de Gouden Koets rijden. Verder geeft de krant nog een uitgebreide beschrijving van de samenstelling van de stoet, de volgorde en de mensen die een belangrijke rol in de stoet vervullen. De krant eindigt met een korte uitleg bij de rijtoer die de familie die middag door de stad zal maken⁹³. *Trouw* maakt ook melding van het feit dat prinses Margriet voor de eerste maal bij de opening van de Staten-Generaal aanwezig was. De krant noemt kort de samenstelling van de stoet en de open calèche van de prinsessen⁹⁴. *Trouw* schrijft dat in 1962 de traditionele rijtoer die voor de middag op het programma stond, letterlijk in het water viel. “De anders zo schilderachtige stoet van open landauers, volgrijtuigen en fraai uitgedoste politieruiters moest worden vervangen door een weinig spectaculaire cortège van zwarte auto’s”⁹⁵ In 1963 schrijft *Trouw* over de rijtoer, en de krant vermeldt dat het Wilhelmus gezongen werd door Ierse meisjes.⁹⁶ *Trouw* schrijft in 1964 over de stoet. “Koningin Juliana en prins Bernhard werden in de Gouden Koets vergezeld door de prinsessen Beatrix en Margriet. In zoverre was er een verschil met de stoet van vorig jaar, toen de prinsessen Beatrix, Irene en Margriet in een open calèche achter de Gouden Koets reden en tegen een boom botsten.” Verder geeft de krant een beschrijving van de volgorde van de stoet en degene die een rol hebben in de stoet⁹⁷.

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog was er geen Prinsjesdag met de luister en pracht en praal van vroeger. De bevolking had geen behoefte aan een feestdag. Het is opvallend dat de bevolking geen behoefte had aan een feestdag, terwijl Prinsjesdag zo duidelijk een teken is van de Nederlandse nationaliteit.⁹⁸ *De Volkskrant* en *Trouw* besteden wel aandacht aan Prinsjesdag. Zij schrijven over de somberheid en de afwezigheid van de pracht en praal. *De Telegraaf* besteedt helemaal geen aandacht aan Prinsjesdag. Zelfs 1948, het jaar waarin de Gouden Koets voor de eerste maal weer door Den Haag reed, laat *De Telegraaf* voorbij gaan. Dit is te verklaren aan het publicatieverbod dat *De Telegraaf* kreeg na de oorlog. Dit werd pas in 1949 opgeheven.⁹⁹ *Trouw* en *De Volkskrant* schrijven hier wel over.

⁹² *De Telegraaf* 20-9-1961

⁹³ *De Volkskrant* 19-9-1961

⁹⁴ *Trouw* 20-9-1961

⁹⁵ *Trouw* 19-9-1962

⁹⁶ *De Volkskrant* 18-9-1963

⁹⁷ *Trouw* 16-9-1964

⁹⁸ C. van Baalen en J. Ramakers, *Prinsjesdag*, 30.

⁹⁹ M. Wolf, *Het geheim* 343.

De Telegraaf en *De Volkskrant* schrijven beiden over de verandering van de route in 1952. Beide kranten geven aan dat dit het laatste jaar is dat de Gouden Koets de oude route rijdt. *Trouw* besteedt hier geen aandacht aan, passend bij hun korte berichtgeving. In 1953, het eerste jaar van de nieuwe route, wordt er alleen door *De Volkskrant* aandacht aan besteedt. Wel beschrijven alle drie de kranten de Gouden Koets in luisterrijke bewoordingen en zetten ze de stoet neer als een sprookjestocht. Alle drie de kranten schrijven over de route en de opbouw van de stoet. Ook aan de rijtoer besteden de kranten aandacht. Voornamelijk *Trouw* en *De Volkskrant* geven informatie over de rijtoer. De uitgebreide informatie die *De Volkskrant* geeft over de rijtoer past bij het imago van de krant, een gevarieerd nieuwsblad, bestemd voor het hele gezin.¹⁰⁰ Het is opvallend dat de kranten de stoet zo uitgebreid beschrijven en soms zelfs tijdschema's erbij publiceren. Zo krijgen de mensen thuis een zeer gedetailleerd beeld van het verloop van de stoet en Prinsjesdag. *Trouw* gebruikte vaak informatie die verkregen werd vanuit persbureaus. Dit verklaart waarom de krant een gedetailleerd schema van de rijtoer kan publiceren¹⁰¹.

1.3 De kleding van het koningshuis

Bijna ieder jaar besteden de kranten aandacht aan de kleding van het koningshuis. Het wordt duidelijk dat de aandacht voornamelijk uitgaat naar de koningin. De kranten publiceren een uitgebreide beschrijving van de kleding van de koningin, de stoffen en kleuren worden uitgebreid besproken. Deze uitgebreide beschrijving is voor de meeste Nederlanders de enige berichtgeving over de kleding van het koningshuis. Lang niet iedereen had een tv en degenen die wel een tv hadden, kregen de uitzendingen in zwart-wit beeld. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de beschrijving erg uitgebreid is.¹⁰²

In 1945 schrijft *De Volkskrant* dat de koningin een groene sjaal droeg, groen de kleur van goed vertrouwen na de oorlog¹⁰³. *Trouw* noemt alleen dat de koningin zwarte kleding droeg¹⁰⁴. *De Volkskrant* beschrijft in 1948 kort de kleding van de koningin en de prins. "De koningin zelf draag een robe, lang tot aan de voeten van turquoise blauwe zijde: haar toque in dezelfde snit, welke haar zo flatteert, de schoentjes zijn in dezelfde kleur. De prins draagt het generaal-uniform der grenadiers."¹⁰⁵ En ook in 1949 geeft *De Volkskrant* een beschrijving. "De koningin schrijdt voort in een glanzende groenzijden robe, zij draagt met gratie een bont van nerts over de schouders en een kleine toque, versierd met enkele veren van paradijsvogel. De prins draagt

¹⁰⁰ Van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 28.

¹⁰¹ Welgraven, *Typisch Trouw*, 18.

¹⁰² H. Schmal e.a., *Nederland in de twintigste eeuw*, (Utrecht 1995) 210.

¹⁰³ *De Volkskrant* 21-11-1945.

¹⁰⁴ *Trouw* 21-11-1945.

¹⁰⁵ *De Volkskrant* 22-9-1948.

het gala-uniform van de generaal der Koninklijke Landmacht.”¹⁰⁶ *Trouw* geeft in 1949 een uitgebreide beschrijving van de kleding van koningin Juliana. “H.M. was gekleed in een mosgroen met goud gegarneerd doorschijnende robe met bruine ondergrond: een grote lichtbruine bont en een bruine hoed met twee wuivende gele aigrettes. De prins was in een admiraalsuniform.”¹⁰⁷ In 1951 schrijft *De Volkskrant* over het uitstappen van de koningin en prins uit de Gouden Koets en geeft hierbij een beschrijving van hun kleding. “De vorstin draagt een lang grijs toilet. Daarover een bolero van dezelfde kleur. De Prins is gekleed in het uniform van generaal der Grenadiers.”¹⁰⁸ *Trouw* noemt in 1951 alleen de japon van de koningin. “De koningin is gekleed in een lange grijsgroene robe met korte sleep en draagt een hoedje met grijze veren. De prins draagt het galatenu van de grenadiers.”¹⁰⁹ In 1952 geeft *De Telegraaf* een korte beschrijving van de kleding van de koningin. “Koningin Juliana droeg een parelgrijs gewaad en een hoed in dezelfde tint, getooid met aigrette. De prins was gekleed als generaal der huzaren in groot tenue met kolbak.”¹¹⁰ *De Volkskrant* beschrijft dit jaar de kleding uitgebreider. De kleding van de prinsessen en van koningin Juliana wordt beschreven. “De koningin droeg hetzelfde toilet als bij de opening van de Staten-Generaal: een parelgrijze jurk, een grote hoed in dezelfde kleur met aigrette-veertjes, grijze handschoenen en grijs bont. De Prins was gekleed in het generaalsuniform van de huzaren. De drie prinsesjes droegen licht grijze mantels en witte hoedjes.”¹¹¹ In 1953 beschrijft *De Telegraaf* de kleding van de koningin. Later in het artikel wordt ook kort de kleding van de andere leden van het koningshuis beschreven. “Prins Bernhard gekleed in groot tenue van viceadmiraal, koningin Juliana droeg een antracietgrijze robe met tulen rok en een grijs satijnen kapje met lila gloed. De vorstin droeg een Nassaublauwe sjerp.”¹¹² Ook *De Volkskrant* geeft een vrij uitgebreide beschrijving van de kleding van de koningin en publiceert verschillende foto’s¹¹³. *De Volkskrant* beschrijft in 1954 uitgebreid de japon van de koningin. “De koningin was gekleed in een lange robe van abrikooskleurige organza met wijde rok en driekwart mouwen. Op het toilet werd een ceintuur met goudkleurige pailletten gedragen. Een bijpassende hoed van velours, gegarneerd met paradijsveren en abrikooskleurige handschoenen completeerden het geheel. Prins Bernhard droeg het nieuwe ceremoniële tenue van de generaal-vlieger.”¹¹⁴ Ook *Trouw* geeft dat jaar een beschrijving van de kleding van koningin Juliana. “De koningin was gekleed in een lange robe van abrikooskleurige organza met wijde rok en driekwart mouwen, waarover een bruine bontstola. Daarbij droeg H.M. een hoed

¹⁰⁶ *De Volkskrant* 21-9-1949.

¹⁰⁷ *Trouw* 21-9-1949.

¹⁰⁸ *De Volkskrant* 19-9-1951.

¹⁰⁹ *Trouw* 19-9-1951.

¹¹⁰ *De De Telegraaf* 17-9-1952.

¹¹¹ *De Volkskrant* 17-9-1952.

¹¹² *De Telegraaf* 22-09-1954.

¹¹³ *De Volkskrant* 16-9-1953.

¹¹⁴ *De Volkskrant* 21-9-1954.

van velours. Prins Bernhard was in het gala-uniform van generaal der Koninklijke Landmacht.”¹¹⁵

In 1955 beschrijft *De Telegraaf* de kleding van de koningin. “Daar verscheen koningin Juliana, gekleed in een robe van parelgrijze matelassé, verwerkt in gekruiste volants met een grote stola, gecombineerd met een coiffe gearneerd met oranjekeurig paradysflanken, bijpassende schoenen en handschoenen. Over haar japon het brede blauwe lint het grootkruis Nederlandse Leeuw.”¹¹⁶ *Trouw* schrijft in 1955. “Bij de opening der zitting der Staten-Generaal was de koningin gekleed in een robe van gris perl matelassé, verwerkt in gekruiste volants met een grote stola van hetzelfde materiaal, gecombineerd met een coiffe gearneerd met oranje paradysflanken, bijpassende schoenen en handschoenen. De prins droeg het uniform van generaal-vlieger bij de Koninklijke Luchtmacht.”¹¹⁷ *De Volkskrant* beschrijft dit jaar de kleding van de koningin en van prinses Beatrix. “De koningin was zowel bij de opening van de Staten-Generaal als tijdens de rijtoer gekleed in een robe van zwarte parelgrijze matelassé. De licht gebombeerde rok bestond uit schulpvormige gekruiste volants. Om de schouders lag een stola van dezelfde stof. Op het hoofd droeg Hare Majesteit een lichtgrijs open diadeemvormig kapje, waarop twee zachtgele paradysvogelveren door een bijou waren bevestigd.”¹¹⁸ In 1956 beschrijft *De Telegraaf* niet alleen de kleding van de koningin, maar ook die van prinses Beatrix. Het uniform van prins Bernhard wordt kort genoemd. “De koningin was gekleed in een zachtgroene robe met saffierkeurig kanten overkleed en droeg een hoed met veren in dezelfde kleur. Prins Bernhard toonde zich in het ceremonieel tenue van generaal-vlieger der Kon. Luchtmacht. Bijzondere aandacht trok uiteraard prinses Beatrix, die er stralend uitzag in haar prachtige japon van lichtblauwe doupion-satin, met een hoed van zijden mousseline in dezelfde kleur.”¹¹⁹ *De Volkskrant* publiceert dit jaar een foto van prinses Beatrix en beschrijft in het onderschrift haar kleding en die van de koningin. “In haar stralende japon van lichtblauwe doupion-satin met een fraaie hoed van zijden mousseline in dezelfde kleur trok prinses Beatrix op Prinsjesdag aller ogen tot zich. [...] De koningin ging gekleed in groene robe met saffierkeurig kanten overkleed. Haar hoed, in sierlijke vormen, was van dezelfde kleur.”¹²⁰ *Trouw* geeft in 1956 een beschrijving van de kleding van de koningin, prinses Beatrix en prins Bernhard. “H.M. de koningin was gekleed in een zachtgroene robe met saffierkeurig kanten overkleed. Zij droeg een bijpassende hoed met veren in dezelfde kleuren Z.K.H. prins Bernhard droeg het ceremonieel tenue van generaal-vlieger der Kon. Luchtmacht. H.K.H. prinses Beatrix was gekleed

¹¹⁵ *Trouw* 22-9-1954.

¹¹⁶ *De Telegraaf* 21-9-1955.

¹¹⁷ *Trouw* 21-9-1955.

¹¹⁸ *De Volkskrant* 21-9-1955.

¹¹⁹ *De Telegraaf* 19-9-1956.

¹²⁰ *De Volkskrant* 19-9-1956.

in een robe van lichtblauw doupion-satin. De hoed die zij droeg was van mousselinesooree, eveneens lichtblauw.”¹²¹ In 1957 noemt *Trouw* alleen de kleding van de koningin¹²². In 1958 beschrijft *De Telegraaf* de kleding van de Koninklijke familie. “Koningin Juliana in een heel mooie tafzijden robe, prinses Beatrix in een crèmekleurige japon, prins Bernhard in het galatenu van generaal der cavalerie en vooral een verrassend mooie prinses Irene. Een getemperd ‘ooh’ golfde door de zaal, toen men haar hartveroverende zachtgroene robe ontdekte.”¹²³. *De Volkskrant* beschrijft dat jaar de kleding van de koningin en prinses Beatrix. “Een slanke landsvrouw, majesteitelijk gekleed in een groenblauwe tafzijden robe met grijze nuancering, waarbij ze een kleine tulen hoed in dezelfde tinten droeg. Ook haar dochter Beatrix, charmant in een crème zijde toilet en kalm en vriendelijk als altijd had de bewondering van allen in de Ridderzaal.”¹²⁴ In 1959 beschrijft *De Telegraaf* de kleding van de koningin en ook de kleding van de prins wordt genoemd. “De Vorstin droeg een geelzijden jersey japon en een hoed met paradijsvogelveren. Aan haar arm schitterde het platina armbandhorloge, dat zij op haar vijftigste verjaardag van het Nederlandse volk ten geschenke heeft gekregen. Een opvallend mooi collier van briljanten tooide haar hals. Prins Bernhard droeg het ceremonieel tenue van generaal-vlieger.”¹²⁵

In 1960 publiceert *De Telegraaf* een foto en een beschrijving van de kleding van de koningin en de prinsessen. “Koningin Juliana droeg het grootkruis in de orde van de Nederlandse Leeuw. Prinses Beatrix was gekleed in een lange japon van turquoise matzijden crêpe. De kroonprinses droeg hierbij een flatteuze grote hoed van turquoise tule, beige handschoenen tot de elleboog en schoenen in de kleur van de robe. Prinses Irene droeg een gebloemd tafzijden japon, waarvan de rok van achteren enigszins uitstond. In overeenstemming met de kleuren van haar robe droeg de prinses witte handschoenen, witsatijnen schoentjes en een kleine, groenfluwelen toque, voorzien van een korte voile. De beide prinsessen droegen het grootkruis in de orde van de Nederlandse Leeuw.”¹²⁶ *Trouw* beschrijft in 1960 de kleding van het hele Koninklijke gezin. “De Koningin was gekleed in een zacht lila robe met een hoed in dezelfde kleur, prinses Beatrix in een blauw gewaad en prinses Irene in een gebloemde robe op een wit fond met driekwart lange witte handschoenen. Prins Bernhard droeg het admiraalsuniform van de Koninklijke Marine.”¹²⁷ In 1961 beschrijft *De Volkskrant* de kleding van alle vijf de leden van het Koninklijke gezin. “Koningin Juliana was ditmaal gekleed in een robe van donkerbruine taf, waarin herfsttinten waren verwerkt. Een fluwelenhoed met goudkleurige tule, bruine schoenen

¹²¹ *Trouw* 19-9-1956.

¹²² *Trouw* 16-9-1957.

¹²³ *De Telegraaf* 17-9-1958.

¹²⁴ *De Volkskrant* 17-9-1958.

¹²⁵ *De Telegraaf* 16-9-1959.

¹²⁶ *De Telegraaf* 21-9-1960.

¹²⁷ *Trouw* 20-9-1960.

en handschoenen completeerden het toilet. Prins Bernhard droeg het ceremoniële tenue van generaal van 't garderegiment grenadiers. Prinses Irene viel op in een modieuze japon van cerise-keurig satijn, bewerkt met fluwelen bloemen. Daarbij hoorde een hoed van lichtbeige organdie en satijnen schoentjes in dezelfde warmrode kleur als de japon. Prinses Beatrix droeg een robe van zeegroene kant, een fluwelen hoed, satijnen schoenen en glacé handschoenen. Prinses Margriet had eveneens bloemmotieven op de tafzijden witte robe. De bloemen waren geel en omgeven door groene bladeren. Een goudkleurig kapje paste er wonderwel bij.”¹²⁸. *Trouw* noemt dit jaar alleen de kleding van de koningin en de prins. “De koningin was gekleed in een robe van donkerbruin taf, waarin zeer gedekte herfsttinten verwerkt. Daarbij droeg zij een fluwelen hoed met goudkleurige tule, bruine schoenen en handschoenen. Zij droeg het grootkruis de orde van de Nederlandse Leeuw. De prins droeg het ceremonieel tenue van generaal van het garderegiment grenadiers en eveneens het grootkruis der orde van de Nederlandse Leeuw.”¹²⁹ In 1962 beschrijft *De Telegraaf* de kleding van de koningin, de prins en de drie prinsessen. “Koningin Juliana was gekleed in een grijze, (rood)gebloemde tafzijden japon, zij droeg een grijze hoed. Prins Bernhard droeg het groot ceremonieel tenue van generaal der mariniers. Onze kroonprinses zag er charmant uit in een maiskleurig ensemble met een hoed in dezelfde kleur. Prinses Irene droeg onder een bruin tulen hoed een japon met een donkerkleurig lijfje en een geelbruin gebloemde rok, prinses Margriet tenslotte was gekleed in een japon van maagdenpalmkleuren, een creatie in zachtgroen met teer purper overglanst, waarbij een bijpassend veren hoedje.”¹³⁰ *Trouw* schrijft dat in 1962 de koningin het mooist gekleed ging, en beschrijft haar kleding dan ook uitgebreider dan die van de prinsessen. “Beatrix opvallend in een felgele japon en met een dito bloemhoed op. Irene die van contrasten houdt, in een japon met donkergroen lijfje en een gele rok met hele grote bruine bloemen, waarbij ze een toque van bruine tule droeg en Margriet in een lavendelblauwe japon met een eenvoudig plat kapje op het donkere, hoog opgemaakte haar. [...] De koningin verscheen in een lange strakke japon van grijze zijde met een weinig rood. Datzelfde rood kwam echter terug in de prachtige voering van de twee losse panden die van de rug tot op de grond neervielen. Daarbij droeg de koningin een grijze hoed met struisveren.”¹³¹.

De Volkskrant wijdt in 1963 een grote alinea aan de beschrijving van de kleding van de Koninklijke familie¹³². In 1964 publiceert *De Volkskrant* een foto van de Koninklijke familie op het bordes en geeft in het onderschrift een beschrijving van de kleding. “Koningin Juliana droeg een lange grijze geborduurde satijnen japon met driekwart mantel, een roze hoed met

¹²⁸ *De Volkskrant* 20-9-1961.

¹²⁹ *Trouw* 20-9-1961.

¹³⁰ *De Telegraaf* 19-9-1962.

¹³¹ *Trouw* 20-9-1962.

¹³² *De Volkskrant* 18-9-1963.

struisveren, roze handschoenen en grijze schoentjes. Prinses Beatrix was gekleed in een japon van goudkleurig brokaat, een tulen hoed waarop verschillende gekleurde paradijsvogelveertjes en handschoenen en schoenen in dezelfde kleur. Prinses Margriet zag er wel heel charmant uit in een roze zijden japon met ingeweven patroontjes van fluweel en een haartooi van witte veertjes en een wit fluwelen strik. Prinses Christine had overwegend lichtblauw als kleur voor haar toilet gekozen. Prins Bernhard droeg het gala-uniform van generaal der mariniers."¹³³ Volgens *De Volkskrant* komen in 1965 vele vrouwelijke kijkers voor de kleding van de koningin en prinsessen, de krant geeft hier dan ook de volgende beschrijving van. "Die zegt over de koningin: rood fluwelen japon met zwart met kraaltjes geborduurd bovenstukje, driekwart rood fluwelen jas, roodfluwelen hoed met roodfluwelen aigrette Over prinses Beatrix: brokaat japon met Perzische motieven, hoed en manchetten, grijskleurige zijden blaadjes. Over prinses Margriet: effengroen zijden japon, hoed van groene, blauwe en witte veertjes. Over prinses Christina: japon van gele geborduurde organza, bijpassend hoedje. En over prins Bernhard: generaalsuniform van de grenadiers."¹³⁴

De eerste tien jaar na de oorlog besteden voornamelijk *De Volkskrant* en *Trouw* aandacht aan de kleding van de koningin. *De Telegraaf* publiceert hier heel weinig over en als ze over de kleding van de koningin schrijven, is de beschrijving duidelijk minder gedetailleerd dan die in *De Volkskrant* of in *Trouw*. Vanaf 1955 besteden alle drie de kranten veel aandacht aan de beschrijving van de kleding van de koningin. De kleuren, de stof van haar robe en haar accessoires worden met regelmaat genoemd. Soms wordt ook de kleding van prins Bernhard en prinses Beatrix beschreven, maar de nadruk ligt bij alle drie de kranten op de kleding van de koningin. Er worden in deze periode amper foto's geplaatst van de kleding die gedragen wordt op Prinsjesdag, *De Volkskrant* publiceert af en toe een foto, *De Telegraaf* doet dit een enkele keer en *Trouw* doet dit niet, passend bij een krant die korte berichten plaatst. Ook hier komt het imago van *De Volkskrant*, een gezinskrant, weer naar voren. De lezer krijgt een uitgebreide beschrijving van de kleding, met plaatjes. Informatie voor het hele gezin. Het feit dat *De Telegraaf* pas vanaf halverwege de jaren vijftig aandacht besteedt aan de kleding van de koningin is te verklaren door het beleid dat hoofdredacteur Stokvis in die tijd introduceerde. Volgens hem moet er in iedere Telegraaf nieuws zijn dat specifiek gericht is op de vrouw. De beschrijving van de kleding van de koningin past hier mooi in.¹³⁵

¹³³ *De Volkskrant* 16-9-1964.

¹³⁴ *De Volkskrant* 22-9-1965.

¹³⁵ M. Wolf, *Het geheim*, 369.

1.4 Militaire protocollen

De kranten beschrijven verschillende keren diverse militaire protocollen en het gedrag van de militairen op Prinsjesdag en geven de lezer hier een uitgebreide uitleg bij. Het geven van extra informatie over de militairen en de militaire protocollen past in de post-oorlogse samenleving. De Nederlandse samenleving had het aanzien van de krijgsmacht hoog in het vaandel staan en was bereid offers te brengen voor defensie.¹³⁶

In 1950 noemt *De Telegraaf* de verschillende militaire erewachten die worden ingezet op Prinsjesdag. De krant beschrijft ook hun plek langs de route of in de stoet. *De Volkskrant* schrijft in 1950 dat de vrijwilligers van het detachement Nederland voor Korea een ereplaats kregen langs de route. Ook schrijft de krant over de militairen die de afzettingen langs de route verzorgden¹³⁷. *Trouw* schrijft in 1951 over de verschillende troepen die de afzetting langs de route verzorgen en over de muziekkorpsen, die voor een gezellige sfeer zorgen¹³⁸. *De Volkskrant* schrijft in 1953 dat één van de mannen van het Garderegiment is flauw gevallen. “Voor één van de mannen duurde het wachten blijkbaar te lang. Hij viel flauw en moest door sterkte politiehenden weggedragen worden.”¹³⁹. *Trouw* maakt in 1954 melding van de Airborne Division die langs de route staat op Prinsjesdag. “De Airbornes hebben in Eindhoven de bevrijdingsherdenking meegemaakt en de Prins heeft daar zaterdag, toen hij een krans legde bij het nieuwe oorlogsmonument, zijn uitnodiging gedaan.”¹⁴⁰

Zo besteedt *De Telegraaf* in 1955 aandacht aan het flauwvallen van verschillende fuseliers op het Binnenhof. De fuseliers van het regiment Irene verzorgden afgelopen jaren de afzetting op het Binnenhof, dit jaar echter vormden zij daar de erewacht. “Niet alleen de brandende zon moet de oorzaak van het uitvallen van militairen zijn, maar volgens de militaire arts wellicht ook de nerveuze spanning die zich van hen meester gemaakt had bij dit eerste optreden als erewacht en de vermoeidheid van deze mannen, voor wie na een zware oefenweek vanmorgen om halfvijf al reveille werd geblazen, waarop een lange treinreis volgde.” *De Telegraaf* eindigt met de opmerking dat de meegegeven suikerklontjes niet hebben geholpen¹⁴¹. In 1956 maken de mariniers een foutje, schrijft *De Telegraaf*. “Militairen keken gisteren als toeschouwers hun ogen uit, toen het detachement mariniers in ceremonieel tenue met het korpsvaandel voorop afmarcheerde na de plechtigheden op het Binnenhof. Maar nog groter ogen zetten zij op toen mannen van de militaire politie links en rechts uit borstzakken militaire

¹³⁶ Blom, *Burgerlijk en beheerst*, 209.

¹³⁷ *De Volkskrant* 20-9-1950.

¹³⁸ *Trouw* 19-9-1951.

¹³⁹ *De Volkskrant* 15-9-1953.

¹⁴⁰ *Trouw* 21-9-1954.

¹⁴¹ *De Telegraaf* 21-9-1955.

zakboekjes haalden. Te laat herinnerden zij zich dat voor een korpsvaandel gegroet moet worden.”¹⁴² *De Volkskrant* geeft in 1956 een beschrijving van alle ere-escortes en erewachten, de route van de Gouden Koets en de samenstelling van de stoet. Een kleine noot aan het einde van het artikel. “Voor het eerst zullen dit jaar de feestelijkheden niet gestoord worden door geronk van helikopters en sportvliegtuigen. Alle luchtverkeer is verboden binnen een cirkel van twee kilometer met het Binnenhof als middelpunt, van 12 tot 5 uur.”¹⁴³ In 1956 schrijft *De Volkskrant* over de militairen die voor het paleis stonden en flauwvielen. “Voor vijf militairen die voor het paleis stonden bleek de vermoeidheid en de nervositeit kennelijk te groot. Ze vielen flauw en moesten per brancard worden afgevoerd naar een EHBO-post.”¹⁴⁴ In 1958 schrijft *De Volkskrant* over de droge kelen van de politiemannen en de snoepjes om dat te verlichten. En de krant schrijft over alle mensen en militairen die flauwvielen door de hitte. Terwijl sergeant Oostendorp gewapend met suikerklontjes en zuurtjes flauwvallen probeerde te voorkomen¹⁴⁵. Ook in 1961 vielen er volgens *De Volkskrant* door de hitte veel militairen flauw. De krant gaf aan dat ze goed verzorgd werden door het publiek. “Herhaaldelijk werd door een kind een suikerklontje of een stukje kauwgum in de op de rug gehouden hand gestopt.”¹⁴⁶ *De Volkskrant* beschrijft in 1962 de militairen die voor de afzettingen en het eerbetoon zorgen en waar zij geslapen en geoefend hebben. “De militairen die voor de afzetting en het militair eerbetoon zorgen, bijna tweeduizend, komen uit legerplaatsen uit het gehele land. Zij hebben de afgelopen nacht doorgebracht in de Willems- en Frederikkazernes in Den Haag.” Ook legt de krant uit waar de verschillende ere-afzettingen staan langs de route¹⁴⁷.

In 1963 werd er volgens *De Volkskrant* gebroken met het protocol. “Niet volgens het protocol, maar wel bijzonder aardig was het meemarcheren met de afzettingstroepen van de zevenjarige Paultje Franssen uit Scheveningen. [...] Van al de agenten, die anders zo vurig hun order naar de letter opvolgen, was er op het Binnenhof geen die het over zijn hart kon krijgen de jongen achter de afzetting te plaatsen.” Ook noemt de krant dat er verschillende militairen zijn flauwgevallen¹⁴⁸. In 1965 beschrijft *De Volkskrant* het verschil tussen de studentenweerbaarheid en de gewone militaire onderdelen. “Militairen hebben bij gelegenheden als deze glimmend gepoetste schoenen, waarop zelfs de grimmigste sergeant geen aanmerkingen zou kunnen maken. Studenten hebben doffe schoenen met kale neuzen en scheve hakken.”¹⁴⁹.

¹⁴² *De Telegraaf* 19-9-1956.

¹⁴³ *De Volkskrant* 18-9-1956.

¹⁴⁴ *De Volkskrant* 19-9-1956.

¹⁴⁵ *De Volkskrant* 16-9-1959.

¹⁴⁶ *De Volkskrant* 20-9-1961.

¹⁴⁷ *De Volkskrant* 18-9-1962.

¹⁴⁸ *De Volkskrant* 18-9-1963.

¹⁴⁹ *De Volkskrant* 22-9-1965.

De kranten besteden aandacht aan extra details langs de route. Het is opvallend dat ze vaak alle drie andere details geven. Zo noemt *De Volkskrant* als enige in 1951 de vrijwilligers van het detachement Nederland voor Korea. En in 1953 schrijft *De Volkskrant* als enige over een flauwgevallen militair. Het is opvallend dat voornamelijk *De Volkskrant* aandacht besteedt aan de militairen die flauwvallen. In 1956 beschrijft *De Telegraaf* de fout die de mariniers maken op het Binnenhof. Dit is toch een dusdanig opvallende actie van de militairen, dat het frappant is dat *De Telegraaf* dit als enige krant noemt. Dit past bij het beeld dat *De Telegraaf* uit wil stralen. Een krant die opwindend is en die de mensen graag willen lezen.¹⁵⁰ *Trouw* en *De Telegraaf* besteden veel minder aandacht aan de militairen op Prinsjesdag dan *De Volkskrant*. De kranten geven een overzicht van de verschillende ere-escortes, maar *De Volkskrant* is de enige die ingaat op inbreuken in het protocol of ongelukken. Dit past in de filosofie van hoofdredacteur Lückner van *De Volkskrant*. De krant moest naam maken met primeurs en een vlotte stijl. Dit kan verklaren waarom zij wel ingaan op inbreuken in het protocol of ongelukken.¹⁵¹

1.5 De menselijkheid van het koningshuis

De kranten beschrijven vaak tot in detail gebeurtenissen die de leden van het koningshuis “gewoner” en menselijker maken. Het is opvallend dat de berichtgeving over het koningshuis positief is. Dit past bij het gezagsgetrouwe van de Nederlandse media. Berichten die schadelijk zouden kunnen zijn voor het koningshuis werden bewust verzwegen. Hierin was de media dusdanig eensgezind dat dit zonder druk van bovenaf tot stand kwam. Dit werd ook door de Nederlandse bevolking geaccepteerd, ook zij waren zeer volgzaam en gezagsgetrouw.¹⁵²

De Volkskrant beschrijft in 1952 hoe de koningin uit de Gouden Koets stapt. “Daar klapt een lakei handig het trapje van de staatsiekoets omlaag. Terwijl het volkslied wordt gespeeld stapt snel de Prins naar buiten om de Koningin behulpzaam te zijn. Even twijfelt zij, maar dan gaat ze vlug de treden van de Ridderzaal op.” Verder schrijft de krant dat ze kunnen concluderen dat de koningin oprecht bemind wordt, haar Prins-gemaal populair is en haar kinderen geliefd zijn¹⁵³. In 1953 schrijft *De Volkskrant* over de bijna aanrijding van prins Bernhard. “Prins Bernhard werd bij zijn aankomst op het paleis, rond twaalf uur, nog bijna aangereiden door een militaire luxe auto. Op het moment dat de Prins voor het paleis uitstapte, draaide de wagen een scherpe bocht naar achteren en kwam vlak voor de Prins tot stilstand.”¹⁵⁴ *Trouw* schrijft in 1954 ook over prins Bernhard. “Een speciale groet van prins Bernhard gold zestig Amerikaanse oud

¹⁵⁰ M. Wolf, *Het geheim*, 369.

¹⁵¹ Van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 28.

¹⁵² Wielenga, *Nederland*, 213.

¹⁵³ *De Volkskrant* 17-9-1952.

¹⁵⁴ *De Volkskrant* 16-9-1953.

strijders van de 101-ste Airborne Division.”¹⁵⁵ *De Volkskrant* besteed in 1956 aandacht aan prinses Beatrix. Zij stal volgens de krant alle harten. Het artikel informeert de lezers dat ze haar groentijd in Leiden onderbroken heeft om aanwezig te zijn bij haar eerste officiële Prinsjesdag. “Niet bijster verlegen, maar bescheiden en vriendelijk lachend, schreed zij achter haar ouders door de Ridderzaal.”¹⁵⁶ In 1958 schrijft *De Volkskrant* over prinses Irene. Zij kwam volgens de krant nerveus over, maar ze stal de harten van alle aanwezigen¹⁵⁷.

In 1959 schrijft *De Telegraaf* over de bril van de koningin. “Koningin Juliana [...] droeg voor de eerste keer een bril.”¹⁵⁸ Ook in 1961 schrijft *De Telegraaf* weer over de bril van de koningin. “Toen iedereen weer zat, was het wachten slechts op het ogenblik, dat koningin Juliana haar bril in haar tas had gevonden.”¹⁵⁹ De bril van de koningin wordt door *De Volkskrant* niet genoemd, maar ook *De Volkskrant* noemt momenten van de Koninklijke familie in 1961. “Prinses Margriet vond het een prachtige gebeurtenis, zo viel op te maken. Van prinses Beatrix kreeg zij tijdens het voorlezen van de Troonrede vele bemoedigende lachende knikjes. [...] Prins Bernhard was nog niet helemaal aan de nieuwe situatie in de Ridderzaal gewend. Gewoontegetrouw wilde hij links van de koningin gaan zitten. Maar de koningin nodigde hem uit rechts van haar plaats te nemen.”¹⁶⁰ *Trouw* schrijft in 1961 dat prins Bernhard koningin Juliana attendeerde op de camera, waarop de vorstin even naar de kijkers thuis keek. Ook schrijft de krant over de warmte. Prins Bernhard had het in zijn galatenu in de gesloten Gouden Koets zwaar volgens *Trouw*. “Benauwd had ook prinses Beatrix het. Tegen het einde van de troonrede zei zij haastig iets tegen prinses Margriet en sommigen kregen zelf de indruk, dat de prinses de Ridderzaal zou moeten verlaten. Gelukkig kwam het zover niet.”¹⁶¹ In 1962 noemt *De Volkskrant* de regen. “Vlak voor het vertrek van de fraaie open calèche van het paleisje aan het lange Voorhout naar het Binnenhof kwam een hofdame drie bontstola’s brengen die de prinsessen Beatrix, Irene en Margriet zouden kunnen beschermen tegen de nijldige herfstwind. De drie prinsessen bleven dapper glimlachen en wuiven toen een felle bui in de open calèche kletterde bij de nadering van het Binnenhof. Ze ontvouwden twee kleine grijze parapluutjes, maar de meest druppels vielen er toch wel naast op de onbeschermden japonnen. Toen prinses Beatrix haastig uitstapte voor de trappen van de Ridderzaal keek ze als het ware wat vermanend omhoog naar de vaalgrijze wolken.”¹⁶²

¹⁵⁵ *Trouw* 22-9-1954.

¹⁵⁶ *De Volkskrant* 19-9-1956.

¹⁵⁷ *De Volkskrant* 17-9-1958.

¹⁵⁸ *De Telegraaf* 16-9-1959.

¹⁵⁹ *De Telegraaf* 20-9-1961.

¹⁶⁰ *De Volkskrant* 20-9-1961.

¹⁶¹ *Trouw* 20-9-1961.

¹⁶² *De Volkskrant* 19-9-1962.

In 1963 beschrijft *De Telegraaf* het ongeluk met de prinsessen door de op hol geslagen paarden voor hun koets. De bijrijder is het gelukt om met een uiterste krachtsinspanning de paarden naar rechts af te doen buigen. Zo kwamen ze klem te zitten tussen de paaltjes die voor het bordes van Huis ten Bosch staan en werd een botsing tussen publiek en paarden voorkomen. De prinsessen konden de klap opvangen door zich stevig vast te grijpen. De bijrijder raakte gewond toen hij de paarden liet afbuigen en moest naar het ziekenhuis. De prinsessen konden snel en beheerst uit de calèche stappen, geholpen door de eerste stalmeester. Bij het uitstappen struikelde prinses Beatrix en zag prinses Margriet bleek. Volgens *De Telegraaf* was alleen prinses Irene onaangedaan. De prinsessen werden vervolgens begeleid door prins Bernhard, die snel aan was komen lopen¹⁶³. Ook *Trouw* noemt in 1963 het ongeluk van de prinsessen. “De prinsessen Beatrix, Irene en Margriet waren nauwelijks in de door vier paarden getrokken open Berliner ingestapt of het tweede span begon plotseling te steigeren en zette zich in beweging. [...] aan het snelle optreden van de bijrijders, toesnellende officieren en politieagenten is het te danken, dat de zwenkende koets niet op het publiek inreed. Men wist de paarden naar rechts te mennen, waardoor het gespan tegen een boom tot stilstand kwam.” De prinsessen konden toen de koets verlaten. “Prinses Beatrix struikelde bij het uitstappen, maar bezeerde zich niet. Prinses Margriet was het hevigst geschrokken. [...] Prins Bernhard die reeds in de Gouden Koets was gezeten, stapte, toen de Berliner van zijn dochters de onverhoedse beweging maakte, direct uit om zich van het gebeuren op de hoogte te stellen. Persoonlijk leidde hij zijn dochters weer uit het paleis naar de gouden koets. Prinses Margriet zag nog wat witjes, toen zij bij haar ouders in het rijtuig stapte.” Vervolgens vervolgde het hele Koninklijke gezin de route naar het Binnenhof in de Gouden Koets¹⁶⁴. Ook *De Volkskrant* noemt het ongeluk met de calèche van de prinsessen. De krant beschrijft hoe het ongeluk gebeurde net toen de prinsessen waren ingestapt. De koetsier kon volgens de krant de paarden scherp naar rechts laten afbuigen, zodat ze zich vastliepen op de daar staande paaltjes. “Een van de achterste paarden viel. Tegen de boom kwam de calèche tot stilstand. De banden waren eraf gevlogen. De prinsessen Beatrix, Irene en Margriet konden gelukkig ongedeerd de wankelende koets verlaten.” De krant beschrijft de verwondingen die de koetsier daarbij opliep en geeft aan dat er een onderzoek zal komen naar het ongeluk.¹⁶⁵

In 1964 beschrijft *De Telegraaf* een ongeluk. Een kleuter werd aangereden door een hofauto tijdens de rijtoer. De kleuter stak ineens de straat over en werd aangereden door de voorste hofauto in de stoet. Toen de open landauers met koningin Juliana, prins Bernhard en de drie prinsessen langsreden, lag de kleuter nog op straat. “De vorstin gaf de koetsier meteen

¹⁶³ *De Telegraaf* 18-9-1963.

¹⁶⁴ *Trouw* 17-9-1963.

¹⁶⁵ *De Volkskrant* 18-9-1963.

opdracht te stoppen en informeerde vriendelijk naar de toestand van het jongetje.” Volgens *De Telegraaf* was er nog een ander incident, namelijk het vergeten bontmanteltje van prinses Margriet. Kort voor de rijtoer kwam zij erachter dat ze haar bontmanteltje vergeten was. “Een hof-functionaris alarmeerde de bemanning van een surveillance auto van de Haagse politie, die het manteltje ophaalde en met loeiende sirene en zwaailicht naar het paleis het Lange Voorhout raasde. Enkele seconden voordat prinses Margriet in haar rijtuig zou plaatsnemen arriveerde de politiewagen op het Lange Voorhout. Een agent drong alle nieuwsgierigen opzij, klom over de afzettingshelmen en overhandigde het manteltje aan de eerste stalmeester.”¹⁶⁶. Ook *De Volkskrant* schrijft over het vergeten bontmanteltje. Prinses Margriet vergat bij het instappen in de hofauto haar bontmanteltje. “Een hof-functionaris rende terug Huis ten Bosch binnen en greep het manteltje, maar intussen waren de hofauto’s al vertrokken. Met gillende hoorn stooft een politiewagen met de hof-dignitaris de hofauto’s achterna. Bij het paleis Lange Voorhout sprintte de hof-functionaris dwars door het publiek en over dranghekken springend naar de deur, waar de hand van een eerste stalmeester, overste W. Bisschoff van Heemskerck, door een spleet naar buiten kwam en het manteltje aanpakte.” In 1964 ging prinses Beatrix bijna op de verkeerde troon zitten, schrijft *De Volkskrant*. “Haar zetel staat aan de linkerkant van de koningin. Zij liep echter door en wilde de troonzetel aan de andere kant, de plaats van prins Bernhard innemen. Op het laatste moment bemerkte de prinses haar vergissing en liep zij terug naar de voor haar bestemde plaats.”¹⁶⁷ *Trouw* maakt ook melding van het vergeten bontmanteltje in 1964. “Met loeiende sirene en lichtende zwaailamp reed een auto van de Haagse politie dinsdagmiddag van het paleis Huis ten Bosch naar het paleis Lange Voorhout. Zodoende slaagde men erin het bontmanteltje van prinses Margriet haar nog voor de rijtoer door Den Haag te bezorgen.”¹⁶⁸

Het is opvallend dat *De Volkskrant* conclusies verbindt aan het gedrag van de Koninklijke familie. Bijvoorbeeld in 1952, dat de koningin twijfelend uit de Gouden Koets stapt en in 1962, dat prinses Beatrix vermanend naar de lucht keek. Dit past bij het karakter van *De Volkskrant* op dat moment, de krant ontwikkelt een groot jong lezerspubliek en krijgt steeds meer een progressief karakter. Het verbinden van conclusies aan het gedrag van de leden van het koningshuis past in deze progressieve lijn en zorgt voor een toegankelijke krant voor de jonge lezer¹⁶⁹. Ook past dit bij de berichtgeving rondom het Koninklijk huis vanuit *De Volkskrant*. *De Volkskrant* was niet bang om over het Koninklijk huis te schrijven. Toch durft ook *De Volkskrant* nog geen echte standpunten of meningen te publiceren over het Koninklijk huis. Het Koninklijk

¹⁶⁶ *De Telegraaf* 16-9-1964.

¹⁶⁷ *De Volkskrant* 16-9-1964.

¹⁶⁸ *Trouw* 16-9-1964.

¹⁶⁹ H. van Gessel, *Een beeld*, 25.

huis was nog te onaanraakbaar in die periode.¹⁷⁰ Alle drie de kranten schrijven over het ongeluk met de calèche van de prinsessen in 1963. De aanloop wordt beschreven en er worden verklaringen gegeven waarom het paard op hol sloeg. Het is opvallend dat alleen *De Volkskrant* aandacht besteedt aan de verwondingen van de koetsier. Hier komt het lef van *De Volkskrant* naar voren om in een incident betreffende het Koninklijk huis ook de gewone burger niet te vergeten. *Trouw* en *De Telegraaf* schrijven over de schrik van de prinsessen en de vaderlijke bezorgdheid van prins Bernhard. Het is opvallend dat geen enkele van de kranten de reactie van de koningin noemt. Het vergeten bontmanteltje van prinses Margriet in 1964 wordt door alle drie de kranten beschreven. De loeiende sirenes en de tocht die de lakeien aflegden om het manteltje nog op tijd te kunnen brengen, worden door alle drie de kranten genoemd. Het is opvallend dat alleen *De Telegraaf* in 1964 het ongeluk met de kleuter beschrijft. Dit past bij het beleid van *De Telegraaf* in die tijd. Een krant die haar liefde voor de koningin graag laat zien.¹⁷¹

De menselijkheid van het koninklijk huis komt meer naar voren door deze anekdotes en incidenten. Het is wel opvallend dat de koningin hier een terughoudende rol in speelde. Zij maakte geen fouten in het protocol, er wordt slechts geschreven dat ze twijfelend uitstapte en dat is een interpretatie van de krant. De vorstin hield hier vast aan haar verheven positie, maar de rest van het koninklijk gezin kwam wat dichterbij de lezer te staan.

1.6 Ongelukken, incidenten en details

De kranten besteden aandacht aan opvallende zaken op Prinsjesdag, ongelukken en incidenten speelden hier een centrale rol. Deze incidenten op Prinsjesdag waren over het algemeen vrij onschuldig. Het ging om kleine menselijke, of dierlijke fouten die beschreven werden. Feit dat er geen andere noemenswaardige incidenten worden genoemd, was omdat er geen andere noemenswaardige incidenten waren. Dit past volledig in het maatschappelijke klimaat. Soberheid, fatsoen en bescheidenheid werden als deugden gezien.¹⁷² En door het vermelden van deze incidenten en details brengen de dagbladen Prinsjesdag dichterbij de lezer.

In 1946 schrijft *De Volkskrant* dat het onderscheidingen regende in de Ridderzaal. "Voor het eerst na de bevrijding heeft hare Majesteit de Koningin wederom op grote schaal onderscheidingen verleend." Het artikel noemt verschillende namen die een onderscheiding kregen. Ook schrijft *De Volkskrant* dat de koningin dit jaar niet het parlementaire jaar opende, maar dat dit gedaan werd door dr. Beel. In 1947 publiceert *De Volkskrant* een column die begint met de Derde Dinsdag van September, maar vervolgens een anticommunistisch stuk wordt. Het communisme verzet zich volgens het artikel tegen de beginselen van het staatsbestel en tegen

¹⁷⁰ Van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 30.

¹⁷¹ M. Wolf, *Het geheim*, 396.

¹⁷² Wielenga, *Nederland*, 206.

het constitutionele koningschap. En bij de opening van het parlementaire jaar kan alleen maar gehoopt worden dat ze de juiste weg van de christelijke rechtvaardigheid vinden¹⁷³. *De Volkskrant* streeft er in de jaren na de oorlog naar om een katholiek dagblad voor het gehele volk te zijn en biedt een actieve mengeling van humor, nieuws en politieke beschouwingen. In deze krant, die ruimte biedt aan verschillende politieke beschouwingen, past een stuk over het communisme¹⁷⁴. In 1955 laat *De Telegraaf* duidelijk merken het niet eens te zijn met de muziek tijdens het Prinsjesdagconcert. “Wat men het Algemeen Haags Comité [...] terecht kan verwijten is het volslagen gebrek aan inzicht om het programma aan de sfeer van deze Prinsjesdag aan te passen.”¹⁷⁵ In 1957 beschrijft *De Telegraaf* een incident. Een botsing op het Spui tussen een auto van het corps diplomatique en een auto die het vlaggetje op de motorkap droeg. Het artikel gaat ook nog in op de uniformen. Op het moment dat de stoet voorbij was, schoot er een man in een blauwe kiel de straat op om de paardenvijgen op te ruimen. Moet deze man ook niet in uniform in plaats van een blauwe werkkiel vraagt de auteur zich af. Het artikel eindigt; “Er zijn mensen die zoiets niet vinden staan, maar voor anderen is de mengeling van sjieke mensen en mannen in blauwe kielen juist het waarmerk van de democratie. Doe dus uw keus, de mijne zeg ik u niet.”¹⁷⁶ *De Volkskrant* beschrijft in 1957 een ander incident. Een politieagent stond met zijn paard langs het water toen het paard schrok van de Gouden Koets. “Het dier schrok, deed een paar kleine stappen opzij en tuimelde onder luid gekletter en bulderend gejuich van de samengeperste menigte met zijn berijder in de Hofvijver.”¹⁷⁷

De Volkskrant noemt verschillende zaken in 1960. Een Tweede Kamerlid dat net niet door de sabels geraakt werd. “Hij wilde voor de erewacht omlopen net op het ogenblik dat de vervaarlijke sabels met een ingewikkelde beweging in de schede moesten worden gestoken. Ook de paarden worden genoemd, een op hol geslagen paard, net toen het Koninklijke paar de Ridderzaal verliet. “Een zenuwachtig paard ging er gistermiddag op het Binnenhof met koets en al vandoor. Dat gebeurde net op het ogenblik dat de koningin de Ridderzaal verliet. De lakeien moesten er hollend achteraan.” En een koetsier die de hele tijd tegen zijn paarden praatte¹⁷⁸. In 1961 schrijft *De Volkskrant* over de hitte. De krant noemt de vele ijswagentje die langs de route stonden om de hitte te verdrijven. Een ander element van Prinsjesdag dat genoemd werd, zijn de reddingsboten. Het publiek stond zo dicht langs de hof vijver, dat daar met twee boten

¹⁷³ *De Volkskrant* 16-9-1947.

¹⁷⁴ Van Gessel, *Een beeld*, 23.

¹⁷⁵ *De Telegraaf* 21-9-1955.

¹⁷⁶ *De Telegraaf* 18-9-1957.

¹⁷⁷ *De Volkskrant* 18-9-1957.

¹⁷⁸ *De Volkskrant* 21-9-1960.

gepatrouilleerd werd, om mensen die in het water vielen te helpen. “Het hek stond ook wel angstig dicht langs de kant, maar de redders hoefden toch niet in actie te komen.”¹⁷⁹.

In 1963 schrijft *De Telegraaf* voornamelijk over de op hol geslagen paarden voor de koets van de prinsessen. De opperstalmeester aan het woord. “‘Zoiets is gelukkig nog nooit voorgekomen en het mag ook nooit meer voorkomen, dat is een ding dat zeker is.’ vertelde hij. Hoe het precies gekomen is? De paarden zijn ergens van geschrokken, waarvan weet ik nog niet, maar paarden blijven paarden en zoiets kan natuurlijk altijd gebeuren.” Ook heeft de auteur gesproken met wat collega koetsiers, zij menen dat de koetsier geen blaam treft. Volgens een ooggetuige schrok een van de paarden van het neerzetten van de geweren op de keien. “Gelukkig kwam het paard tussen twee paaltjes terecht, waar het bleef vastzitten. Dat is de redding geweest zowel van de prinsessen als van het publiek.” De prinsessen stapten vervolgens bij hun ouders in de Gouden Koets om zo de route te vervolgen en lachten volgens *De Telegraaf* alweer tijdens de rijtoer¹⁸⁰. Ook *De Volkskrant* besteed veel aandacht aan de op hol geslagen calèche van de prinsessen. Volgens de krant schrok het op hol geslagen paard van een militair die flauwviel. Volgens chef van de koetsier zijn de paarden altijd wat nerveus, maar het geluid van een vallende militair was dit jaar net teveel. De krant beschrijft hoe het ongeluk gebeurde net toen de prinsessen waren ingestapt. De koetsier kon volgens de krant de paarden scherp naar rechts laten afbuigen, zodat ze zich vastliepen op de daar staande paaltjes. De krant beschrijft de verwondingen die de koetsier daarbij opliep en geeft aan dat er een onderzoek zal komen naar het ongeluk¹⁸¹.

In 1964 schrijft *De Volkskrant* dat de brandweer buitenlandse auto's openbrak. Deze auto's stonden op de aanrijroute voor diplomaten en ministers en moesten dus verwijderd worden. “De buitenlanders konden gistermiddag laat hun wagens terugkrijgen op het hoofdbureau van de politie.” Ook noemt de krant dat er een paard steigerde, precies op de plek waar vorig jaar de koets met de prinsessen op hol sloeg, gelukkig gebeurde er verder niets¹⁸². In 1965 besteedt *De Volkskrant* aandacht aan een incident op het Binnenhof, een paard was verward geraakt in de leidsels, koetsiers wisten het net op tijd los te krijgen. De krant eindigt met het applaus dat de mannen van de gemeentereinigingsdienst kregen toen zij achter de stoet liepen om alles op te ruimen.¹⁸³

Het is opvallend dat *De Volkskrant* de enige krant is die noemt dat de koningin het parlementaire jaar niet opende in 1946. *De Volkskrant* en *De Telegraaf* bieden de lezer extra

¹⁷⁹ *De Volkskrant* 20-9-1961.

¹⁸⁰ *De Telegraaf* 18-9-1963.

¹⁸¹ *De Volkskrant* 18-9-1963.

¹⁸² *De Volkskrant* 16-9-1964.

¹⁸³ *De Volkskrant* 22-9-1965.

informatie aan over Prinsjesdag. Zo schrijft *De Telegraaf* in 1957 over de man die achter de stoet aan, de paardenvijgen opruimt. En beschrijft *De Volkskrant* het voorval met de politieagent die in 1957 in de hofvijver valt. Het gebeurt vaker dat *De Volkskrant* incidenten noemt die de andere kranten niet publiceren. Zoals het op hol geslagen paard op het Binnenhof in 1960 en het bijna gewond raken van een Kamerlid datzelfde jaar. Dit zijn allemaal opvallende incidenten en het valt daarom ook op dat *Trouw* hier helemaal geen aandacht aan besteedt. Dit kan te wijten zijn aan het feit dat *Trouw* in de jaren zestig vooral de focus legde op de buitenlandse journalistiek¹⁸⁴. Maar het kan ook het gevolg zijn van de korte nieuwsberichten die de krant plaatst, waarin geen ruimte is voor details en extra informatie.¹⁸⁵ *De Telegraaf* besteedt er een beetje aandacht aan, in de vorm van aandacht voor de gewone man. Passend bij het human-interest karakter van de krant.¹⁸⁶ Voor sappige details van Prinsjesdag moet de lezer in deze tijd bij *De Volkskrant* zijn. Dit past bij het beeld dat *De Volkskrant* voor ogen heeft. De lezer te prikkelen en te voorzien van het laatste nieuws.¹⁸⁷ En zo Prinsjesdag dichterbij de lezer te brengen.

1.7 Het publiek

De kranten noemen vrijwel ieder jaar het publiek en of het drukker of minder druk was dan voorgaande jaren. Het noemen van het publiek versterkt het eenheidsgevoel in Nederland. Zoveel Nederlanders samen die Prinsjesdag ervaren. Dit past bij het voortzetten van het wij gevoel dat in de oorlog was ontstaan.¹⁸⁸

In 1945 schrijft *De Volkskrant* dat er niet veel mensen zijn om de Koninklijk familie toe te juichen. Het was geen echte Prinsjesdag dit jaar, alleen koningin Wilhelmina en prinses Juliana waren aanwezig. "Men was er van overtuigd, dat deze Prinsjesdag toch eigenlijk geen echte Prinsjesdag was." Iedereen was stemmig donker gekleed op verzoek van de koningin¹⁸⁹. *Trouw* schrijft in 1947 dat er weinig publiek verwacht werd, vanwege de afwezigheid van de koningin. "Niettemin verzamelde zich zowel op het Binnenhof als bij het koninklijk paleis een vrij talrijk publiek, dat zich dezen keer echter niet den tijd kon korten met het schouwspel van erewachten in fraaie uniformen en het luisteren naar de militaire muziekkorpsen."¹⁹⁰ In 1948 was het volgens *De Volkskrant* drukker dan ooit. Het publiek zit zelfs op daken en in dakgoten om zoveel mogelijk van de stoet te zien¹⁹¹. *Trouw* schrijft in 1948 ook over de immense drukte. Volgens de

¹⁸⁴ Welgraven, *Typisch Trouw*, 37.

¹⁸⁵ Ibidem, 12.

¹⁸⁶ M. Wolf, *Het geheim*, 370.

¹⁸⁷ Van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 32.

¹⁸⁸ Wielenga, *Nederland*, 194.

¹⁸⁹ *De Volkskrant* 21-11-1945.

¹⁹⁰ *Trouw* 17-9-1947.

¹⁹¹ *De Volkskrant* 22-9-1947.

krant is heel Den Haag opgewonden vanwege de intocht van de koningin. “Het was enorm druk langs de route. Waar de auto van het koninklijk gezin ook passeerde, bevond zich een juichende, zingende menigte. [...] Overal waar de vorstelijke personen kwamen, was het een blij feest, tot voor het Huis Ten Bosch.” *Trouw* schrijft over de liefde van Den Haag voor het koningshuis en over de mensen die overal langs de route stonden te juichen¹⁹². *Trouw* schrijft in 1949 over de mensen die langs de route staan. “Op het Lange Voorhout, waar de bladertooi van het geboomte reeds het goud en bruin van het najaar begint te vertonen, zochten de Hagenaars, die van deze dag geen moment wilden missen, reeds om zeven uur een plaatsje op. [...] om een uur of tien bleek reeds dat de onlangs door de politie aangeschafte metalen afzettingshekken goed van pas kwamen.”¹⁹³. *De Telegraaf* schrijft in 1950 dat door het ontbreken van de zon het minder druk was, maar dat er toch nog duizenden mensen langs de kant van de weg stonden. “Dichte hagen van belangstellenden omzoomden de straten van de binnenstad. Onder dezen waren vele bezoekers van buiten.”¹⁹⁴ *Trouw* noemt in 1950 geen aantallen in publiek, alleen dat het publiek erg enthousiast was. “Als in de loop van de morgen de militaire bedrijvigheid begint, vormt het publiek al een compacte massa en heeft menigeen al vele uren doorgebracht op een stoeltje, bankje of welk voorwerp ook dat tot zitplaats dienen kan. Het afzetten van de route door de militairen is een welkome afwisseling.” Het enthousiasme bij het publiek bleef ook na de terugtocht bij de balkonscène. “Het publiek probeerde wel de afzetting te verbreken, maar de metalen afzettingshekken, die de Haagse politie tegenwoordig gebruikt, boden geen kans.”¹⁹⁵

De Volkskrant noemt in 1951 het publiek dat rijen dik langs de kant stond bij de rijtoer. Om zo een glimp van de Koninklijke familie op te vangen. “Een laag hangend wolkendek, waaruit met tussenpozen een regenbuitje lekt, weerkaatst het sonore geluid van een kanonschot over de binnenstad van Den Haag. Voor de tienduizenden mensen, die reeds urenlang hebben staan wachten, is dit het sein, dat de ceremonie welke de opening van de Staten-Generaal omgeeft, een aanvang neemt.”¹⁹⁶ *Trouw* richt zich in 1951 op de verbondenheid tussen vorst en volk. “En ook ditmaal werd de gang van het koninklijk paar naar de zetel der volksvertegenwoordiging een triomftocht langs dichte rijen van vele duizenden Nederlanders, die zich niet door de minder gunstige weersvoorspellingen hadden laten weerhouden om van de eeuwen trotserende verbondenheid tussen vorst en volk te getuigen.”¹⁹⁷ In 1952 besteedt *De Telegraaf* aandacht aan het publiek thuis die Prinsjesdag via de tv volgt. Volgens *De Telegraaf* “[...] was dit weer eens de echte televisie waarnaar het publiek (terecht) verlangt; levend, pakkend en rechtstreeks.” Nog

¹⁹² *Trouw* 22-9-1948.

¹⁹³ *Trouw* 21-9-1949.

¹⁹⁴ *De Telegraaf* 20-09-1950.

¹⁹⁵ *Trouw* 20-9-1950.

¹⁹⁶ *De Volkskrant* 19-9-1951.

¹⁹⁷ *Trouw* 19-9-1951.

nooit konden mensen de Ridderzaal van zo dichtbij meemaken. Volgens *De Telegraaf* was het camerawerk uitstekend, evenals het geluid. Volgens *De Telegraaf* heeft de televisie zijn bestaansrecht met deze uitzending veroverd en haar nationale belang als moderne vorm van nieuwsvoorziening aangegeven¹⁹⁸. In 1953 schrijft *De Telegraaf* "Hoe dichterbij de sprookjesachtige koets met het kleurrijke gevolg het Binnenhof naderde, hoe meer het geluid van de veelstemmige ovaties aanzwol. Nimmer zag Den Haag zoveel mensen op de been als op deze Prinsjesdag." Volgens *De Telegraaf* was het gejuich zo luid dat het de saluutschoten overstemde¹⁹⁹. *De Telegraaf* schrijft dat in 1953 de mensen buiten op het plein de troonrede konden horen via luidsprekers. Vervolgens beschrijft het artikel kort de stoet en noemt het de mensen langs de route, sommige die de avond van tevoren al op hun plek stonden²⁰⁰. Ook *Trouw* besteedt in 1953 aandacht aan de vroege vogels. "Al heel vroeg in de kille morgen werden de plaatsen langs de route ingenomen. Maar zelfs zij die vanmorgen het vroegst uit de veren waren en zich door de nog slapende stad op weg begaven, kunnen zich er niet op beroepen de allereerste te zijn geweest. Dat waren twee vrienden uit Rijswijk, die omstreeks het middernachtelijk uur hun kampeertentje opzetten op het Lange Voorhout, recht tegenover het paleis, om daar de nacht door te brengen en zich 's-morgens van de beste plaats te verzekeren."²⁰¹ In 1954 reed de Gouden Koets door een uitverkocht Den Haag volgens *De Volkskrant*. "Bij het aanbreken van de dag waren er al meer mensen, in dekens en jassen gewikkeld, achter de afzettingen te zien. En om half elf was de binnenstad 'uitverkocht'." Het eerste waren er twee banketbakkers van 23 jaar. "Reeds maandagavond om 10 uur gingen zij onder de druipende bomen van het Lange Voorhout zitten. Maar de ontberingen hebben zij tot een minimum teruggebracht. Zij sloegen een tentje op."²⁰²

De Volkskrant schrijft in 1955 dat de mensen die niet lijfelijk aanwezig konden zijn bij Prinsjesdag, toch konden meegenieten dankzij de camera's. Volgens de krant waren er hierdoor niet minder mensen op de been. De balkonscène en de traditionele rijtoer trokken volgens *De Volkskrant* enorm veel publiek²⁰³. In 1956 beschrijft *De Volkskrant* het enthousiasme van het publiek. De mensen stonden weer rijen dik langs de route. "Prins en prinses Beatrix hadden nauwelijks het paleis betreden of de ongedurige menigte brak door de afzetting heen. Even later verscheen het koninklijk paar en de prinses op het bordes om van daar een ovatie van de duizenden in ontvangst te nemen. Spontaan werd het lied Oranje boven aangeheven."²⁰⁴ Ook *Trouw* schrijft dit jaar over het zeer enthousiaste publiek. Volgens *Trouw* heeft de Haagse

¹⁹⁸ *De Telegraaf* 17-09-1952.

¹⁹⁹ *De Telegraaf* 15-09-1953.

²⁰⁰ *De Telegraaf* 15-09-1953.

²⁰¹ *Trouw* 16-9-1953.

²⁰² *De Volkskrant* 22-9-1954.

²⁰³ *De Volkskrant* 21-9-1955.

²⁰⁴ *De Volkskrant* 19-9-1956.

bevolking de gelegenheid aangegrepen om haar vreugde te tonen over het opnieuw in gebruiknemen van paleis Huis ten Bosch als start van de stoet op Prinsjesdag. Ook was de menigte extra enthousiast, want tot een paar dagen voor Prinsjesdag was het niet zeker of er wel een feestelijke stoet zou zijn. Dit in verband met de kabinetscrisis. Een ander element dat volgens *Trouw* de vreugde verhoogde was het feit dat prinses Beatrix voor de eerste maal officieel deelnam aan de plechtigheden²⁰⁵.

In 1957 was het volgens *De Telegraaf* extreem druk. De rijtoer kon zich met moeite een weg banen, de mensen waren door de afzettingen heen gebroken tot aan de koetsen van de Koninklijke familie. "Enthousiasme, dat vriendelijk door Koningin, Prins en prinses Marijke in de eerste landauer en de prinsessen Beatrix en Margriet in de tweede landauer werd beantwoord."²⁰⁶ Ook *De Volkskrant* noemt de drukte in 1957. De politie moest al vanaf tien uur die ochtend ingrijpen om de stroom Prinsjesdagbezoekers in toom te houden²⁰⁷. *Trouw* schrijft in 1957 over het in eerste instantie teleurgestelde publiek. "Was het 's-middags een teleurstelling geweest dat de prinsessen Beatrix en Irene in de gouden koets ontbraken (prinses Beatrix bezeerde haar enkel bij een val van haar paard, prinses Irene moest wegen een lichte griep het bed houden), 's middags namen drie prinsessen aan de rijtoer deel. Prinses Irene ontbrak nog." Volgens *Trouw* was het publiek daarna weer zeer enthousiast, dit bleek volgens *Trouw* uit het feit dat na de terugkeer van de Gouden Koets op het paleis de menigte meteen naar voren stormde om een goede plek te vinden voor de balkonscène²⁰⁸. In 1958 schrijft *Trouw* dat de regen niet heeft kunnen verstoren dat Prinsjesdag vele mensen trok en dat het een speciale plaats in het hart van de mensen inneemt. "Rond het middernachtelijk uur zaten de eerste belangstellenden reeds op de ronde witte band tegenover de hoofdingang van paleis Voorhout"²⁰⁹ In 1959 was volgens *Trouw* de belangstelling voor Prinsjesdag dit jaar groter dan andere jaren, dit door de gunstige weersomstandigheden. "Op verscheidene punten waren weer publieke tribunes getimmerd en de vensterbanken van vele kantoorgebouwen beschermd tegen klimlustige kijkers of gevaar lopende ramen waren geblindeld. Geen centimeter van de vensters, balkons of hoger gelegen uitkijkplaatsen bleef ongebruikt."²¹⁰ Volgens *De Volkskrant* was het in 1960 erg gezellig in de stad. Er waren veel belangstellenden en er hing een goede sfeer²¹¹. *Trouw* schrijft in 1960. "Op talrijke plaatsen waren tribunes gebouwd waarop men in vele gevallen tegen goed geld een plaatsje had weten te verkrijgen." Het was volgens de krant

²⁰⁵ *Trouw* 19-9-1956.

²⁰⁶ *De Telegraaf* 18-9-1957.

²⁰⁷ *De Volkskrant* 18-9-1957.

²⁰⁸ *Trouw* 16-9-1957.

²⁰⁹ *Trouw* 17-9-1958.

²¹⁰ *Trouw* 15-9-1959.

²¹¹ *De Volkskrant* 21-9-1960.

erg druk. Het artikel eindigt met de opmerking dat de stoet van Prinsjesdag voorbij is, maar dat Den Haag nog doorfeest, want Prinsjesdag is een feestdag in Den Haag²¹².

In 1961 richt *Trouw* zich op het publiek thuis. Het wordt volgens *Trouw* tijd dat de televisiepresentatie zich ervan bewust wordt dat er meer mensen via de tv Prinsjesdag volgen dan de mensen die daadwerkelijk fysiek aanwezig zijn. *Trouw* is dan ook geïrriteerd door het feit dat sommige tv-presentatoren met hun rug naar de camera gaan staan²¹³. In 1962 was het volgens *De Telegraaf* veel minder druk dan normaal, dit kwam door de regen. “Anders dan andere jaren stonden slechts weinigen in plastic en met paraplu’s langs de route. De agenten stonden werkeloos verscholen in portieken en afschuttingen. Op de langs de route gebouwde tribunes was om circa 10 uur nog geen leven te bespeuren.”²¹⁴ Ook *De Volkskrant* schrijft dat het door de regen minder druk was dan andere jaren, maar op het laatste moment kwamen mensen uit hun schuilplaats voor de regen vandaan, en gingen ze langs de route staan²¹⁵. *Trouw* beschrijft ook dat de regen de boosdoener was dit jaar, hierdoor was het minder druk langs de route. De mensen die er stonden, deden allemaal hun best zo droog mogelijk te blijven²¹⁶. *De Volkskrant* schrijft dat Prinsjesdag in 1963 bijzonder chaotisch verliep. Het is volgens de krant gewoonte dat de menigte door de afzetting heen breekt, maar dat verliep dit jaar bijzonder chaotisch. De krant noemt nog de vindingrijkheid van de belangstellenden om een zo goed mogelijke plek te bemachtigen. “Jongetjes zaten in lantarenpalen, Duitse en Nederlandse nieuwsgierigen deden alle moeite om een extra plaatsje te veroveren op de al overvolle tribunes op het Lange Voorhout. Het podium van pers en fotografen werd steeds beklommen door huismoeders.”²¹⁷ In 1964 waren er volgens *De Volkskrant* vijftientig tot dertig mensen slachtoffer van de drukte. “De onvermijdelijke lichtgewonden die met vingers tussen klapstoeltjes hadden gezeten, zich in versnaperingen hadden verslikt of kleine verwondingen hadden opgelopen in het gedrang.” Ook schrijft de krant dat Prinsjesdag steeds meer een kinderfeest wordt. Bij de balkonscène braken de kinderen traditioneel door de afzetting. Volgens de krant is het doorbreken van de afzetting na al die jaren routine geworden en kan de politie de menigte nog met een touw in bedwang houden²¹⁸. In 1965 schrijft *De Volkskrant* dat het erg druk was langs de route van de Gouden Koets. Mensen wilden ook niets missen van de Troonrede en stonden met draagbare radiootjes te luisteren. Wat het publiek ook bezig houdt was de vraag waar de verloofden van de prinsessen waren. Claus en Pieter zaten in het paleis op

²¹² *Trouw* 20-9-1960.

²¹³ *Trouw* 20-9-1961.

²¹⁴ *De Telegraaf* 19-9-1962.

²¹⁵ *De Volkskrant* 19-9-1962.

²¹⁶ *Trouw* 19-9-1962.

²¹⁷ *De Volkskrant* 18-9-1963.

²¹⁸ *De Volkskrant* 16-9-1964.

de Lange Voorhout naar de televisie te kijken²¹⁹. *Trouw* noemt in 1965 kort het enthousiasme van het publiek. De Koninklijke familie werd al toegejuicht voordat ze te zien waren op het balkon²²⁰.

De kranten beschrijven alle drie het enthousiasme van het publiek, dat ieder jaar rijen dik langs de route staat. De kranten geven dezelfde informatie, zoals in 1962. Ze schrijven alle drie dat het minder druk is door de regen. Ook noemen de kranten de vroege vogels. Hoe vroeg stonden de eerste mensen al langs de route, om een zo goed mogelijke plek te veroveren. Wederom is *De Volkskrant* de enige krant die meer details geeft dan *Trouw* en *De Telegraaf*. Zo schrijft de krant over de chaos in 1963 en de gewonden die vielen in 1964. Het feit dat *De Volkskrant* vaker meer details geeft dan de andere kranten is mogelijk te verklaren door de nadruk op nationaal nieuws in *De Volkskrant*. *De Volkskrant* richtte zich voornamelijk op primeurs in nationaal en internationaal nieuws. Doordat regionaal nieuws hiervoor het onderspit voor delfde, was er meer ruimte om het nationale nieuws te beschrijven.²²¹

1.8 Achtergrondinformatie

De kranten verstrekken de lezer ook met regelmaat extra informatie over Prinsjesdag. Dit past bij de heersende ideologie van de zich ontplooiende mens. De belangstelling voor onderwijs, welzijn en vormingswerk nam toe. Het is dus niet verrassend dat de kranten aan deze ontwikkeling meedoen, door hun lezer extra informatie over Prinsjesdag te bieden.²²²

Trouw publiceert in 1951 een foto van het nieuwe uniform van de politie. In het onderschrift wordt dit nieuwe uniform beschreven. "De uniformjas zal het model van de Attila hebben in zwarte kleur, zoals deze vroeger gedragen werd door de bereden politie. De op deze Attila aangebrachte Brandebourgs zijn van blauwe kleur, de kleur welke ook thans als uitmonstering dient op het moderne dagelijkse tenue. Het hoofddekseel wordt gevormd door een bontsjako, voorzien van een kinband, blauwe pompon en witte pluim."²²³ In 1952 schrijft *Trouw* dat dit de eerste keer is dat Prinsjesdag op televisie te volgen is. *Trouw* ziet het als een experiment, de uitvoering en de voorbereiding van de uitzending kunnen beter, maar het feit dat er nu veel meer mensen in de gelegenheid zijn om Prinsjesdag mee te maken is volgens *Trouw* een goede zaak. "Voor het overige waren er bij dit experiment voldoende zuivere momenten om te kunnen spreken van een belangwekkend gebeuren."²²⁴ *De Volkskrant* geeft in 1953 een korte

²¹⁹ *De Volkskrant* 22-9-1965.

²²⁰ *Trouw* 22-9-1965.

²²¹ Van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 26.

²²² Gout, *Algemene geschiedenis* 353.

²²³ *Trouw* 18-9-1951.

²²⁴ *Trouw* 17-9-1952.

geschiedenis van de kreet “Leve de koningin”. “In 1897 klonk voor het eerst de roep ‘Leve de koningin’ voor de jonge koningin Wilhelmina. Het Kamerlid Donner, in leeftijd de oudste, liet het eerst zijn stem horen, zulks tot ontstemming van zijn collega Van Kerkwijk, die het meeste aantal jaren als Kamerlid noteerde.” En het artikel geeft de lezer de tip om het boekje van Van Raalte te lezen mocht men meer over de geschiedenis van Prinsjesdag willen weten²²⁵.

In 1954 beschrijft *De Telegraaf* de vele koetsen die er in de Koninklijke stallen staan en die alleen bij bijzondere gelegenheden gebruikt worden. De paarden daarentegen, die worden iedere dag losgereden. “Paarden verdragen het zelfs niet, één dag stil te staan. Zelfs deze rustige en niet meer zo piepjonge paarden van de Gouden Koets zouden er niet tegen kunnen. Alle dagen worden zij dan ook ingespannen, wordt er met hen geoefend, houdt men hen gewend aan straatrumoer en aan lawaaierige muziek en worden zij van de hoge bok gereden.” En de versieringen die de paarden dragen tijdens Prinsjesdag zijn niet hinderlijk voor de paarden, ze horen gewoon bij Prinsjesdag²²⁶. *De Volkskrant* legt in 1954 de geschiedenis van Prinsjesdag uit. Zo legt het artikel uit waarom de derde dinsdag in september Prinsjesdag is, en waar de naam Prinsjesdag vandaan komt. Ook geeft het artikel commentaar op de kleding van de ministers en de Staten-Generaal, het legt uit dat een gala-ambtskostuum al snel duizend gulden kost en dat ze daarom schaars zijn geworden. Het artikel eindigt met de opmerking dat Prinsjesdag nu een dag is waarbij het feest van de democratie en monarchie gevierd worden. Want *De Volkskrant* schrijft: “[...] Nederland is er in al die jaren in geslaagd het goede te bewaren van een eeuwenoude traditie en dit te combineren met een gelukkige moderne ontwikkeling van de staatkunde”. *Trouw* schrijft in 1955 over het goede camera werk. Volgens *Trouw* kon heel Europa genieten van Prinsjesdag omdat de vier camera’s die verslag deden van de dag goed opgesteld stonden. Zo waren er beelden van de stoet, werd de aankomst op het Binnenhof uitgebreid vastgelegd en is er in de Ridderzaal gefilmd²²⁷. In 1956 plaatst *De Telegraaf* een gedichtje over Prinsjesdag:

“Weer is de derde dinsdag daar,
weer staan de erewachten klaar.
Weer rijdt in imposante rij
de luisterrijke stoet voorbij.
Weer is het: Staten-Generaal
Vol staatsie in de Ridderzaal.
't Is iets, dat tot de harten spreekt,
Hoewel – een kabinet ontbreekt.

²²⁵ *De Volkskrant* 15-9-1953.

²²⁶ *De Telegraaf* 21-09-1954.

²²⁷ *Trouw* 21-9-1955.

Geen kabinet, een droevig feit.
wat ons natuurlijk wel wat spijt.
(al was 't alleen maar om 't figuur
bij menig buitenlandse buur)
Geen kabinet, maar dat gemis
Hoe enerverend het ook is
Wordt ons meer dan ruimschoots vergoed;
Kijk naar onze Koninklijke stoet
Met onze vorstelijke twee
Rijdt onze Kroonprinses ook mee!"

De Volkskrant schrijft in 1957 over de handel die wordt gedreven op Prinsjesdag, een raam met uitzicht op de stoet ging voor twaalf gulden weg, en een lunch met uitzicht voor vijftien gulden²²⁸. In 1958 publiceert *De Telegraaf* een groot artikel over de geschiedenis en het unieke karakter van deze dag. "Bij geen ander hof is het gebruikelijk, dat de gezinsleden van de monarch bij officiële gelegenheden, zoals de opening van de zitting van het parlement, mede op de troon gezeten zijn. Vandaag zullen op de troon zelfs vier zetels bezet zijn, nu ook prinses Irene de plechtige opening van het parlementaire jaar zal bijwonen." Er wordt ook een grote afbeelding van de Ridderzaal gepubliceerd, met een toelichting wie waar zit. Verder geeft het artikel nog uitleg over het hof. De verschillende functies die er zijn en hoe het hof verdeeld is. Het artikel beschrijft de verschillende uniformen van de leden van het hof met een afbeelding van deze uniformen erbij. Ook plaatst het artikel een kleine afbeelding van de volgorde van de stoet²²⁹. *De Volkskrant* richt zich in 1958 op de stoet. Het protocol van de stoet wordt uitgelegd: naast elk paard dat de koets trekt loopt een koetsier in achttiende eeuwse kledij en vier lakeien lopen naast de Gouden Koets. Verder legt het artikel de volgorde van de stoet uit en de verschillende groepen die meelopen²³⁰. Ook *Trouw* besteedt in 1958 aandacht aan de Gouden Koets en de stoet. *Trouw* plaatst een artikel dat een uitgebreide beschrijving van de Gouden Koets geeft. "Een koets, niet enkel van uiterlijk schoon en handwerk en goud, maar ook een stuk liefde van de Amsterdammers, die haar schonken toen zestig jaar geleden vorstin Wilhelmina de troon besteeg." *Trouw* plaatst een afbeelding van de volgorde van de stoet op Prinsjesdag²³¹. Eveneens besteedt de krant wederom aandacht aan de televisie. Het tv-verslag van Prinsjesdag was volgens *Trouw* een grote teleurstelling. De kijker kreeg niets te zien van de Koninklijke

²²⁸ *De Volkskrant* 18-9-1957.

²²⁹ *De Telegraaf* 16-9-1958.

²³⁰ *De Volkskrant* 16-9-1958.

²³¹ *Trouw* 16-9-1958.

stoet, alleen op het Binnenhof en in de Ridderzaal stonden camera's. Maar ook het verslag in de Ridderzaal liet te wensen over aangezien de presentator niet wist wie de personen waren die in beeld kwamen en hij zelfs onjuiste informatie gaf²³².

In 1959 publiceert *De Volkskrant* feitjes en weetjes over Prinsjesdag. Zo wordt de dakwacht genoemd. "Hoog op het dak van het Eerst Kamergebouw stonden drie Amerikaans geknipte mannen wijdbeens te kijken naar de kleurigheid beneden hen op het Binnenhof. Het waren rechercheurs, die opdracht hadden uit te kijken naar verdachte individuen." En de dure stroom, een extra generator moest gehuurd worden om de stroom voor de verlichting van de Ridderzaal te leveren. "Met grote letters stond er op geschilderd: dit voertuig kost 44.000 gulden."²³³ *Trouw* kopt met saluutschoten in 1959, maar heeft het in het artikel over minuutschoten. "Toen de feestelijke stoet van het paleis vertrok, vuurde een batterij veldartillerie, bestaande uit zes stukken en opgesteld op het Malieveld, de traditionele minuutschoten af." Ook noemt de krant nog de talloze kraampjes die in de stad zijn opgericht voor de verkoop van oranje versieringen, stoelen en consumpties²³⁴.

In 1960 publiceert *De Volkskrant* een erg groot artikel over Prinsjesdag met een afbeelding van de Gouden Koets. Deze afbeelding gaat gepaard met informatie over de versieringen op de Gouden Koets en wat die versieringen moeten voorstellen of symboliseren. Het artikel gaat in op de geschiedenis en de voorbereidingen van Prinsjesdag. Zo schrijft het dat de militairen druk geoefend hebben voor hun rol op Prinsjesdag en dat hun uniformen en berenmutsen op maat zijn gemaakt. "Bij te kleine hoofden (of te grote berenmutsen) brachten repen krantenpapier de oplossing." Ook geeft het artikel een korte beschrijving van de paarden die de Gouden Koets trekken, de krant legt uit dat de Koninklijke stallen een systeem hebben om de leeftijd van de paarden bij te houden. Paarden die in 1946 gekocht zijn kregen een naam die begon met een A. paarden die in 1947 aangeschaft zijn kregen een naam met de beginletter B, enzovoorts. Ook geeft het artikel een beschrijving van het borduurwerk in de Gouden Koets, de bloemen en de wapens van de provincies die te zien zijn. *De Volkskrant* beschrijft de geschiedenis van het schelppad van de Lange Voorhout. "*Het brede schelppad op het Voorhout mag al eeuwen niet worden bereden.*", niemand mag op die schelpen komen. Vervolgens geeft de krant een beschrijving van de route en een beschrijving van de voorbereidingen in de Ridderzaal en ook een korte geschiedenis van de Ridderzaal²³⁵. Prinsjesdag 1963 begint met iets nieuws volgens *De Volkskrant*. Alle leden van de Staten-Generaal en de staatssecretarissen zijn

²³² *Trouw* 17-9-1958.

²³³ *De Volkskrant* 16-9-1959.

²³⁴ *Trouw* 15-9-1959.

²³⁵ *De Volkskrant* 20-9-1960.

uitgenodigd voor een bidstonde in de Grote Kerk.²³⁶ *De Volkskrant* spreekt ook haar ongenoegen uit over het optreden van de politie bij de perstribune. Er stond een erg zenuwachtige agent, die de journalisten bij de geringste beweging al corrigeerde²³⁷. Dit komt de journalistieke vrijheid waar *De Volkskrant* zich zo hard voor maakt, niet ten goede.

In 1964 wijdt *De Volkskrant* een artikel aan het befaamde koffertje gaat. Volgens de krant hebben studenten in 1957 de minister van financiën een koffertje aangeboden. Hij gebruikte dat jaar namelijk een leren tas om de miljoenennota in te vervoeren en dat vonden ze niet passen. Nu gaat dit artikel over de zoektocht naar dat koffertje van die studenten. “Is de geste van de studenten indertijd niet beloond geworden door het voortbestaan van het koffertje?”. Het koffertje dat de studenten geschonken hebben is in ieder geval kwijt²³⁸.

Een overeenkomst tussen de kranten is de achtergrondinformatie die ze geven over de stoet en de geschiedenis van Prinsjesdag. De kranten publiceren regelmatig artikelen die de lezer extra informatie geven over de Gouden Koets, de historie van Prinsjesdag en artikelen die de lezer achtergrondinformatie geven over Prinsjesdag. Het is opvallend dat deze stukken elkaar niet overlappen. Iedere krant schrijft over iets anders. Opvallend is ook dat de artikelen die de kranten plaatsen voornamelijk over de geschiedenis van Prinsjesdag gaan. Er wordt niet geschreven over mogelijke veranderingen of wijzigingen in de traditie. De artikelen geven voornamelijk extra uitleg bij het ceremonieel vertoon op Prinsjesdag.

²³⁶ *De Volkskrant* 17-9-1963.

²³⁷ *De Volkskrant* 18-9-1963.

²³⁸ *De Volkskrant* 17-9-1964.

Prinsjesdag van 1965 tot begin jaren tachtig

Deze periode kenmerkt zich doordat er nu ook gekeken wordt naar de minder aantrekkelijke kanten van Prinsjesdag en naar de mensen die niet in de schijnwerpers staan op Prinsjesdag, maar wel een belangrijke rol spelen. De kranten maken de lezers ervan bewust dat Prinsjesdag niet allemaal pracht en praal is.

Er is sprake van een democratisering van de berichtgeving van Prinsjesdag. Eerst werd Prinsjesdag om zo te zeggen beschreven vanaf een podium, een objectieve, afstandelijke berichtgeving. Dit verandert in deze periode. Nu staat de berichtgeving te midden van het volk en proberen de kranten ook het koningshuis toegankelijker te maken. Zo is er aandacht voor de menselijkheid van het koningshuis, maar ook voor het volk op Prinsjesdag. De kranten schrijven over de voorbereidingen en laten het publiek aan het woord over hoe zij Prinsjesdag ervaren. De democratisering van Prinsjesdag is een afspiegeling van de democratisering van Nederland. De vertrouwde zuilen werden verlaten en vernieuwing werd de leus²³⁹. De burger werd zelf mondiger en nam niet alles meer klakkeloos over vanuit de zuil. De burger zocht zelf naar antwoorden en de omgangsvormen werden informeler en lossier²⁴⁰. Dit zie je terug in de berichtgeving rondom Prinsjesdag. Er is aandacht voor de burger zelf en de kranten bieden de lezer extra informatie bij Prinsjesdag. Informatie in de vorm van geschiedenis en uitleg, maar ook incidenten en grappige feitjes.

Het afstappen van het objectieve beschrijven van Prinsjesdag en de aandacht verplaatsen naar de voorbereidingen in het volk zelf, heeft ook te maken met een verandering in de media. Na de oorlog was voor het grootste gedeelte van Nederland de krant de manier om Prinsjesdag te ervaren. Met de opkomst van de televisie is er minder ruimte nodig om Prinsjesdag te beschrijven en kan de aandacht uitgaan naar zaken die niet gefilmd worden. Zoals de voorbereidingen en de ervaringen van het publiek²⁴¹.

Het wordt duidelijk dat Prinsjesdag minder op een voetstuk staat. Dit past bij de tijdsgeest. Autoriteiten vielen van hun voetstuk en normen en waarden stonden ter discussie.²⁴² Dit komt ook duidelijk naar voren door de demonstraties en incidenten die de kranten beschrijven. Prinsjesdag is nu niet meer een dag van alleen traditie, maar ook een manier van het volk om aan het koningshuis te laten zien wat er leeft en waar ze het niet mee eens zijn. De aandacht van de beschrijving gaat over van een verslag van een dag van het koningshuis naar

²³⁹ Wielenga, *Nederland*, 237.

²⁴⁰ Ibidem, 243.

²⁴¹ H. Righart, *De wereldwijde jaren zestig. Groot-Brittannië, Nederland en de Verenigde Staten*, (Utrecht 2004) 75. H. van der Horst, *De mooiste jaren van Nederland 1950-2000*, (Amsterdam 2013) 391.

²⁴² Blom, *Burgerlijk en beheerst*, 240.

een verslag van de mensen langs de kant. De mensen die Prinsjesdag mogelijk maken en de mensen die Prinsjesdag aangrijpen om hun onvrede te tonen. Dit wordt onderstreept door de literatuur over die periode. Er werd gebroken met de traditionele hiërarchie van culturele en zedelijke waarden. De gedisciplineerde fase van wederopbouw na de oorlog liep ten einde en er kwam ruimte voor het individu²⁴³. De provobeweging kreeg ook de ruimte van de overheid om hun ideeën te laten zien²⁴⁴. Dit verklaart ook waarom de demonstraties van de provo's verschillende jaren doorgingen. Het protesteren juist op Prinsjesdag is voor de provo's kenmerkend. Provo ziet in dat ze zelf uiteindelijk de verliezer moeten zijn, maar wil de kans grijpen om de maatschappij te provoceren²⁴⁵. Juist Prinsjesdag biedt daar een goed platform toe. Zo bereiken ze het koningshuis, de politiek en het volk.

Passend in de geest van de jaren zestig is ook de handel die plaatsvindt op Prinsjesdag. Doordat de dag toegankelijker wordt en minder op een voetstuk staat, wordt de dag ook commerciëler. Het is niet alleen een dag van het koningshuis, het is ook een dag om geld te verdienen en een extra slaatje te slaan uit Prinsjesdag die bij sommige mensen voor de deur langskomt.

De jaren zestig zijn het begin van een verandering in de berichtgeving van Prinsjesdag en een verandering in de maatschappij. De generatie na de oorlog kwam van school en was klaar om haar leven te beginnen. Zij zocht haar eigen weg en het werd normaal om kritiek op de aangeleerde normen te hebben²⁴⁶. Prinsjesdag valt hiermee van het voetstuk waar het op stond en wordt te midden van het volk gezet. De aandacht van de berichtgeving verplaatst zich van de Koninklijke familie naar de mensen die Prinsjesdag mogelijk maken, die Prinsjesdag bekijken en die Prinsjesdag gebruiken als podium om hun onvrede te tonen.

1.1 Het publiek

De kranten noemen regelmatig het aanwezige publiek langs de route, dit wordt vrijwel ieder jaar vergeleken met het voorgaande jaar.

De Telegraaf schrijft in 1965 dat de belangstelling voor Prinsjesdag minder groot is. Er zijn minder mensen daags ervoor al naar Den Haag gekomen om een goed plaatsje te veroveren. Ook de overheid heeft een hand in die vermindering. Het aantal tribunes langs de route is

²⁴³ Schmal e.a., *Nederland*, (Utrecht 1995) 147.

²⁴⁴ Bank, *Nederland*, 149.

²⁴⁵ Wielenga, *Nederland*, 240.

²⁴⁶ H.W. van der Dunk, *Nederland in de jaren vijftig en zestig. Wederopbouw, welvaart en onrust*, (Houten 1986) 27.

minder geworden. Reden daarvoor is het afgelasten van de rijtoer in de middag²⁴⁷. Volgens *De Volkskrant* is het in 1965 juist erg druk langs de route omdat de mensen niets wilden missen. “Om de paar meter stonden hele gezinnen naar het koninklijk woord via een draagbaar radiootje te luisteren. Een opmerking: Hou je kop Piet, papa luistert naar de politiek.” Volgens de krant komen vele vrouwelijke kijkers voor de kleding van de koningin en prinsessen²⁴⁸.

In 1967 doet *De Telegraaf* een uitspraak over de drukte op Prinsjesdag. Het was volgens de krant veel minder druk “De tijd dat heel Den Haag uitliep en degenen die op de eerste rij wilden staan, al voor dag en dauw voor de hekken zaten, is kennelijk voorgoed voorbij.”²⁴⁹ Volgens *De Volkskrant* was het juist drukker dan andere jaren. Er waren meer mensen uit de provincie en er waren ook Amerikanen. “Ze weten alleen dat de Queen en de golden coach komen, maar wat er verder aan de hand is, blijft voor hen een niet te doorgronden Europees cultuurgeheim.”²⁵⁰. In 1967 is er een tegenstelling tussen *De Volkskrant* en *De Telegraaf*, volgens *De Volkskrant* was het drukker, terwijl er volgens *De Telegraaf* juist minder mensen op de been waren.

In 1970 publiceert *De Telegraaf* een artikel over de aandacht rondom Prinsjesdag. In de krant wordt beschreven welke omroepen Prinsjesdag of op de radio of op tv zullen uitzenden en hoe laat²⁵¹. *De Volkskrant* schrijft dat Prinsjesdag Den Haag minder beroert dan vroeger het geval was. In 1971 beschrijft *De Volkskrant* de drukte in Den Haag. “De Haagse binnenstad was heet en vol, Prinsjesdag 1971 leverde veel transpiratie, applaus, stekende wespen, flauwvallende militairen en toeschouwers, gewuif, geroep en hoefgetrappel, benevens een demonstratie van de BKK en het door enige groepen ten gehore gebrachte ‘Oranje Boven’ op.”²⁵²

In 1972 schrijft *De Telegraaf* over de verschillende plaatsen langs de route. Sommige bedrijven hebben plaatsen beschikbaar voor klanten, en sommige plekken langs de route zijn te reserveren. “Bij Garoeda waren alle speciale plaatsen (met verplichte consumptie) langs het raam verhuurd. Twee ondernemers leggen zich nog toe op de verhuur van klapstoeltjes langs de route.” Het was wel minder druk dan voorgaande jaren, volgens *De Telegraaf*, aangezien er meer mensen Prinsjesdag via de tv volgden²⁵³. *De Telegraaf* schrijft in 1973 dat de politie de menigte niet in toom kon houden. Het publiek brak door de afzettingen om zo een zo goed mogelijk zicht op de balkonscène te hebben. “Het publiek doorbrak de afzetting nog voordat Koningin en Prins zich op het balkon van het paleis vertoonden.”²⁵⁴. In 1974 plaatst *Trouw* twee foto’s van Prinsjesdag. Een foto van Prinsjesdag 1973 en 1974 om het verschil te illustreren. Het

²⁴⁷ *De Telegraaf* 21-09-1965.

²⁴⁸ *De Volkskrant* 22-09-1965.

²⁴⁹ *De Telegraaf* 20-09-1967.

²⁵⁰ *De Volkskrant* 20-09-1967.

²⁵¹ *De Telegraaf* 15-09-1970.

²⁵² *De Volkskrant* 22-09-1971.

²⁵³ *De Telegraaf* 21-09-1972.

²⁵⁴ *De Telegraaf* 19-09-1973.

onderschrift bij de foto luidde: “De prins zat gistermiddag voor in de auto naast de chauffeur. Alles ging zo eenvoudig toe dat de prins zelf het autoportier voor zijn vrouw opende.” *Trouw* legt uit waarom Prinsjesdag dat jaar zo somber is²⁵⁵. “Prinsjesdag, normaal een gebeurtenis met uitgebreid feestelijk en ceremonieel vertoon, stond verder ook in het teken van de gijzeling.” Dit is de gijzeling die plaatsvindt in de Franse ambassade in Den Haag. De gijzelnemers waren lid van het Japanse Rode Leger en eisten losgeld en de vrijlating van Yakuta Furuya.²⁵⁶

In 1975 viel de belangstelling voor Prinsjesdag tegen volgens *De Telegraaf*, ook al was het de eerste Prinsjesdag met pracht en praal in twee jaar. De krant herinnert de mensen aan het gijzelingsdrama van vorig jaar en de soberheid van die Prinsjesdag, de belangstelling was minder dan voorgaande jaren. Volgens de krant waren de reacties toen de stoet voorbij kwam lauw, maar juichte het publiek uit volle borst bij de balkonscène²⁵⁷. In 1977 was de belangstelling voor Prinsjesdag velen malen groter dan de jaren ervoor volgens *De Telegraaf*²⁵⁸.

De kranten noemen het aanwezige publiek met regelmaat. Het noemen van het aanwezige publiek geeft aan dat Prinsjesdag nog steeds een goed bezocht uitje is voor de Nederlanders en dat er veel mensen genieten van het sprookje van de Gouden Koets. Het blijkt dat de kranten het niet altijd met elkaar eens zijn over of het drukker of minder druk is dan voorgaande jaren, er verschijnen tegenstrijdige berichten. De kranten geven soms een reden voor de toe- of afname van het publiek, maar over het algemeen wordt het aanwezige publiek gewoon genoemd. Want zonder publiek is Prinsjesdag slechts een ritje door Den Haag in een mooie glimmende koets.

1.2 Het koningshuis

De kranten noemen het koningshuis, al is de aandacht die de kranten hieraan besteden beperkt. Er wordt vaak alleen een foto geplaatst met een onderschrift of de kleding wordt beschreven. Dit past bij de tijdgeest, de mensen waren individualistischer ingesteld en hechtten steeds minder waarde aan autoriteit en tradities. Het Koningshuis werd zo minder interessant gevonden.²⁵⁹

Zo plaatst *De Telegraaf* in 1965 een foto van de Koninklijke familie die stralend de menigte toewuift vanaf het balkon. Het onderschrift beschrijft dat het voor prinses Christina een bijzondere dag was. Zij vergezelde haar ouders en zussen voor het eerst in de Ridderzaal. Ook noemt de krant de partners van de prinsessen. “De heren Claus van Amsberg en Pieter van Vollenhoven volgden de plechtigheid in de Ridderzaal op een televisiescherm in het Haagse

²⁵⁵ *Trouw* 18-09-1974.

²⁵⁶ Terugblik gijzeling Franse ambassade Den Haag. Rapportage binnenland nos.nl 13-09-2014.

²⁵⁷ *De Telegraaf* 17-09-1975.

²⁵⁸ *De Telegraaf* 21-09-1977.

²⁵⁹ Van der Horst, *De mooiste jaren*, 159.

paleis, waarbij zij instructieve voorlichting kregen van een ambtenaar van de Rijksvoorlichtingsdienst.²⁶⁰ De krant zorgt er door deze toelichting voor dat Prinsjesdag niet alleen begrijpelijk gemaakt wordt voor de toeschouwers, maar laat zo zien dat dit ook nodig is voor de “nieuwe” leden van de Koninklijke familie. *Trouw* noemt slechts de balkonscène in 1965. “Nog voor de balkondeuren opengingen werd er al gejuicht. Ook weerklonk de kreet: “Wij willen Claus zien”.”²⁶¹

In 1967 besteedt *De Telegraaf* aandacht aan het koningshuis, de kleding en de volgorde van de stoet. Ook signaleert *De Telegraaf* dat er op de troon van prins Bernhard een extra kussen lag. “Op de zetel van prins Bernhard, naast die van de Koningin, was een extra kussen gelegd in verband met de rugklachten van de Prins.”²⁶² *De Volkskrant* beschrijft nog de kleding van de koningin en de drie prinsessen²⁶³.

In 1968 beschrijven *De Volkskrant* en *Trouw* de kleding van de Koninklijke familie. *Trouw* schrijft: “Voor de japonnen van koningin Juliana en de beide prinsessen Margriet en Christina vielen op. De koningin was in turquoise, prinses Margriet had korenblauw als kleur gekozen en prinses Christina viel op door een indrukwekkende okerkleur.” In 1969 schrijft *De Volkskrant* dat prinses Beatrix niet bij Prinsjesdag zal zijn, omdat zij in oktober haar derde kind verwacht. Prinses Irene is afwezig, omdat ze in Canada studeert. De krant noemt ook de plaatsen van de Koninklijke familie in de Ridderzaal. “Op de verhoging in de Ridderzaal zullen vandaag alleen de koningin en prins Bernhard op de troonzetels zitten. De overige leden van de Koninklijke familie zitten vooraan in de zaal. In tegenstelling tot vroeger zullen er ook geen leden van de hofhouding achter de troonzetels staan. Deze versobering dient, aldus de Rijksvoorlichtingsdienst, om het contact tussen koningin en parlement directer te maken.”²⁶⁴ *De Telegraaf* plaatst enkele foto’s van de Koninklijke familie op Prinsjesdag²⁶⁵.

In 1970 beschrijft *De Telegraaf* de kleding van de koningin en van prinses Beatrix en prinses Margriet. “Speels was de haarbedekking van prinses Margriet: haar hoog opgewerkte kapsel verdween in het kokervormig groen, waarvan groene en blauwe veren tot op de rug afhingen.”²⁶⁶ In 1971 besteedt *De Volkskrant* aandacht aan het kapsel van prinses Margriet. “Het nieuwe haar maakt haar veel jonger. Ze ziet er niet meer zo moederachtig uit, aldus de commentaren.”²⁶⁷ In 1972 gingen volgens *De Telegraaf* de koningin en de prinsessen beter gekleed dan ooit. De krant geeft een beschrijving van de kleding van de koningin, prinses Beatrix en prinses Margriet en laat een couturier aan het woord. “De Haagse couturier Leon Bouter

²⁶⁰ *De Telegraaf* 22-09-1965.

²⁶¹ *Trouw* 22-09-1965.

²⁶² *De Telegraaf* 20-09-1967.

²⁶³ *De Volkskrant* 20-09-1967.

²⁶⁴ *De Volkskrant* 16-09-1969.

²⁶⁵ *De Telegraaf* 17-09-1969.

²⁶⁶ *De Telegraaf* 16-09-1970.

²⁶⁷ *De Volkskrant* 22-09-1971.

vertelde me;”Toen ze langs mijn winkeltje kwamen rijden kon ik hen even zien. Ze zagen er heel aardig en modieus uit.”²⁶⁸ In 1973 plaatst *De Telegraaf* een foto van koningin Juliana en prinses Beatrix die op weg zijn naar de Ridderzaal.²⁶⁹

In 1976 stond Prinsjesdag volgens *De Telegraaf* in het teken van prins Bernhard. “Kom maar gerust een beetje naar voren”, leek koningin Juliana op het balkon van Paleis Voorhout tegen prins Bernhard te zeggen, terwijl de vorstin met haar hand de bescheiden lachende Prins bij zijn schouder naar voren schoof. De koningin maakte dit subtiele gebaar zo teder, dat het luide gejuich van de vele tienduizenden voor het paleis nog verder aanzwol en er één groot hartroerend spreekkoor ontstond, waarbij spontaan “Bernhard” naar het balkon geroepen werd.” Ook tijdens de stoet werd er veel steun aan de prins gegeven, overal zag men witte anjers. De krant wijdt een groot artikel aan prins Bernhard. Het artikel beschrijft de prins die van zijn voetstuk is gestoten en schrijft dat hij ook maar een mens is. “De commissie van Drie verwijt hem in wezen dat hij zich te zeer als een internationaal zakenman en te weinig als prins heeft gedragen. En wij, een volk van zakenlieden, draaien hem daarvoor schijnheilig de nek om. Tegelijkertijd willen zien als de sprookjesprins in de zilveren Spitfire.” Het artikel noemt goede daden van de prins, maar besluit dat het rapport dat over zijn mindere daden geschreven is ook klopt. Het artikel schildert prins Bernhard vooral af als een hardwerkende man voor zijn land, die sommige dingen niet heel handig aanpakt.²⁷⁰ Ook *De Volkskrant* besteedt dit jaar veel aandacht aan prins Bernhard. *De Volkskrant* kopt: “Witte anjers grif van de hand. Prinsjesdag dit jaar in teken van prins”. De krant schrijft: “Prinsjesdag in Den Haag stond dit jaar in het teken van prins Bernhard, die nog slechts enkele weken geleden in het openbaar werd veroordeeld voor zijn contacten met de Amerikaanse vliegtuigfabriek Lockheed. Voor tal van Oranjegezinden was het eerste verschijnen van de prins in het openbaar sinds de publicatie van het rapport-Donner, een goede aanleiding om het vorstenhuis hun afhankelijkheid te betuigen.” Sommige Kamerleden verschenen niet in de Ridderzaal schrijft de krant, omdat ze de gedragingen van leden van het Koninklijk huis niet goedkeuren. De krant beschrijft dat de prins verscheen in een burgerjasje, ontdaan van alle onderscheidingen, met alleen een witte anjer²⁷¹. *Trouw* schrijft dat het dit jaar een echte Prinsjesdag was. Volgens *Trouw* was prins Bernhard dit jaar de man waar de meeste belangstelling voor gold. Langs de gebruikelijke route van de gouden koets waren een paar spandoeken te zien waarop teksten stonden als ‘Bernhard, wij staan achter u’. Op het Binnenhof werd een bord omhoog gehouden waarop stond; ‘Bernhard, we love you, USA’. Veel mensen, die naar de stoet kwamen kijken hadden een witte anjer in het haar of op de revers.

²⁶⁸ *De Telegraaf* 21-09-1972.

²⁶⁹ *De Telegraaf* 19-09-1973.

²⁷⁰ *De Telegraaf* 22-09-1976.

²⁷¹ *De Volkskrant* 22-09-1976.

Enkelen liepen met manden met anjers rond om die aan de aanwezigen uit te delen.”²⁷² Alle drie de kranten besteden veel aandacht aan de Lockheed affaire. Dit is niet vreemd, want het onderzoek werd in de openbaarheid gedaan. De televisie bracht bijvoorbeeld live verslag uit van het standpunt van de regering in de Tweede Kamer. Het is opvallend dat *Trouw* niet dieper ingaat op de beschuldigingen aan de Prins. Namelijk, dat de prins de indruk heeft gewekt gevoelig te zijn voor gunsten en daarmee het belang van de staat geschaad heeft.²⁷³ Het past bij de jaren zestig dat het onderzoek naar prins Bernhard in de openbaarheid werd gedaan. Hardop zeggen wat eerst werd gedacht of gefluisterd is vanaf de jaren zestig in opkomst.²⁷⁴

In 1977 plaatst *De Telegraaf* verschillende foto's van de Koninklijke familie. De kleding van de koningin, prinses Beatrix en prinses Margriet wordt besproken²⁷⁵. In 1979 schrijft *De Telegraaf*: “Met een galant gebaar probeerde prins Claus zijn schoonmoeder nog tegen het hemelwater te beschermen, maar het mocht niet baten: de traditionele scène op het gouden balkon van het paleis aan het Haagse Voorhout verregende ditmaal totaal.”²⁷⁶ In 1980 plaatst *De Telegraaf* een foto van koningin Beatrix tijdens het uitspreken van de Troonrede. Het onderschrift vermeldt dat dit de eerste keer was dat zij dat deed²⁷⁷.

De berichtgeving over de Koninklijke familie is vrij algemeen. De kranten beschrijven de kleding van de koningin en de prinsessen. Slechts één keer gaan alle drie de kranten dieper op het koningshuis in, namelijk de keer dat prins Bernhard onder vuur lag vanwege zijn misstappen. *De Telegraaf* is de krant die de meeste details geeft over de Koninklijke familie, zo noemt de krant het extra kussen voor prins Bernhard en prins Claus die zijn schoonmoeder probeert te beschermen tegen de regen. *De Telegraaf* geeft het meest regelmatig deze details, maar ook *Trouw* en *De Volkskrant* schrijven over persoonlijke details van de Koninklijke familie. Door het geven van deze informatie wordt het koningshuis toegankelijker en menselijker gemaakt. Het koningshuis blijft op een verhoging staan, maar deze details bieden de lezer een trapje voor wat beter zicht. Het is opvallend dat *De Volkskrant* de enige krant is die de extra politieke informatie geeft over de reactie op de Lockheed affaire. De krant schrijft dat sommige Kamerleden niet in de Ridderzaal waren tijdens het voorlezen van de Troonrede. Dit noemen de andere kranten niet. Dit past bij het imago van de krant. *De Volkskrant* werd gezien als een krant die zich in politieke, sociale en kerkelijke kwesties veel vrijer opstelde dan andere Nederlandse pers.²⁷⁸ Het valt op dat voornamelijk *De Telegraaf* de lezer details geeft waarin de menselijkheid van het koningshuis op een positieve manier naar voren komt. Dit past bij het beleid van *De*

²⁷² *Trouw* 22-09-1976.

²⁷³ Wielenga, *Nederland*, 266.

²⁷⁴ *Ibidem*, 104.

²⁷⁵ *De Telegraaf* 21-09-1977.

²⁷⁶ *De Telegraaf* 19-09-1979.

²⁷⁷ *De Telegraaf* 17-09-1980.

²⁷⁸ Van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 83.

Telegraaf en de hechte band die zij hadden met de regering over de berichtgeving van het koningshuis. Een berichtgeving die zorgvuldig gecontroleerd werd door de regering. En een berichtgeving waarbij regering en *Telegraaf* samenwerkten om het koningshuis niet negatief, maar menselijk in het nieuws te brengen.²⁷⁹

1.3 Onrust en demonstraties

De berichtgeving over Prinsjesdag gaat vanaf 1965 ook vaak over de onrust en de demonstranten. Dit is gezien het tijdsbeeld niet verwonderlijk. De burger ging steeds kritischer kijken naar de samenleving en was niet bang zijn idealen te verdedigen. Het oude juk werd afgeschud en vernieuwing werd de leus.²⁸⁰ Deze grote veranderingen in het denken over democratie, autoriteit en gezag in de samenleving gingen vaak gepaard met gewelddadige conflicten.²⁸¹ Het is niet verwonderlijk dat juist op Prinsjesdag deze demonstraties plaatsvonden. Met een beetje geluk zagen de demonstranten zich terug in de krant of op televisie en dan werden de autoriteiten pas echt onder druk gezet.²⁸²

Zo schrijft *De Telegraaf* in 1965 “In Den Haag heeft een aantal nozems, dat zich provo’s noemt, het gepresteerd zich ernstig te misdragen. De Haagse politie heeft zeven van deze melkmuilen gratis onderdak op het hoofdbureau gegeven.” *De Telegraaf* geeft toelichting bij de demonstraties en vermeldt meerdere incidenten. Zo stond een rijksambtenaar in plaats van met een oranjestrikje met een bord langs de route. Op dit bord stond; “Claus geen prins der Nederlanden”. Het is opvallend dat alleen *De Telegraaf* aandacht besteedt aan de ingrepen van de politie op Prinsjesdag in 1965. De krant maakt duidelijk dat het de acties van de provo’s niet waardeert. Ook noemt de krant nog de belediging van prins Claus en het uitdrukken van een sigaret op de neus van een agent²⁸³. Deze toch opvallende incidenten worden niet genoemd door *De Volkskrant* en *Trouw*.

De Telegraaf schrijft in 1966 uitgebreid over de provo’s en de politie. De krant beschrijft de maatregelen die de politie nam tegen de “langharige relschoppers” en de rookbommen. Volgens de krant juichte het publiek de politie luidkeels toe, toen ze de werpers van de rookbom, die in de stoet terecht kwam, inrekenden. “Met het ontketenen van volkomen doelloze ongeregelheden in de Haagse binnenstad hebben Amsterdamse en Haagse provo’s tot gisteravond laat geprobeerd hun teleurstelling af te reageren over hun mislukte rookbomaanslag op de Gouden Koets.” De politie rekende ook journalisten en persfotografen in, en het

²⁷⁹ M. Wolf, *Het geheim*, 396.

²⁸⁰ Blom, *Burgerlijk en beheerst*, 242.

²⁸¹ *Ibidem*, 165.

²⁸² Van der Horst, *De mooiste jaren*, 148.

²⁸³ *De Telegraaf* 22-09-1965.

onbeheerste optreden van de politie uitte zich in een algemene verontwaardiging, volgens *De Telegraaf*. “De ongemeen felle achtervolging van en controle op de langharigen startte al in de vroege ochtend bij de Haagse stations, waar verdachte jongeren werden aangehouden en al of niet met rookbommen zonder pardon in gereedstaande overvalwagens naar het hoofdbureau werden afgevoerd.” Ook schrijft *De Telegraaf*: “Over deze tot het uiterste gespannen situatie waarbij scheldwoorden over en weer vielen, maakte zich een paniek meester van sommigen in de Haagse politiegelederen en werden met de provo-elementen ook journalisten en persfotografen zonder aanzien des persoons naar het hoofdbureau van politie afgevoerd en na legitimatie pas enkele uren later weer op vrije voeten gesteld.” Volgens *De Telegraaf* heeft de politie 78 mensen opgepakt²⁸⁴. Ook *De Volkskrant* schrijft over de politie op Prinsjesdag. Volgens de krant heeft de politie 81 mensen opgepakt. De krant merkt op dat er volgens de politie luid geapplaudisseerd werd voor hun optreden. “Daartegenover staan de meningen van vele toeschouwers, onder wie Kamerleden, volgens wie verschillende Haagse agenten woedend te keer zijn gegaan. Zij hadden allermint de neiging om te gaan applaudiseren.” Vooral op het plein trad de politie volgens de krant hard op tegen langharige mensen met kleurige kleding, ook al hadden die niets met de provo’s te maken. De krant eindigt met de opmerking dat ook de pers zelf er niet zonder kleerscheuren afkwam; “Een journalist van het Dagblad *Trouw* werd aangehouden toen hij naar het Plein liep om te kijken wat er gaande was. Volgens aanwezige fotografen probeerden agenten te verhinderen, dat zij en de cameramensen opnamen van de relletjes maakten. De fotograaf Peter van Zelst deelde ons mee dat hij zijn films had moeten inleveren.” *De Volkskrant* noemt ook enkele Engelse, Franse en Duitse kranten bij naam en geeft een korte samenvatting van wat zij gepubliceerd hebben over de onrust op Prinsjesdag. “Ook op de voorpagina van de Daily Telegraph domineert Prinsjesdag met foto’s van bomexplosies en arrestaties. [...] De Guardian doet het veel rustiger en kopt zijn bericht, als enige Engelse krant, met een mededeling over de begroting. Ook de sensationele Daily Express blijft voor zijn doen nog bescheiden. De Daily Mirror zet het Haagse nieuws aan zijn miljoenenpubliek voor onder de titel: ‘Bomaanval op de Nederlandse koningin’.”²⁸⁵ *Trouw* plaatst een kort artikel over Prinsjesdag, “De politie heeft gisteren tijdens de ongeregeldheden bij de opening van het parlementaire jaar 75 jongelui gearresteerd. Een deel ervan is na korte tijd weer vrijgelaten. Zestien arrestanten maakten zich schuldig aan misdrijven, zoals opruiing door middel van pamfletten, belediging van de Koningin, het gooien van rookbommen en verzet tegen de politie. De meerderheid van deze zestien was uit Amsterdam afkomstig.”²⁸⁶ Volgens de commissaris van de Haagse politie heeft het korps goed gehandeld. “Het eigenlijke doel van het politieoptreden, een ordelijk verloop van de officiële plechtigheid, is bereikt, meende hij.” Het artikel van *Trouw*

²⁸⁴ *De Telegraaf* 21-09-1966.

²⁸⁵ *De Volkskrant* 22-09-1966.

²⁸⁶ *Trouw* 21-09-1966.

valt een beetje in het niet vergeleken met de artikelen in *De Volkskrant* en *De Telegraaf*. Deze twee kranten spreken in de artikelen duidelijk hun onvrede uit over het optreden van de politie. Volgens de kranten was dit optreden erg hard en vaak onnodig. Ook werd er door de politie volgens de kranten hard opgetreden tegen mensen die niets met de demonstraties te maken hadden. De politie maakte geen onderscheid tussen pers en provo's volgens de kranten. Het feit dat *De Volkskrant* hier een oordeel over velt past bij de mentaliteit van de krant. De krant wil opkomen voor mensen die in de verdrukking zitten en zich niet zomaar neerleggen bij traditionele maatschappelijke verhoudingen. Oftewel, ook naar de politie zal *De Volkskrant* kritisch kijken, de krant brengt alleen geen oordeel uit, maar geeft feiten zodat de lezer dit oordeel zelf kan vellen²⁸⁷. Opvallend is dat alle drie de kranten verschillende aantallen noemen in het aantal arrestaties en dat *Trouw* niets schrijft over hun eigen journalist die gearresteerd zou zijn.

In 1968 noemt *De Telegraaf* kort de rookbommen die langs de route gevonden zijn. "Doordat één van de bommen vanochtend vroeg tot ontbranding kwam, eerder dan in de bedoeling van de makers lag, kwam men op het spoor van deze bescheiden helse machines."²⁸⁸ *De Volkskrant* schrijft uitgebreid over de incidenten en demonstraties op Prinsjesdag. Er was geen vergunning afgegeven voor de demonstratie, maar de krant schrijft dat agenten zich hadden afgevraagd of ze een demonstratie met borden "Leve de koningin" moesten verbieden. "De demonstratie-techniek van de BBK (Beroepsvereniging van Beeldende Kunstenaars) was zeer opmerkelijk. Een half uur voor de stoet: alleen borden met 'Leve de Koningin'. Toen de stoet begon: actieborden voor de BBK-doeleinden. Tijdens de terugrit uitsluitend BBK-borden en geroep van strijdkreten. De Oranje-gezindheid was nu totaal afwezig." *De Volkskrant* noemt het dreigtelefoontje dat de politie had ontvangen. Er moest een gevangene vrijgelaten worden of de koningin zou vermoord worden. Volgens de krant nam de politie het telefoontje niet serieus²⁸⁹. *Trouw* schrijft kort over de rookbommen in een algemeen artikel over Prinsjesdag²⁹⁰. *De Volkskrant* beschrijft Prinsjesdag dit jaar het meest uitvoerig. Alle drie de kranten vermelden de rookbommen, maar alleen *De Telegraaf* schrijft hoeveel rookbommen de politie heeft gevonden en waarom deze ontdekt zijn. *De Volkskrant* is de enige krant die melding maakt van de demonstraties. Dat is opmerkelijk, want de demonstranten stonden met borden langs de route en vielen dus erg op.

In 1969 stond volgens *De Telegraaf* de politie paraat, want ze had een telefoontje gekregen waarin de koningin werd bedreigd. Volgens de krant heeft de politie zes mensen

²⁸⁷ Van Gessel, *Een beeld*, 30.

²⁸⁸ *De Telegraaf* 18-09-1968.

²⁸⁹ *De Volkskrant* 17-09-1968.

²⁹⁰ *Trouw* 18-09-1968.

opgepakt, onder wie een persoon met een rookbom in zijn hand. De krant vermeldt dat er een rotje gegooid werd naar de Gouden Koets, maar dat de gooier is ontsnapt. Ook plaatst de krant een foto van demonstraties tegen het beleid van de regering. De demonstratie mocht doorgaan, want ze was alleen gericht tegen de regering. Er waren ook borden onder de demonstranten waar “leve de koningin” op stond²⁹¹. *De Volkskrant* plaatst een artikel over de versterkingen die de politie heeft laten aanrukken voor Prinsjesdag. De politie vreest voor demonstraties; er zijn volgens *De Volkskrant* oproepen gedaan tot demonstraties. “Zondag is in de binnenstad van Den Haag propaganda gemaakt voor een demonstratie onder auspiciën van het Revolutionair Actiecomité, de CPN-jongeren, de Socialistische Jeugd en andere groeperingen.”²⁹². *Trouw* schrijft dat de politie, ondanks dreigementen gericht aan de koningin, liet weten het niet nodig te vinden extra beveiliging in te zetten tijdens Prinsjesdag. Volgens *Trouw* werd het volgende dreigement geuit: “Als morgen voor tien uur de Arabische vrijheidsstrijder (de in verband met een bomaanslag op de Israëliëse ambassade gearresteerde jongen Talaat Hassan Ismail) niet in vrijheid is gesteld, dan sterft jullie koningin.” De woordvoerder van de politie zegt: “Hij wees erop dat gisteren, evenals trouwens vorig jaar, ruim 800 man politiepersoneel was ingezet, waaronder leden van het Rotterdamse politiekorps en de marechaussee. Langs de gehele route van de gouden koets stonden bovendien militairen. Tussen het publiek, ook in de Ridderzaal, bevonden zich vele rechercheurs.” *Trouw* vermeldt dat er verschillende arrestaties zijn verricht, zoals de werper van een rookbom. Degene die het rotje gooide is de politie ontsnapt²⁹³. Ook in dit jaar zijn er tegenstrijdigheden in de artikelen van de verschillende kranten. *Trouw* en *De Telegraaf* noemen beide de dreigementen die aan de koningin gericht waren. Volgens *Trouw* had de politie geen extra mensen ingezet, maar volgens *De Telegraaf* en *De Volkskrant* wel. *De Telegraaf* en *Trouw* schrijven beide dat de persoon met de rookbom is gearresteerd, maar dat de rotjesgooier is ontsnapt, dit wordt niet genoemd door *De Volkskrant*. Iets dat *De Volkskrant* juist wel weer in meer detail beschrijft zijn de demonstraties, volgens *De Volkskrant* zijn er verschillende oproepen gedaan om op Prinsjesdag te demonstreren. *Trouw* besteedt geen aandacht aan de arrestaties en *De Telegraaf* noemt de demonstranten en plaatst een foto.

In 1970 schrijft *De Volkskrant* dat de politie een rustig dagje heeft. Er is slechts één demonstratie en een reclamevliegtuigje dat hoog overvliegt²⁹⁴.

In 1975 plaatst *De Telegraaf* een artikel over de veiligheidsmaatregelen die er genomen worden op Prinsjesdag. Het artikel noemt enkele maatregelen waarmee het publiek gecontroleerd wordt en ook de drie zones van beveiliging. “Er zijn drie ‘veiligheidsringen’

²⁹¹ *De Telegraaf* 17-09-1969.

²⁹² *De Volkskrant* 16-09-1969.

²⁹³ *Trouw* 17-09-1969.

²⁹⁴ *De Telegraaf* 16-09-1970.

ontworpen. De eerste omvat plaatsen van aankomst en verblijf van vreemdelingen, de tweede begint rond Den Haag en de derde is getrokken rond het Binnenhof.” Opvallend is volgens de krant dat er voor de Koninklijke familie minder beveiliging is dan voor de buitenlandse vertegenwoordigers. Er zijn meer vrouwelijke agenten in burger en er lopen meer agenten mee in de stoet en in de Ridderzaal. Het is opvallend dat volgens *De Telegraaf* ondanks dat er meer vrouwelijke agenten in burger zijn en er meer agenten meelopen in de stoet, er nog steeds minder beveiliging is voor het koningshuis, dan voor de buitenlandse vertegenwoordigers. Het sprookje wordt door de beveiliging wel minder mooi, schrijft *De Telegraaf*. “Het sprookje van de Gouden Koets krijgt wel een grimmige verpakking, hoe onzichtbaar ook!”²⁹⁵.

In 1976 noemen *De Volkskrant*²⁹⁶ en *Trouw* kort het incident van het gooien van een rotje tijdens het passeren van de stoet. *Trouw* schrijft dat de persoon die het rotje gooide, gearresteerd is²⁹⁷. En *De Volkskrant* schrijft: “De Haagse politie meldde slechts één duidelijke wanklank. Het ging om een jongeman, die bij het passeren van de stoet op de Vijverberg een rotje op de rijbaan gooide.”

Het wordt duidelijk dat vooral *De Telegraaf* en *De Volkskrant* uitgebreid de incidenten met de politie in de hoofdrol beschrijven. *Trouw* noemt vaak de incidenten slechts kort, zonder veel details. Dit is te verklaren door de verdeelde redactie van *Trouw*. De jonge redacteuren die hun mening durfden te geven zaten voornamelijk op de afdeling buitenland, terwijl de oude garde vasthield aan de oude stijl gericht op de gereformeerde lezer. De oude garde leverde berichtgeving zonder persoonlijk oordeel van de auteur²⁹⁸. Opvallend is ook dat *De Telegraaf* en *De Volkskrant*, ondanks hun vaak uitgebreide beschrijvingen, vaak verschillende incidenten publiceren. Hieruit blijkt dat de kranten andere prioriteiten hebben, en dat de route van de Gouden Koets lang is; de journalisten zien niet alles. Het past bij *De Telegraaf* dat ze in haar beschrijving uiting geeft aan haar onvrede tegenover de provo's en demonstraties op Prinsjesdag. *De Telegraaf* steunt het koningshuis en de demonstraties doen afbreuk aan de Koninklijke Prinsjesdag.²⁹⁹ Het is opmerkelijk dat *Trouw* niet schrijft over hun eigen journalist die gearresteerd is op Prinsjesdag en zich vaker onthoudt van een mening over de ongeregelheden op Prinsjesdag. *Trouw* was een krant op zoek naar haar identiteit en probeerde haar hoofd boven water te houden. Ze probeerde nieuwe lezers aan te trekken en de oude behouden lezers tevreden te houden. Dit zorgde voor verdeeldheid binnen de redactie en zorgde ervoor dat de krant niet altijd vooraan stond bij het nieuws.³⁰⁰ Het wordt duidelijk dat *De*

²⁹⁵ *De Telegraaf* 16-09-1975.

²⁹⁶ *De Volkskrant* 22-09-1976.

²⁹⁷ *Trouw* 22-09-1976.

²⁹⁸ Welgraven, *Typisch Trouw* 38.

²⁹⁹ M. Wolf, *Het geheim*, 400.

³⁰⁰ Y. Sierk, *De koers van de krant: vertogen over identiteit bij Trouw en de Volkskrant*, (Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam 2003) 64.

Volkskrant niet bang is om verslag te doen van de onrust op Prinsjesdag. De krant wil de lezers geen informatie onthouden, opdat zij zelf hun oordeel kunnen vellen.³⁰¹

1.4 De voorbereidingen

Een ander element dat steeds terugkeert in de artikelen is de aandacht voor de voorbereidingen van Prinsjesdag en de mensen achter de schermen. De aandacht voor de voorbereidingen en de man achter de schermen is aan de hand van de normen en waarden van de nieuwe generatie te verklaren. De nieuwe generatie hield van eenvoud en ambachtelijkheid. Zij hechtten waarde aan de ambachtsman die hard werkt. De kranten geven juist door extra informatie over de voorbereidingen te geven, ruimte aan de man achter de schermen.³⁰²

Zo schrijft *De Volkskrant* in 1965 over de instructies die de mensen in de Ridderzaal kregen over het verloop van het protocol in de Ridderzaal. Senaatsvoorzitter, en daarom ook voorzitter van de Verenigde Staten-Generaal, mr. Jonkman, gaf gisteren kort voor de koningin in de Ridderzaal aankwam wijze aanwijzingen voor het verloop van het protocol. “Als u buiten het Wilhelmus hoort, kunt u rustig blijven zitten’, zei hij vaderlijk tot de Kamerleden en hun echtgenoten, de ambassadeurs en de vele genodigden. ‘Pas als de ceremoniemeester de komst van de koningin heeft aangekondigd moet er worden opgestaan.” Verder beschrijft de krant het verschil tussen de studentenweerbaarheid en de gewone militaire onderdelen. “Wat is het verschil tussen de Studentenweerbaarheid en de gewone militaire onderdelen? Voor iemand die al snel het spoor bijster is tussen de vele militaire gala-uniformen een op het eerst gezicht moeilijk te beantwoorden vraag. Het is makkelijker dan u denkt. Militairen hebben bij gelegenheden als deze glimmend gepoetste schoenen, waarop zelfs de grimmigste sergeant geen aanmerkingen zou kunnen maken. Studenten hebben doffe schoenen met kale neuzen en scheve hakken.” Ook noemt *De Volkskrant* het applaus dat de gemeentereinigingsdienst kreeg toen zij achter de stoet aan liep om alles op te ruimen. “Hartelijk applaus oogstte ook het laatste stukje van de stoet die naar de Ridderzaal trok: een ploeg mannen van de gemeentereinigingsdienst met kleine wagentjes. Zij stonden voor de vrijwel hopeloze taak alle vroege herfstbladeren en ook wat de paarden hadden laten vallen op te vegen. De baan moest netjes zijn voordat de stoet weer terug zou komen.”³⁰³ Deze artikelen maken Prinsjesdag toegankelijk en beschrijven details die mensen anders wellicht niet opvallen, op een grappige manier.

In 1969 plaatst *Trouw* een artikel over de begeleiders van het koninklijk huis in de Ridderzaal en de extra begeleiders die meelopen met de begeleiders. *Trouw* wil de lezers ervan bewust maken dat er heel veel bij komt kijken om Prinsjesdag soepel te laten verlopen en dat er

³⁰¹ Van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 96.

³⁰² Van der Horst, *De mooiste jaren*, 168.

³⁰³ *De Volkskrant* 22-09-1965.

veel mensen aan meewerken die daarvoor nooit publiekelijk erkend worden. “De plechtige opening van de nieuwe zitting der Staten-Generaal in de Ridderzaal is, ook in haar versoberde vorm, altijd weer een gebeuren dat veel van de regiekunst en zenuwen van de organiserende autoriteiten vergt. Hoeveel namelozen staan er niet, keer op keer, garant voor dat alles tot in de puntjes gaat zoals het gaan moet en er werkelijk niets aan het toeval wordt overgelaten?” *Trouw* publiceert enkele passages uit het draaiboek van de commissie die de taak heeft de leden van het Koninklijk Huis in en uit de Ridderzaal te leiden. “De niet begeleidende leden moeten niet denken dat zij tijdens de tocht opmerkingen kunnen maken of grollen verkopen: “Zij houden onder het voorgaan op geen enkele wijze contact noch met de begeleidende leden noch met elkander.” Zo zullen ze het wel begrijpen, een straf op overtreding wordt niet genoemd.” In 1970 plaatst *Trouw* een artikel over de militairen langs de route op Prinsjesdag. De verschillende escortes en erewachten worden uitgelegd, evenals alle verschillende militaire eenheden die aanwezig zijn op Prinsjesdag³⁰⁴. Hiermee maakt *Trouw* Prinsjesdag toegankelijker voor de mensen, zo begrijpen zij de verschillende elementen van Prinsjesdag en wordt het duidelijk hoeveel mensen er meewerken aan Prinsjesdag.

In 1975 plaatst *Trouw* een artikel over de herkomst van de naam Prinsjesdag. “Maar het woord Prinsjesdag was toen nog niet uitgevonden. Dat gebeurde pas twee generaties later toen prins-stadhouder Willem de Vijfde geboren werd. Sinds die achtste maart 1748 was de viering van Willems verjaardag een echte feestdag: Prinsjesdag.” Het artikel geeft de geschiedenis van de dag en schrijft dat het geen verjaardag meer is van een prins, maar die van het parlementaire jaar. “De mensen hadden met de moeilijkheden met de Fransen trouwens wel iets anders aan het hoofd. Maar vergeten is Prinsjesdag niet. In de eerste grondwet van het koninkrijk (1814) werd de opening van de Staten-Generaal vastgesteld op de eerste maandag van september en daarmee was er een Prinsjesdag. Die had weliswaar niets meer met de verjaardag van een prinsje te maken, maar meer met de rijtoer van koning Willem de Eerste en zijn gezin en eigenlijk was het dus de verjaardag van het parlementaire jaar.”³⁰⁵

In 1976 plaatst *De Telegraaf* een artikel over de training die de paarden ondergaan als voorbereiding op Prinsjesdag. Het stuk doet verslag over de beproevingen die de paarden die maandag hebben doorstaan. “Ontploffende springladingen, rookgordijnen, pistoolschoten en schetterende muziek van een compleet korps vormden een schrikaanjagend decor.”³⁰⁶ In 1979 schrijft *De Telegraaf* over de voorbereidingen voor Prinsjesdag. “Kan je wel nagaan: we krijgen veertien dagen de tijd om de boel hier in orde te maken. Bijna 5000 nieuwe lampen ingedraaid, alle stoelen schikken, de bloemen, de televisie... Prinsjesdag is een hele kluit, elk jaar weer.

³⁰⁴ *Trouw* 17-09-1969.

³⁰⁵ *Trouw* 16-09-1975.

³⁰⁶ *De Telegraaf* 21-09-1976.

Gelukkig kan tegenwoordig het baldakijn blijven hangen.’ zegt medewerker Grafelijke Zalen Dries van der Gaag (55).”Het artikel beschrijft de zorg voor de troon en dat boven de troon de voorletter van de regerende vorstin staat. En wie er verantwoordelijk is dat iedereen op Prinsjesdag op de goede plek in de Ridderzaal zit. Ook worden de verschillende plekken waar de Koninklijke familie zit uitgelegd. “Vroeger zat de hele koninklijke familie op het podium, maar die past er niet meer op. Nu zit alleen de prins nog naast de Koningin.” Verder vermeldt het artikel nog het aantal stoelen dat in de Ridderzaal geplaatst wordt, 1119 stoelen, een heleboel, maar dat valt in het niet bij de menigte buiten³⁰⁷. *De Telegraaf* geeft ook extra informatie over de bereden paarden. De cavaleristen bestaan voornamelijk uit reserveofficieren die hun eigen paard hebben en alle kosten zelf moeten betalen³⁰⁸.

Door het geven van deze extra informatie over Prinsjesdag maken de kranten de lezer bewust van de grootsheid van die dag en de moeite die erin gestoken wordt om deze dag goed te laten verlopen. Prinsjesdag is dan wel een dag waarbij het draait om het koningshuis, maar Prinsjesdag wordt gemaakt door de burger. Het is opvallend dat *Trouw* aan het einde van de jaren zestig wel achtergrondverhalen en artikelen over de voorbereidingen vermeldt. Hierin zie je de ommekeer die de krant jaren zeventig maakt al terug, namelijk hoe bieden we divers en veelvuldig nieuws aan de lezer³⁰⁹. *De Telegraaf* geeft vooral informatie over de voorbereidingen in de Ridderzaal en maakt de lezer ervan bewust dat de mensen erg hard moeten werken om de Ridderzaal op orde te krijgen. *De Telegraaf* is een krant die hun lezer graag nieuws geeft waarbij gewone mensen met een bijzonder verhaal een grote rol spelen. Dat dragen ze door het publiceren van informatie over de mensen op Prinsjesdag uit.³¹⁰ *De Volkskrant* vermaakt de lezer met grappige achtergrondinformatie, zoals het verschil tussen militairen en de studentenweerbaarheid. Hiermee maakt *De Volkskrant* zich populairder bij de jongere lezers, een doelstelling die de krant zichzelf had gesteld.³¹¹

³⁰⁷ *De Telegraaf* 18-09-1979.

³⁰⁸ *De Telegraaf* 18-09-1980.

³⁰⁹ Welgraven, *Typisch Trouw*, 65.

³¹⁰ M. Wolf, *Het geheim*, 445.

Van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 107.

1.5 Incidenten en ongelukken

Regelmatig keren ook de verslagen van de incidenten op Prinsjesdag terug. Want hoe strak het protocol ook is, het blijft mensenwerk en dus kan er altijd wat mis gaan. Het aandacht besteden aan de incidenten richt zich voornamelijk op de protesten die zichtbaar zijn. Het schoppen tegen traditie en de autoriteiten op zoek naar meer inspraak en democratie.³¹²

Zo besteedt *De Volkskrant* in 1965 aandacht aan een incident op het Binnenhof; “Bijna ging het dit jaar fout met de Gouden Koets. Een van de acht paarden, die voor de Gouden Koest waren gespannen (postiljonbespanning) raakte op het Binnenhof, kort voor de koningin en prins zouden instappen voor de terugrit naar paleis Voorhout, verward in de leidsels. Toegeschoten koetsiers wisten het rechtervoorbeen van het dier nog op tijd uit het leer te bevrijden. En al was het dier merkbaar zenuwachtig, het vertrek verliep verder zonder enig incident.”³¹³ In 1966 schrijft *De Volkskrant* over de voorzorgsmaatregelen van de politie, volgens de krant is de politie erg strikt en onbuigzaam. Een jongetje wil vijf arrestanten eens goed bekijken, maar wordt bars weggejaagd. “Schrijnende dingen gebeuren er soms langs de route. Twee gehandicapte kinderen zitten op de stoep voor een stoelenrij aan de Lange Voorhout te wachten op het grote gebeuren. Een agent stuurt de kinderen zonder meer weg, achter de stoelenrij.” *De Volkskrant* laat, door het beschrijven van die incidenten met de kinderen, weten het gedrag van de politie niet goed te keuren. Ook noemt de krant enkele militairen die flauw vielen³¹⁴. *De Volkskrant* streeft ernaar het op te nemen voor de zwakkeren in de samenleving en mensen die het moeilijk hebben. De krant wil voor die mensen in de bres springen, het past dan ook volledig in de visie van de krant om het gedrag van de agent te publiceren³¹⁵.

In 1967 schrijft *De Telegraaf* dat de marinierskapel brak met de traditie van marsen en in plaats daarvan tophits speelde. “Zei een ontgoochelde toeschouwer op het Binnenhof: “Valt me nog mee dat ze Sandy niet hebben gevraagd om te komen zingen”.”³¹⁶ *De Volkskrant* schrijft over het gebrek aan parkeerplaatsen in de stad. De politie stuurt auto’s steeds verder uit het centrum. “Wie op Prinsjesdag op het krankzinnige idee komt om zijn auto te willen parkeren in de Haagse binnenstad komt van de koude kermis in de regen thuis. Overal staan agenten die met een gezicht van ik kan het ook niet helpen, het is nu eenmaal voorschrift, de overmoedigen steeds verder uit het centrum gidsen.” Ook schrijft de krant dat het slechte weer prettig was voor de militairen, zo vielen ze niet zo snel flauw. De krant eindigt het artikel met een opmerking over de pers, die bandjes had gekregen met een ooievaar erop (het teken van Den Haag) en kreeg hier

³¹² J.J. Woltjer, *Recent verleden, Nederland in de twintigste eeuw*, (Amsterdam 1992) 499.

³¹³ *De Volkskrant* 22-09-1965.

³¹⁴ *De Volkskrant* 20-09-1966.

³¹⁵ Van Gessel, *Een beeld*, 30.

³¹⁶ *De Telegraaf* 20-09-1967.

vele grappige opmerkingen over. “De politie die deze sierbanden verstrekt had, dacht alleen aan het Haagse gemeentewapen, maar het publiek langs de route bleek heel wat vlotter te associëren. De dames met ooievaarband kregen voortdurend opmerkingen te horen als: ‘Waar is de kraamkamer?’ of ‘Je weet niet wat je onderweg tegenkomt’ en meer van dat soort olijkheden. Prinsjesdag is een vrolijk feest.”³¹⁷ *De Volkskrant* biedt de lezer veel details aan over Prinsjesdag, het zoeken naar parkeerplaatsen en de opvallende bandjes van de pers is interessante informatie voor de echte Prinsjesdagfans, die helaas niet fysiek aanwezig konden zijn.

In 1968 plaatst *De Telegraaf* een foto van Prinsjesdag uit 1933. Het onderschrift legt uit dat in die tijd de radio niet in de Ridderzaal aanwezig mocht zijn om de Troonrede uit te kunnen zenden. De radio moest buiten blijven op het Binnenhof en mensen konden de Troonrede dus niet live horen³¹⁸. *De Volkskrant* schrijft dat dit de eerste Prinsjesdag sinds Thorbecke is dat er geen militair flauw viel. Ook beschrijft de krant de hoofdcommissaris van de politie, die op zijn schimmel gezeten de stoet vooraf ging. “Op zijn donkerblauwe pet had hij evenveel witte plekken (dank zij de vogeltjes) als decoraties op zijn borst.” De krant noemt ook de handelaren die winst proberen te maken op Prinsjesdag³¹⁹. *De Telegraaf* maakt de lezer erop attent hoeveel er veranderd is in de afgelopen 35 jaar, hoeveel dichterbij Prinsjesdag gekomen is. Ook *De Volkskrant* laat Prinsjesdag dichtbij komen met een gedetailleerde beschrijving van de hoofdcommissaris.

In 1969 beschrijft *De Telegraaf* hoe gewone mensen Prinsjesdag beleven. Het artikel vraagt wat de mensen van Prinsjesdag vinden. De meeste mensen vinden dat Prinsjesdag zo moet blijven, al wordt wel genoemd dat de demonstranten een negatieve invloed hebben op de dag en dat het steeds wat minder druk is. “Luchtmachtkorporaal (36): “De stoet moet zo blijven. Als dat ook nog weggaat hebben we niets meer”. Greet Wijnand, typiste (19): “Ik geloof dat de meeste mensen het niet meer waarderen. Het is allemaal overbodig geworden”. Jay Quee, scholier (16): “Ik ben vrij van school, dus ik vind alles goed”. Over het algemeen willen de mensen de stoet graag houden, “Wij moeten de oude tradities in stand houden. Ik ben helemaal voor de Gouden Koets.” en niet dat de stoet ieder jaar wat minder wordt. “Het viel me tegen, het mag niet elk jaar meer afzakken, vind ik.” De optocht mag nog wel mooier volgens sommigen. Ook noemt de krant kort een steigerend paard, dat onrustig werd door de menigte³²⁰. *De Telegraaf* maakt van Prinsjesdag een feest van het volk, door de mensen zo uitgebreid aan het woord te laten; het gaat over hun beleving van Prinsjesdag. Prinsjesdag zelf lijkt daardoor een ondergeschikte rol te spelen in de berichtgeving van *De Telegraaf*.

³¹⁷ *De Volkskrant* 20-09-1967.

³¹⁸ *De Telegraaf* 17-09-1968.

³¹⁹ *De Volkskrant* 18-09-1968.

³²⁰ *De Telegraaf* 17-09-1969.

In 1970 plaatst *De Volkskrant* een cartoon van een ijzeren koets met het onderschrift; “Gezien de inhoud van de Miljoenennota zal de Minister van Financiën zich in dit Vehikel naar het Parlement begeven...”³²¹ In 1971 plaatst *De Volkskrant* ook twee cartoons. Een cartoon van Kamerleden die op fietsen een koets trekken. Het onderschrift hierbij; “In het kader van de Bezuiniging zal het staatshoofd en de regering niet per Staatsie-Karos, noch per Hofauto, doch per Trap-Taxi bij de Ridderzaal arriveren...” En een cartoon van het aanbieden van een leeg koffertje, met het onderschrift; “Minister Nelissen:,,...Sorry, door 't gat kun je de begroting niet meer zien...!?”³²²

In 1972 plaatst *De Volkskrant* een cartoon die het thema van het sprookje “de kleren van de keizer” gebruikt. Biesheuvel is naakt en zijn volgelingen roepen dat de minister-president zulke mooie kleren aanheeft. Den Uyl roept dat de minister-president en zijn slippendrager de minister van financiën helemaal geen kleren aan hebben³²³. *Trouw* schrijft dat ondanks de komende bezuinigingen en de verkiezingen op 29 november, er niet bezuinigd is op Prinsjesdag. Volgens *Trouw* is er niet bezuinigd op het spektakel van Prinsjesdag, omdat de regering weet dat het volgend jaar moeilijker zal zijn de oude glorie te herstellen³²⁴.

In 1973 vielen er volgens *De Telegraaf* tien militairen flauw. Ze mochten hun lunchpakketten pas om twee uur openen. “Veel te laat voor jongens die al vanaf 's-morgens vroeg in touw zijn geweest”, meenden de verpleegsters. Ook noemt de krant dat er voor de eerste maal uitleg in het Frans, Duits en Engels over Prinsjesdag werd gegeven. Door het noemen van de uitleg in de verschillende talen wordt duidelijk dat Prinsjesdag steeds toeristischer wordt. Prinsjesdag waarbij de bevolking uitliep om het koningshuis toe te juichen verdwijnt, het wordt steeds meer een dag om een mooie optocht te bekijken en een dagje om uit te gaan, Nederlander of toerist³²⁵. *De Volkskrant* plaatst een cartoon over de moord van Willem van Oranje, met als titel Rollenspel en het volgende onderschrift: “... waarbij Joop Den Uyl de rol op zich neemt van Vader des Vaderlands en Hans Wiegel die van Balthazar Gerards, daarbij wild zwaaiend met zijn twee, door de VVD geleverde pistolen...”³²⁶ In 1974 plaatst *De Volkskrant* een cartoon waarbij de Troonrede voorgelezen wordt uit een ivoren toren³²⁷.

In 1975 plaatst *De Volkskrant* een cartoon met als titel Inflatiewagen, en als onderschrift: “... Hoe De Regering-Den Uyl Met Ons Allen Denkt Rond Te Komen...”. Op de cartoon staat een auto met daarop de bezuinigingen die betrekking hebben op auto's en wegen³²⁸. In 1976 plaatst *De Volkskrant* een cartoon van Den Uyl en Boersma die koetsiers zijn op de Gouden Koets. Zij

³²¹ *De Volkskrant* 15-09-1970.

³²² *De Volkskrant* 21-09-1971.

³²³ *De Volkskrant* 22-09-1972.

³²⁴ *Trouw* 19-09-1972.

³²⁵ *De Telegraaf* 19-09-1973.

³²⁶ *De Volkskrant* 19-09-1973.

³²⁷ *De Volkskrant* 18-09-1974.

³²⁸ *De Volkskrant* 17-09-1975.

halen de zweep over de paarden die Werkgevers en Werknemers op hun tuig hebben staan. Ook schrijft de krant dat de kooplieden die oranje versieringen verkochten dit jaar grote concurrentie hadden van collega's die witte anjers verkochten. Volgens *De Volkskrant* viel er slechts één militair flauw dit jaar³²⁹.

In 1977 plaatst *De Telegraaf* een artikel over een schrijver die bij hoge uitzondering mee mocht lopen in de stoet als lakei. "Het is geweldig" zei hij, statig postend naast het gouden staatsierijtuig, 'dit is voor mij een ongelooflijke ervaring.' Volgens de krant heeft het feit dat hij prins Bernhard dikwijls op de jacht vergezelde wellicht geholpen³³⁰. *De Volkskrant* plaatst een cartoon met als titel Toneelnieuws. Op deze cartoon leest de koningin de Troonrede voor. Naast haar staat een doodskest met een zwaard erin, op de kist staat 1e kabinet Den Uyl. Aan haar andere zijde staat een wiegje met een baby die een dolk in zijn buik heeft. Op de dolk staat V.Agt en op de wieg staat, 2e kabinet Den Uyl. Het onderschrift luidt: "...Een scene uit het drama "Wachten op Van Agt" dat de Haagse Comedie heden in première brengt..."³³¹ In 1978 plaatst *De Volkskrant* een cartoon met als titel van het hoofdkwartier. Op de cartoon zie je een ronde Troonrede met de ministers eromheen die allemaal hun mening en plannen in de Troonrede willen. Het onderschrift luidt: "Administrateur-Generaal Andriessen:,,... Mijne Heren, We Zitten Met Een Eigen Risico Van Een Miljard Guldens..!"³³²

In 1979 vermeld *De Telegraaf* de zenders en de tijden wanneer er op de tv en radio aandacht wordt besteed aan Prinsjesdag. Ook schrijft de krant over de regen. "Van twee kanten kwamen rijknechten en lakeien met paraplu's aangesneld, maar helaas: zij slaagden er slechts in, op weinig ceremoniële wijze, tegen elkaar op te botsen."³³³ De beschrijving van de botsing van de lakeien en rijknechten geeft Prinsjesdag iets menselijks. Zelfs op Prinsjesdag regent het, en ontstaat er chaos door het water. *De Volkskrant* plaatst een cartoon met als titel "Besluit". Op de cartoon zie je een gezin dat op een tandem rijdt en spandoeken omhoog houdt met alles wat er verdwijnt als de bezuinigingen doorgezet worden. Het onderschrift luidt: "Hoe Het Nederlandse Volk Besloot Vanaf Heden Gezond Te Gaan Leven En De Regering Van Agt Daarom Toch Nog Failliet Ging."

In 1980 laat *De Telegraaf* een dame uit Staphorst aan het woord, die de plechtigheden in de Ridderzaal bij mocht wonen. Volgens de krant was het een echte ouderwetse derde dinsdag, met draaiorgels, roodwitblauwe vlaggetjes en toeschouwers die uit het hele land kwamen. Verder noemt het artikel nog het beste en slechtst geklede Kamerlid en de namen van enkele

³²⁹ *De Volkskrant* 22-09-1976.

³³⁰ *De Telegraaf* 21-09-1977.

³³¹ *De Volkskrant* 20-09-1977.

³³² *De Volkskrant* 20-09-1978.

³³³ *De Telegraaf* 19-09-1979.

afwezig³³⁴. Door een dame uit Staphorst, die in de Ridderzaal mocht zitten, aan het woord te laten, brengt *De Telegraaf* Prinsjesdag dichterbij het volk. “Voordat ik naar Den Haag vertrok heb ik nog twee uur de plooien in mijn rokken gestreken, want je weet maar nooit of je op de televisie komt.’ Zo reageerde de Staphorster schone, die samen met drie vriendinnen een plaats in de Ridderzaal had weten te bemachtigen. “Hartstikke leuk dat we, juist nu Beatrix voor de eerste keer de Troonrede leest, dit mogen meemaken”. Het is voor iemand uit Staphorst ook mogelijk om in de Ridderzaal te zitten, het zorgt ervoor dat Prinsjesdag dichterbij de mensen komt. *De Volkskrant* plaatst een cartoon met als titel Feest. De ministers op de cartoon zijn verkleed en hebben op hun kostuums hun omstreden meningen/uitspraken staan, zoals: “van der Stee, minister van belastingontduiking, spaarbrieven en zwart geld”. Het onderschrift luidt: “Plechtige Aankomst Van De Voltallige Ministerraad In De Ridderzaal Te Den Haag.”³³⁵ In de jaren 1981, 1982 en 1983 plaatst *De Volkskrant* nog verschillende cartoons die een satire zijn op Prinsjesdag en de regering. Het wordt duidelijk dat *De Volkskrant* met regelmaat cartoons plaatst op Prinsjesdag. Deze cartoons gebruiken Prinsjesdag als een excuus en als middel om kritiek op de regering over te brengen. Ze zijn dan ook niet zo zeer gericht op Prinsjesdag op zichzelf, maar op de regering en de taken van de regering op Prinsjesdag. *De Volkskrant* gebruikt regelmatig cartoons om een onderwerp duidelijk en snel weer te geven, als het zich moeilijk op een foto laat illustreren³³⁶. Cartoons zijn dan ook een zeer geschikte manier om Prinsjesdag mee te beschrijven, aangezien het politiek een zeer belangrijke dag is, maar de inhoud lastig is vast te leggen op een foto. Het plaatsen van cartoons past bij het doel dat *De Volkskrant* zichzelf stelde; het verbreden van cultuur in de krant.³³⁷

Het is opvallend dat het voornamelijk *De Telegraaf* en *De Volkskrant* zijn die extra details over Prinsjesdag publiceren. *Trouw* schrijft slechts eenmaal dat er niet bezuinigd is op Prinsjesdag. *De Telegraaf* is de krant die het publiek langs de route een stem geeft. Dit past bij een kernwaarde van *De Telegraaf*. De menselijke benadering van het nieuws staat voorop.³³⁸ *De Volkskrant* publiceert met regelmaat cartoons waarin Prinsjesdag en de regering op de hak genomen wordt. Dit past bij de doelgroep van de krant. *De Volkskrant* richt zich steeds meer op de “protestjongeren”. Het is opvallend dat *Trouw* weinig aandacht besteedt aan de incidenten op Prinsjesdag. Dit klopt met de koers van de krant. De krant is behoudend in politiek opzicht, de aandacht ligt voornamelijk op de buitenlandverslaggeving.³³⁹

³³⁴ *De Telegraaf* 17-09-1980.

³³⁵ *De Volkskrant* 16-09-1980.

³³⁶ Van Gessel, *Een beeld*, 69.

³³⁷ Van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 50.

³³⁸ M. Wolf, *Het geheim*, 445.

³³⁹ Sierk, *De koers van de krant*, 52.

1.6 Een beschrijving van de stoet, Ridderzaal en tradities

Een beschrijving van Prinsjesdag keert ook regelmatig terug in de kranten. De stoet wordt beschreven, of de Ridderzaal. De kranten gaan dieper in op het voortbestaan van Prinsjesdag en de tradities en uitzonderingen. Het is niet vreemd dat juist in deze periode het voortbestaan van Prinsjesdag wankelt. De nieuwe generatie keek met een kritische blik naar de samenleving en de autoriteiten. Prinsjesdag was altijd een dag van het Koningshuis en dus van de autoriteit. Er werden in deze tijd overal vraagtekens bij geplaatst. Zoals het was kon het niet blijven, er werd om vernieuwing gevraagd. Het is dus niet verwonderlijk dat dit bij Prinsjesdag ook gebeurde.³⁴⁰

In 1970 bleef Prinsjesdag keurig volgens *De Telegraaf*. “Prinsjesdag 1970 in Den Haag was een vredig en kleurrijk gebeuren. De versobering van de stoet, die twee jaar geleden definitief werd doorgevoerd, betekent gelukkig nog niet een vereenvoudiging van de kleding.” *De Telegraaf* noemt vooral de kleding van het corps diplomatique, de ambassadeurs in hun ambtskostuum en hun echtgenotes deels in klederdracht uit hun eigen land. Ook beschrijft de krant het zoeken van de functionarissen naar de aan hen toegewezen plaatsen; dit verliep zonder problemen. “Daarna zocht iedereen zijn stoel waarop een naamkaartje lag. Duidelijk bleek dat de leden van de Raad van State dit al meerdere malen hadden meegemaakt: men nam plaats in volgorde van benoeming. De regeling voor de staatsecretarissen was minder duidelijk: zij hadden dan ook enige moeite met het vinden van de juiste stoel.” Wel werden er volgens de krant opmerkingen gemaakt over de temperatuur in de Ridderzaal³⁴¹. Ook *De Volkskrant* noemt de soberheid in de Ridderzaal; “Ook in de Ridderzaal soberheid. Herfstbloemen naast de mosterdkeurige Thaise zijde, die de koningin draagt. De opperkamerheren hebben zelfs het traditionele galapak in de mottenballen gelaten en zich tot een eenvoudig frak beperkt.”³⁴² *De Telegraaf* en *De Volkskrant* noemen beide de Ridderzaal. Volgens *De Volkskrant* was er een versobering in de Ridderzaal, en droegen de Kamerleden geen traditionele galapakken. *De Telegraaf* schrijft juist dat de versobering van Prinsjesdag zich niet doorzette in de kleding in de Ridderzaal. Het is opvallend dat *De Telegraaf* schrijft over details als het zoeken naar de toegewezen plaatsen en de warmte in de Ridderzaal. Zo belicht de krant de normale aspecten van een prinselijke dag. Ook noemt *De Volkskrant* de venters en artiesten. Zij hebben het volgens de krant niet goed gedaan vandaag, weinig mensen kochten iets of bleven kijken naar een optreden³⁴³.

³⁴⁰ Blom, *Burgerlijk en beheerst*, 242.

³⁴¹ *De Telegraaf* 16-09-1970.

³⁴² *De Volkskrant* 16-09-1970.

³⁴³ Blom, *Burgerlijk en beheerst*, 242.

In 1971 beschrijft *De Volkskrant* de kleding in de Ridderzaal. Het corps diplomatique zag er kleurrijk uit, maar verder had bijna iedereen zich gehouden aan het voorschrift donkere kleding. Ook noemt de krant de haarmode. De hofkoetsiers hebben zulke lange bakkebaarden dat deze onder hun pruiken uitkomen, schrijft de krant. “Het resultaat is, dat onder de grijswitte krulpruiken donkere strepen uitsteken, die aan de traditionele luister van het gebeuren grotelijks afbreuk doen.” En niet alleen de bakkebaarden worden genoemd, ook het feit dat de soldaten lang haar mochten dragen en dat ze tijdens het uitspreken van de Troonrede op hun helm gingen zitten. Het noemen van de verandering in de haarmode is een duidelijke verandering van de beleving van Prinsjesdag. Het is niet meer nodig om er spik en span uit te zien, de militairen volgen de mode. De mode wordt niet aangepast aan Prinsjesdag, Prinsjesdag wordt aangepast aan de mode. *De Volkskrant* noemt dat de handelaren minder stoelen verkochten dan voorgaande jaren³⁴⁴. In *De Volkskrant* komen de verschillen in verslaggeving duidelijk naar voren. De verschillende subculturen of tradities die de redacteuren aanhingen worden duidelijk.³⁴⁵

In 1975 plaatst *De Telegraaf* een groot artikel over het voortbestaan van Prinsjesdag. De ceremonie wordt volgens de krant aan alle kanten bedreigd. Ook vermeldt *Trouw* de mening van Kamervoorzitter Vondeling. Hij wil niet dat de Staten-Generaal op maandag sluit en op dinsdag weer opent, de Staten-Generaal moet te allen tijde aanwezig zijn. Ook wil hij dat de koningin niet meer de woordvoester is van de regering. Niet het hof, maar de hele Staten-Generaal zou het ceremonieel moeten regelen. “Prinsjesdag moet meer aansluiten bij wat in zijn visie het zwaarst weegt, namelijk de uiteenzetting van het algemene regeringsbeleid voor het komende jaar.” Het artikel gaat in op zijn medestanders en zijn tegenstanders, maar komt tot de conclusie het een gevoelige kwestie is: “Het is een gevoelige zaak, waaraan weinig politieke partijen de vingers willen branden. De traditie zal het daarom voorlopig wel blijven winnen.”³⁴⁶. *De Telegraaf* en *Trouw* plaatsen beide artikelen die ingaan op de onrust rondom Prinsjesdag. Geen onrust in fysieke zin, maar mentaal. Prinsjesdag staat niet meer op een voetstuk, het is zelfs de vraag of Prinsjesdag wel moet blijven. Deze artikelen geven duidelijk de verandering weer over hoe er tegen Prinsjesdag wordt aangekeken. Het wordt duidelijk dat Prinsjesdag op wankel poten staat, maar dat volgens de kranten nog niemand bereid is om een zaag te pakken. Het is opvallend dat *De Volkskrant* geen verslag doet van de onrust rondom het voortbestaan van Prinsjesdag. Dit valt wellicht te verklaren doordat de onrust geen uiting kreeg; er veranderde

³⁴⁴ *De Volkskrant* 22-09-1971.

³⁴⁵ Van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 110.

³⁴⁶ *Trouw* 16-09-1975.

niets aan Prinsjesdag. *De Volkskrant* was een krant op zoek naar een primeur en zaken die niet veranderen vallen dan af.³⁴⁷

In 1977 schrijft *De Telegraaf* dat het een jaar of vijf, zes geleden nog normaal was dat de vrouwen van de ambassadeurs en de ministers in het lang gingen, maar dat er nu met die traditie gebroken is. In de Ridderzaal is ook veel korte mode te zien. Het artikel beschrijft de kleding van enkele ministersvrouwen en plaatst ook verschillende foto's van de ministersvrouwen met beschrijving van de kleding. Dit is het eerste jaar dat de kleding van de vrouwen, buiten het koningshuis, besproken wordt. De krant schrijft over een breuk met de traditie om in het lang te gaan, maar legt niet uit hoe deze breuk ontstaan is³⁴⁸.

In 1979 doet *De Telegraaf* kort verslag van het sluiten van de Staten-Generaal en legt uit dat als koningin Juliana die middag de Staten-Generaal weer opent, Nederland precies twintig uur geen parlement heeft gehad³⁴⁹.

In 1980 schrijft *De Telegraaf* over de Ridderzaal. "Wegens plaatsgebrek in de zaal moet ieder jaar een flink deel van de genodigden, waartoe ook echtgenoten van Kamerleden behoren, genoegen nemen met een plaatsje op het balkon van de Ridderzaal.". Ook legt *De Telegraaf* uit dat het niet juist is om de vlag met wimpel uit te hangen, het is een dag van parlement en regering, niet van het huis van Oranje. Het is ook niet belangrijk wie het staatshoofd is die de troonrede voorleest, vandaar dat er ook niets gezegd werd over het feit dat het de eerste keer was dat koningin Beatrix dat deed. De krant geeft hier uitleg bij het feit dat veel mensen verwacht hadden dat het anders zou gaan bij de eerste Prinsjesdag van koningin Beatrix³⁵⁰. Hierbij houdt *De Telegraaf* vast aan haar principe om het koningshuis positief in het nieuws te brengen.

Opvallend is dat in deze periode het koningshuis een ondergeschikte rol heeft. In de artikelen wordt wel af en toe de kleding van leden van het koningshuis beschreven, maar de Koninklijke familie voert niet de boventoon in de artikelen. Prinsjesdag wordt meer beschreven als een dag van het volk en zo zijn de artikelen ook. De lezer krijgt geen verslag meer van de route en de mensen langs de kant. De kranten plaatsen regelmatig opvallende details in hun beschrijvingen van Prinsjesdag en gaan in op de incidenten. Prinsjesdag staat minder op een voetstuk in deze periode. De kranten zien het meer als een menselijk feest, in plaats van een Koninklijke parade. Dat bewijzen de artikelen die minder aandacht besteden aan de pracht en praal en het koningshuis, maar meer aan de incidenten, de mensen achter de schermen en het publiek langs de route. Het is opvallend dat in deze periode het voortbestaan van Prinsjesdag ter

³⁴⁷ Van Vree, *De metamorfose van een dagblad*, 117.

³⁴⁸ *De Telegraaf* 21-09-1977.

³⁴⁹ *De Telegraaf* 18-09-1979.

³⁵⁰ *De Telegraaf* 17-09-1980.

discussie wordt gesteld. Dit illustreert duidelijk dat Prinsjesdag echt van haar voetstuk is gevallen. De aandacht voor Prinsjesdag wordt minder en de kranten vragen zich af of Prinsjesdag wel zal blijven bestaan

Prinsjesdag van begin jaren tachtig tot 2000

In deze periode richten de kranten zich voornamelijk op de zaken rondom Prinsjesdag. De lezer krijgt meer informatie over de voorbereidingen, de mode en wat de burger nu van Prinsjesdag vindt. Prinsjesdag is de aanleiding voor de beschrijving van de dag, maar de beschrijving van de dag is belangrijker dan Prinsjesdag zelf. Er vindt een duidelijke verandering in de berichtgeving rondom Prinsjesdag plaats. Waar eerst Prinsjesdag centraal stond, staat nu de burger centraal.

De kranten bieden de lezers veel achtergrondinformatie. Zo geeft *De Telegraaf* de lezer erg veel inzicht in de training en voorbereidingen van de paarden op Prinsjesdag. En bieden de andere kranten de lezer ook extra informatie over de voorbereidingen die nodig zijn voor Prinsjesdag. De kranten staan stil bij voorbereidingen en mensen die als vanzelfsprekend gezien worden, terwijl het wel heel belangrijk is dat zij er zijn. Dit past bij de opvatting dat de mens het waard was om gezien te worden. Degene die de voorbereiding deden zijn ook mens en mogen niet vergeten worden.

Het Koninklijk huis wordt ook besproken in de berichtgeving rondom Prinsjesdag. In het vorige hoofdstuk werd al duidelijk dat de Koninklijke familie van haar voetstuk af was en dit zet zich door in deze periode. De berichtgeving over het Koninklijk huis focust zich op de persoonlijke aspecten van de Koninklijke familie. Zo wordt er ingegaan op kleine foutjes die de Koninklijke familie maakt en wordt de berichtgeving gekenmerkt door de focus op de menselijkheid van de Koninklijke familie.

Er wordt nog wel melding gemaakt van de demonstraties, maar ze staan niet meer op de voorgrond, zoals in het voorgaande hoofdstuk. De beschrijvingen en verslaggeving rondom Prinsjesdag worden meer showbizz gericht. Er wordt melding gedaan van smeulige incidenten en de kranten plaatsen anekdotes over leuke momenten en details van Prinsjesdag. Dit past bij de ontwikkeling van Nederlanders om de sociale en culturele normen en waarden af te werpen en ervoor uit durven te komen dat vermaak niet altijd van een hoge standaard hoeft te zijn. Er moet steeds minder en er mag steeds meer. Deze gewijzigde culturele etiquette leidt ertoe dat er in de berichtgeving rondom Prinsjesdag steeds meer ruimte is voor showbizz en het statige en stijve karakter van Prinsjesdag afneemt.³⁵¹

Er is in de kranten nu ook ruimte voor de burger zelf. Er wordt in de verslaggeving rondom Prinsjesdag vaak naar de mening van het publiek gevraagd en hoe zij Prinsjesdag ervaren. De kranten bieden de burger de ruimte om hun mening over Prinsjesdag te geven, mits

³⁵¹ T. Nierop, *De nieuwe kaaskop. Nederland en Nederlanders in de jaren negentig*, (Amsterdam 1999) 190.

deze positief is. Dit past bij het beeld dat de Nederlander op zoek is naar een collectief vertier en naar ervaringen die men niet via de televisie kan ervaren. Dit verklaart waarom Prinsjesdag, ondanks de toegankelijkheid via de media, nog steeds drukbezocht wordt.³⁵²

Prinsjesdag staat nu vooral bekend als de dag met de hoedenparade. Eind jaren negentig is dat fenomeen begonnen. Eerst werd op Prinsjesdag de kleding van de koningin uitgebreid beschreven en soms was er een beschrijving van de kleding van andere leden van de Koninklijke familie. Dit verandert in deze periode. Nu gaat de aandacht niet alleen uit naar de Koninklijke familie, maar ook naar de andere aanwezigen in de Ridderzaal. De kranten laten ook mode experts aan het woord om een oordeel te vellen over de mode in de Ridderzaal. Het is opvallend dat ondanks dat de Koninklijke familie en de Koninklijke mode minder aandacht krijgt, er nooit negatieve aandacht of commentaar is voor de kleding van de koningin. Ook het uitgebreid beschrijven van de mode past bij de trend om Prinsjesdag meer te benaderen als entertainment, in plaats van een statige dag van het Koningshuis.³⁵³

1.1 De training en de voorbereiding van de paarden

De kranten beschrijven met regelmaat de training die de paarden ondergaan ter voorbereiding op Prinsjesdag. Hier publiceren ze ook vrijwel altijd foto's bij. De aandacht die wordt geschonken aan de paarden en aan de vrijwilligers past bij Nederland als civil society. Een maatschappij waarin burgers op grond van overtuiging, sociaal en politiek vrijwillig actief zijn. Ook de aandacht voor de training van de paarden past hierbij. Er is steeds meer aandacht voor de natuur en het milieu.³⁵⁴

In 1981 publiceert *De Telegraaf* een foto van de training van de paarden voor Prinsjesdag. "De rust was maar tijdelijk, want om op alles voorbereid te zijn moesten de begeleiders en hun paarden zich door rookgordijnen worstelen, terwijl er met losse flodders werd geschoten."³⁵⁵ In 1982 schrijft *De Telegraaf* over een ziek paard. Een van de paarden die de Gouden Koets trok, werd ziek en tijdens de plechtigheid in de Ridderzaal werd hij uitgespannen, samen met het paard uit dezelfde linie. Hierdoor werd de Gouden Koets op de terugweg getrokken door zes paarden, in plaats van acht. Het artikel beschrijft wat er mis was met het paard en hoe het behandeld is³⁵⁶. In 1983 besteedt *De Telegraaf* veel aandacht aan de paarden, de krant plaatst een foto en een artikel. Het onderschrift bij de foto vertelt dat de paarden ieder

³⁵²G. van Schoonhoven, *De nieuwe kaaskop. Nederland en Nederlanders in de jaren negentig*, (Amsterdam 1999) 37.

³⁵³Nierop, *De nieuwe kaaskop*, 190.

³⁵⁴Wielenga, *Nederland*, 287.

³⁵⁵*De Telegraaf* 15-9-1981.

³⁵⁶*De Telegraaf* 22-9-1982.

jaar de maandag voor Prinsjesdag een generale repetitie hebben, waarbij de paarden aan de nodige opschudding worden blootgesteld. “Terwijl de dieren paradeerden, werd door een muziekkorps constant stevig geblazen en getrommeld, werden rookbommen gegooid en werd volop met losse flodders uit zg. UZI-pistoolmitrailleurs geschoten. Alsof dat nog niet genoeg was, werden ook nog, ongevaarlijker dan echte, maar minstens zo luide oefengranaten gegooid en werd met vlaggen gewapperd en werd geschreeuwd.” *De Telegraaf* plaatst ook een artikel over de anti-slipschoenen voor de Prinsjesdag-paarden. Alle zestien Prinsjesdagpaarden krijgen op dinsdagochtend kleine antislip stiftjes in de hoeven gedraaid, zodat ze niet kunnen uitglijden. “We nemen geen enkel risico. Je moet er toch niet aan denken dat één paard in bijvoorbeeld het achtspan voor de gouden koets uitglijdt als het gaat regenen. Binnen een paar seconden liggen de zeven andere edele viervoeters van het stel dan ook gestrekt voor de Ridderzaal.” Het artikel laat de Koninklijke hoefsmid Harm Rutgers aan het woord; hij is een echte vakman. Alle ijzers zijn maatwerk, hij werkt nog op de ouderwetse manier. Het artikel beschrijft hoe Rutgers de paarden beslaat en hoe hij met de paarden omgaat en hoe hij de paarden voorbereid op Prinsjesdag³⁵⁷. In 1984 plaatst *De Telegraaf* een foto van de training van de paarden. “De paarden die vandaag meelopen op Prinsjesdag hebben gisteren hard geoefend op het strand van Scheveningen. Met vuurwerk, rookbommen, losse flodders werden de paarden op de proef gesteld, zodat de dieren zijn voorbereid op mogelijke acties.”³⁵⁸

In 1988 plaatst *De Telegraaf* een foto van de training die de paarden de maandag voor Prinsjesdag ondergaan. “De paarden worden getraind om niet in paniek te raken bij calamiteiten. Daarom werden de paarden nog een laatste keer bestookt met zwaaiende vlaggen, rookbommen en schoten met een machinegeweer. Bij dat alles bleven de paarden onverstoort in de pas lopen.”³⁵⁹ In 1989 plaatst *De Telegraaf* een artikel over Yvonne van Gils, een lid van de ere-escorte te paard. “Ze staan er het dichtst bij, maar zien het minst. De ere-escorte te paard van het Korps Rijkspolitie, dat koningin Beatrix vandaag voor de veertigste keer naar het Binnenhof begeleidt, staart ook dit keer weer opvallend strak voor zich uit.” De 53 ruiters van de ere-escorte te paard hebben de afgelopen dagen hard getraind, volgens *De Telegraaf*. Alles moet er perfect uitzien, de groet moet exact gelijk gebracht worden en de rit naar het Binnenhof moet vlekkeloos verlopen. Yvonne legt uit dat de paarden binnen de stoet op kleur zijn ingedeeld en ook de functie van de opperstalmeester wordt uitgelegd. “Hij heeft de algemene leiding en geen vaste plaats. Hij rijdt heen en weer om alles en iedereen in de gaten te houden.” Het artikel eindigt met de opmerking dat vorige week bekend werd dat door fikse bezuinigingen sponsors nodig zijn om de ere-escorte te paard te kunnen behouden op

³⁵⁷ *De Telegraaf* 20-9-1983.

³⁵⁸ *De Telegraaf* 18-9-1984.

³⁵⁹ *De Telegraaf* 20-9-1988.

Prinsjesdag. Yvonne zegt dat ze al veel steunbetuigingen gekregen hebben en dat zij de ere-escorte willen behouden “Als het aan ons ligt tot in lengte van dagen. Het is ons namelijk werkelijk een hele eer.”³⁶⁰ In 1994 plaatst *De Telegraaf* een foto van de paarden die trainen voor Prinsjesdag. “De meeste Friese paarden die vandaag de Gouden Koets met koningin Beatrix en prins Claus van paleis Noordeinde naar de Ridderzaal zullen brengen, gedroegen zich voorbeeldig tijdens het stuntwerk. Maar een van de jongere paarden schrok zo dat het zijn begeleider afwierp en het hazenpad koos.”³⁶¹ In 1995 plaatst *De Telegraaf* een foto van de paarden die hun vuurdoop krijgen voor Prinsjesdag. Het onderschrift geeft uitleg bij de repetitie. “Ze doorstonden de natuurgetrouwe imitatie van de jaarlijkse feestdag glansrijk en lieten zich niet van de kaart brengen door ratelende mitrailleurs en enthousiast spelende muziekkorpsen.”³⁶² In 1996 plaatst *De Telegraaf* een foto van de paarden die hun vuurdoop krijgen voor Prinsjesdag. “Tientallen rijpaarden en militairen trotseerden gisteren aan de vooravond van Prinsjesdag mitrailleurvuur, dikke rookgordijnen, vuurpotten en gejoel van nepdemonstranten. In tegenstelling tot voorgaande jaren bleven alle ruiters tijdens de generale repetitie op het Scheveningse strand in het zadel zitten.” Het onderschrift vermeldt ook dat die zondag de paarden die de Gouden Koets trekken, de route al verkend hebben. Volgens de krant worden de dieren het hele jaar door al vertrouwd gemaakt met verkeerslawaaï³⁶³. In 1999 plaatst *De Telegraaf* een foto van een paard dat met de ogen rolt tijdens de generale repetitie voor Prinsjesdag. “Met rollende ogen van de schrik baant een cavaleriepaard zich manmoedig een weg door grote rookwolken terwijl overal om hem heen het lawaai van knallende geweren, juichende mensen en fanfaremuziek klinkt.” Volgens de krant zal het er op Prinsjesdag niet zo heftig aan toegaan³⁶⁴.

Het is opvallend dat alleen *De Telegraaf* aandacht besteedt aan de training van de paarden voor Prinsjesdag. De krant doet dit al jaren. Dit is een opvallende continuering in de berichtgeving van *De Telegraaf*. De krant plaatst met regelmaat foto's van de training die de paarden de dag voor Prinsjesdag ondergaan en als de krant een heel artikel plaatst, geeft dat artikel achtergrondinformatie over de voorbereidingen van de paarden op Prinsjesdag. Zoals het artikel waarin *De Telegraaf* de Koninklijke hoefsmid aan het woord laat en de informatie die de krant geeft over de anti slip schoenen voor de paarden. De ruimte en aandacht die *De Telegraaf* besteedt aan de artikelen over de paarden en hun training op Prinsjesdag is te verklaren door de

³⁶⁰ *De Telegraaf* 19-9-1989.

³⁶¹ *De Telegraaf* 20-9-1994.

³⁶² *De Telegraaf* 19-9-1995.

³⁶³ *De Telegraaf* 17-9-1996.

³⁶⁴ *De Telegraaf* 21-9-1999.

ruimte die de verslaggevers kregen. In *De Telegraaf* is alle ruimte voor achtergrondverhalen.³⁶⁵

1.2 De menselijkheid van het koningshuis

De kranten beschrijven in hun artikelen de leden van het koningshuis als echte mensen en brengen ze zo dichterbij de lezer. Dit past bij de verschuiving van de elites in de maatschappij. Tutoyeren wordt normaal en het opleidingsniveau stijgt. Er is steeds minder klassenverschil in Nederland en de benadrukking van de menselijkheid van het koningshuis levert hier een bijdrage aan.³⁶⁶

In 1982 schrijft *De Telegraaf* dat prins Claus voor het eerst sinds zijn ziekte weer in het openbaar verscheen en dat hij hiervoor luid applaus kreeg³⁶⁷. *Trouw* besteedt in 1982 aandacht aan de liefde van koningin Beatrix voor Friese paarden. De krant noemt dat zij dure auto's maar overbodig vindt³⁶⁸. In 1983 schrijft *De Telegraaf* dat prins Claus werd toegejuicht; hij had die ochtend besloten toch aanwezig te zijn. "Tijdens de rit van de Gouden Koets klonk overal luid applaus voor prins Claus, die voor het eerst sinds zijn ziekte weer in het openbaar verscheen."³⁶⁹ Ook *Trouw* noemt het belang van de aanwezigheid van prins Claus. "Wegens het bijzondere belang van de gebeurtenis was prins Claus gisteren in Den Haag aanwezig."³⁷⁰ *De Telegraaf* richt zich in 1985 op de kroonprins. *De Telegraaf* plaatst een foto van koningin Beatrix, prins Claus en prins Willem-Alexander. "Koningin Beatrix leek zeer ingenomen met de belangstelling voor Willem-Alexander. Prins Claus was zo tevreden over het eerste publieke optreden van zijn zoon dat hij hem enkele malen goedkeurend op de rug klopte."³⁷¹ In 1986 schrijft *De Telegraaf* over prinses Juliana, die vanaf het raam van het Kabinet van de Koningin, de stoet toewuifde³⁷². *De Telegraaf* schrijft in 1987 dat niets herinnerde aan de hersenvliesontsteking van de koningin. Ook noemt de krant een opmerkelijke uitspraak van de koningin. "Koningin Beatrix begon het uitspreken van de Troonrede met een bedankje aan alle Nederlanders die haar 'vanuit het hele Koninkrijk' tijdens haar ziekte met een bloemetje hebben verrast. 'Ik ben dankbaar dat ik vandaag in uw midden kan zijn', sprak de vorstin, die bij het binnenkomen van de Ridderzaal opvallend veel bekenden geruststellend had toegeknikt. Een dergelijk eigen openingswoord is

³⁶⁵ M. Wolf, *Het geheim*, 441.

³⁶⁶ A. van Leeuwen, *De nieuwe kaaskop. Nederland en Nederlanders in de jaren negentig*, (Amsterdam 1999) 70.

³⁶⁷ *De Telegraaf* 22-9-1982.

³⁶⁸ *Trouw* 20-9-1982.

³⁶⁹ *De Telegraaf* 21-9-1983.

³⁷⁰ *Trouw* 21-9-1983.

³⁷¹ *De Telegraaf* 18-9-1985.

³⁷² *De Telegraaf* 17-9-1986.

erg ongebruikelijk omdat de Koningin de Troonrede eigenlijk alleen namens de regering uitspreekt. Toch heerste er in alle gelederen goedkeuring over haar persoonlijke noot”³⁷³.

In 1988 schrijft *De Telegraaf* dat voor de eerste maal het volledige Koninklijke gezin in de Ridderzaal zit. “Voor het eerst gingen alle drie de zonen van koningin Beatrix mee naar de Ridderzaal. Dat was mogelijk omdat nu ook prins Constantijn achttien jaar is. Constantijn en Johan Friso zaten in de glazen koets bij prinses Margriet en mr. Pieter van Vollenhoven.”³⁷⁴ In 1991 plaatst *De Telegraaf* een foto van koningin Beatrix die geholpen door haar zoons de Gouden Koets uitstapt. Ze loopt zonder krukken en volgens de krant wint ze daarmee een weddenschap met het hof. “Op Prinsjesdag loop ik weer gewoon’, had zij gezegd.” De krant schrijft dan ook dat het hof haar adem inhield bij het in- en uitstappen van de Gouden Koets door de koningin. Volgens de krant wekte de koningin bij iedereen bewondering hoe ze zich door deze Prinsjesdag heen sloeg. “Zonder prins Claus, die in verband met zijn depressieve klachten enige tijd rust moest houden en voor het eerst zonder krukken nadat eind vorige week het gips van haar been mocht, maakte de vorstin een glorieus entree in de Ridderzaal, waar ministers en Kamerleden ademloos toekeken. [...] De Koningin is een enorme doorzetter.” Het artikel beschrijft dat de trapjes van de Gouden Koets speciaal zijn aangepast, zodat de koningin er makkelijker in en uit kon stappen. De koningin had zelfs ge oefend in de Koninklijke stallen met de Gouden Koets. Voor de zekerheid stond een medisch team en ambulance klaar, maar dat was niet nodig. Het artikel noemt nog een uitspraak van de koningin uit 1988, dat zij en prins Claus een hecht team vormen en elkaar goed aanvullen. Hij helpt haar enorm, ze gelooft niet dat dit een taak is die je alleen kunt doen. Volgens de krant was de koningin dan ook geroerd toen haar van harte beterschap met prins Claus werd gewenst³⁷⁵. *Trouw* schrijft in 1991 over de gezondheidsperikelen die de Koninklijke familie teisterden. “Oranjefans langs de route zagen dat de prinsen Claus en Johan Friso ontbraken wegens ziekte. En dat koningin Beatrix dusdanig van haar beenblessure was hersteld dat ze zonder krukken, maar wel met een speciaal trapje de Gouden Koets in kon.”³⁷⁶.

In 1994 publiceert *De Telegraaf* twee foto’s. De eerste foto is van prinses Christina, die door prinses Juliana flink geknuffeld wordt. “Hartverwarmend was de wijze waarop prinses Juliana haar dochter Christina tijdens Prinsjesdag onder haar moederlijke vleugels nam. [...] Een golf van emotie ging door het oranje publiek dat ondanks de stromende regen weer in groten getale was opgekomen. De scheiding was het gesprek van de dag onder de fans van het koninklijk huis.” En de tweede foto is van koningin Beatrix en prins Claus. “Het contrast was

³⁷³ *De Telegraaf* 16-9-1987.

³⁷⁴ *De Telegraaf* 21-9-1988.

³⁷⁵ *De Telegraaf* 18-9-1991.

³⁷⁶ *Trouw* 18-9-1991.

groot op het Haagse Binnenhof: een stralende koningin Beatrix had er duidelijk zin in om de 'paarse' troonrede uit te spreken, prins Claus had zichtbaar moeite met de feeststemming.³⁷⁷ In 1998 plaatst *De Telegraaf* een foto van prins Claus die door zijn haar wrijft. Voor het uitspreken van de Troonrede door de koningin, deed hij zijn haar goed. "Je haren, even door je haren aaien,' zei Beatrix, die kennelijk vond dat het kapsel van Claus er wat al te wild uitzag."³⁷⁸ *Trouw* maakt in 1998 ook melding van de instructies die koningin Beatrix haar echtgenoot gaf. "Je haar, strijk even over je haar,' fluisterde de koning vlak voor het begin van de Troonrede tegen prins Claus. De uiterst gevoelige microfoon die openstond, zond de opmerking duidelijk verstaanbaar op de televisie uit." *Trouw* informeert hierover bij de RVD, maar die geeft als informatie dat de NOS verantwoordelijk is voor de uitzendingen op Prinsjesdag en dat er geen afspraken zijn gemaakt over de momenten dat de microfoons aan of uit staan. *Trouw* spreekt hier ook over met de NOS, en de omroep geeft aan dat de microfoons altijd aanstaan, omdat niet precies bekend is wanneer de koningin begint met het voorlezen van de troonrede. Ook zegt de NOS dat het niet zo erg is dat een dergelijke persoonlijke opmerking van de koningin wordt uitgezonden³⁷⁹. In 2000 schrijft *Trouw* over de zorgzame kant van koningin Beatrix. "Ga maar zitten', fluisterde Beatrix toen haar man maar bleef staan voor zijn zetel naast de troon. 'Sterkte', zei ze zachtjes toen ze begon aan de toespraak van een halfuur."³⁸⁰

De kranten *Trouw* en *De Telegraaf* bieden allebei een persoonlijke kijk op het koningshuis, door het publiceren van kleine menselijke momenten van het Koninklijke gezin. In 1983 noemen *Trouw* en *De Telegraaf* beide de aanwezigheid van prins Claus, *De Volkskrant* schrijft hier niets over. Het is opvallend dat *De Telegraaf* de enige krant is die in 1987 schrijft over het persoonlijke begin van de Troonrede door koningin Beatrix. *Trouw* en *De Telegraaf* geven meer informatie over de Koninklijke familie dan *De Volkskrant*. *De Volkskrant* besteedt geen aandacht aan persoonlijke informatie of details over de Koninklijke familie. In 1991 schrijven *Trouw* en *De Telegraaf* beiden over het herstel van koningin Beatrix na haar beenblessure en over de afwezigheid van prins Claus. *De Volkskrant* publiceert hier niets over. Ook in 1998 schrijven *De Telegraaf* en *Trouw* beide over de instructies die koningin Beatrix haar echtgenoot gaf, betreffende zijn haar. Wederom maakt *De Volkskrant* hier geen melding van. Het past bij de geschiedenis van *De Telegraaf* om ruim aandacht te besteden aan het Koninklijk huis en om conclusies te verbinden aan het gedrag van de Koninklijke familie. Zo schrijft de krant bijvoorbeeld dat de koningin geroerd is toen haar van harte beterschap met prins Claus werd gewenst. De aandacht die *De Telegraaf* besteedt aan voornamelijk het Koninklijke paar is te

³⁷⁷ *De Telegraaf* 21-9-1994.

³⁷⁸ *De Telegraaf* 16-9-1998.

³⁷⁹ *Trouw* 16-9-1998.

³⁸⁰ *Trouw* 20-9-2000.

verklaren door *De Telegraaf* journaliste Josje Hagers. Zij volgde de Koninklijke familie op de voet om ervoor te zorgen dat *De Telegraaf* geen Koninklijk nieuws miste.³⁸¹ *De Volkskrant* is opvallend afwezig in de persoonlijke berichtgeving over het koningshuis. Dit is te verklaren door de ideologie van nieuwsverslaggeving die zo compleet, snel en zakelijk mogelijk moet zijn. Het persoonlijke en menselijke aspect van het koningshuis past hier niet in.³⁸²

1.3 Prinsjesdag vanuit een andere hoek, extra aandacht voor details en incidenten

De kranten plaatsen artikelen die ruimte geven voor een andere invalshoek op Prinsjesdag. En die de lezer meer informatie geven over wat er allemaal gebeurd is op de derde dinsdag in september. De kranten geven de lezers veel extra informatie over incidenten en opvallende gebeurtenissen op Prinsjesdag. Prinsjesdag wordt steeds meer beschreven als entertainment en de meeste extra informatie die de kranten de lezer geven, voldoet aan dit entertainmentgehalte.³⁸³

In 1981 schrijft *De Telegraaf* dat de politie meer last had van de regen dan van hinderlijk publiek. De politie heeft vier jongeren gearresteerd. “Drie jongelui werden gearresteerd op het moment dat ze zonder demonstratievergunning een aantal spandoeken ontrolden. Op de Korte Vijverberg werd een jongeman aangehouden, die een rotje had afgestoken.”³⁸⁴ *Trouw* schrijft in 1981 algemeen over Prinsjesdag. Het begin van de stoet wordt aangekondigd door de hoofdcommissaris van de Haagse politie en als de stoet voorbij komt wordt er gejuicht en gezwaaid. Al zwaait niet iedereen naar de koningin, “Een deel van de mensen langs de route zwaait echter niet naar de koningin. Er wordt gewuifd naar de opgestelde tv-camera’s. Veelal een nutteloze actie, omdat de meeste opnamen maken voor de Haagse politie.” Tijdens het voorlezen van de Troonrede is het niet rustig langs de weg, *Trouw* geeft als rede de muziekkorpsen met hun optredens. Ook noemt *Trouw* een verandering in de stoet op de terugweg, een medewerker van de gemeentereiniging kon niet op tijd weggelopen en hij kondigde dus in plaats van de hoofdcommissaris het begin van de stoet aan. Volgens *Trouw* met de opmerking “Ze komen eraan. Ga weg.”³⁸⁵

Trouw schrijft in 1982 dat wij het enige land ter wereld zijn met een achtspan, “Nederland is het enige Europese land waarbij speciale gelegenheden een achtspan voor de

³⁸¹ M. Wolf, *Het geheim*, 466.

³⁸² A. Mooij, *Dag in dag uit. Een journalistieke geschiedenis van de Volkskrant vanaf 1980*, (Amsterdam 2011) 50.

³⁸³ Nierop, *De nieuwe kaaskop*, 196.

³⁸⁴ *De Telegraaf* 15-9-1981.

³⁸⁵ *Trouw* 16-9-1981.

vorstelijke koets staat. Zelfs in Engeland brengt men het niet verder dan een zesspan.”³⁸⁶. In 1983 schrijft *De Telegraaf* dat Prinsjesdag niet zonder slag of stoot verliep. “Voor het eerst stonden veel mensen met borden en spandoeken langs de stoet. De politie verrichtte enkele arrestaties; zes bijstandsmoeders die nagemaakte briefjes van 25 gulden uitdeelden, een jongen die met een alarmpistool het Binnenhof op wilde en twee jongens die een zelfgemaakte rookbom bij zich hadden.” Verder waren er door het hele land acties tegen het regeringsbeleid³⁸⁷. *Trouw* schrijft in 1983 over de noodzaak van nieuwe uniformen voor de cavalerie. De vooroorlogse uniformen zijn van goede kwaliteit en worden hergebruikt, maar ze zijn nu toch aan het einde van hun dienstbaarheid. “Na vijftig jaar of langer beginnen die oude uniformen, en nog meer de uitrustingsstukken, echter ernstig sporen van slijtage te vertonen. Ik lap ze op zolang dat verantwoord is. Maar neem van mij aan, als er niets gebeurt moeten we over een jaar of vijf stoppen met dat ere-escorte.” De uniformen zijn niet gemaakt voor een stomerij, en dat is waar ze naartoe gaan als het heeft geregend op Prinsjesdag. Het artikel vermeldt dan ook de stichting die is opgericht om nieuwe uniformen te krijgen voor de ere-escorte en het girorekeningnummer van de stichting wordt ook vermeld. Verder beschrijft *Trouw* dit als een van de meest roerige Prinsjesdagen van de geschiedenis. Vandaag zijn er volgens *Trouw* voor het eerst vele echte actievoerders. “Tot nu toe waren demonstranten op Prinsjesdag even zeldzaam als bommeldingen op het Binnenhof. [...] Maar het kan niet worden tegengesproken dat het sprookje van Prinsjesdag voor steeds meer mensen niet meer is dan een harde werkelijkheid; een gure derde dinsdag in september”³⁸⁸. De volgende dag blijkt dat er inderdaad arrestaties zijn verricht. De politie heeft verschillende arrestaties verricht om te voorkomen dat de stoet gestoord werd (door actievoerders tegen het bezuinigingsbeleid, door een bom in de Haagse binnenstad, en de persoon die met een alarmpistool naar het Binnenhof wilde), later op de dag zijn de mensen weer vrijgelaten. Ook noemt het artikel de acties die door het hele land gevoerd werden, namelijk winkelen zonder te betalen (voornamelijk consumptiegoederen) en de nepbom die in Alkmaar gevonden werd³⁸⁹. Het feit dat *Trouw* schrijft dat dit de eerste roerige Prinsjesdag is, klopt in hun berichtgeving inderdaad. In de jaren zestig waren er al vaker demonstraties, maar *Trouw* besteedde daar vanwege hun buitenlandbeleid geen aandacht aan.

De Telegraaf schrijft in 1984 over de verandering van de route. De route vertrekt vanaf paleis Noordeinde en gaat zo langs verschillende winkels. “Prinsjesdag vanuit het nieuwe werkpaleis Noordeinde wordt in Den Haag extra chique gevierd. De winkels langs de nieuwe route van de gouden koets onthalen hun vaste klanten behalve op een gratis uitzicht ‘boven het

³⁸⁶ *Trouw* 20-9-1982.

³⁸⁷ *De Telegraaf* 21-9-1983.

³⁸⁸ *Trouw* 20-9-1983.

³⁸⁹ *Trouw* 21-9-1983.

gedrang' op heuse Oranjefeesten met hapjes, drankjes en soms zelfs een modeshow. Al twee maanden geleden reserveerden de eerste Oranjeklanten hun plaatsje voor het raam." Ook schrijft de krant over het enige dat er wellicht fout zou kunnen gaan op deze nieuwe route. Het binnenrijden van de koets door het monumentale hekwerk voor paleis Noordeinde." De toegang is vrij smal. We moeten echt heel voorzichtig manoeuvreren. En de vier lakeien die naast de koets lopen, moeten hun buik inhouden."³⁹⁰ Ook schrijft *De Telegraaf* over kleine ongelukken. "Nog voor het vertrek werd echter paleisadjutant Blusse van Oud-Alblas van zijn paard geworpen. Nadat hij door toegesnelde stalknechten weer in het zadel was geholpen kon hij, weliswaar licht geschaafd, de rit toch geheel uitzitten." Slechts twee mensen zijn door de politie aangehouden, schrijft *De Telegraaf*. Zij hadden een spuitbusje met verdedigingsspray bij zich. Volgens de krant was het ook dringen langs de route. Het nieuwe vertrekpunt vanaf paleis Noordeinde biedt minder ruimte voor toeschouwers. Een ander incident dat de krant noemt is het flauwvallen van een militair. De hitte werd hem teveel en hij zakte door zijn knieën, gelukkig was hij op tijd opgefrist om weer paraat te staan bij aankomst van de Gouden Koets. Tijdens de plechtigheid in de Ridderzaal ontstond er een opstootje tussen demonstranten en Oranjefans, maar de politie wist dit te in de kiem te smoren³⁹¹. Ook *Trouw* noemt in 1984 de verandering van de route. "In juni van dit jaar was bekend dat de opknappbeurt van Paleis Noordeinde in augustus klaar zou zijn, zodat op Prinsjesdag het werkpaleis vertrekpunt van de gouden koets kon zijn. Hier en daar moesten wel wat stoepanden verlaagd worden om de koets ongehinderd de nauwe bochten te laten draaien." Dit artikel, dat op Prinsjesdag verscheen, geeft de lezers ook tips hoe ze het beste kunnen lopen om de balkonscène mee te maken³⁹². *Trouw* maakt ook melding van het ongeluk van hofmaarschalk Blusse van Oud-Alblas, die van zijn paard gevallen was. Daar wordt zelfs een foto bij gepubliceerd. "Het paard was geschrokken van een onverwachte manoeuvre van een voorbijkomend rijtuig." En verder heeft de politie de orde kunnen handhaven. Er is een busje verdedigingsspray in beslag genomen bij een toeschouwer en de enkele demonstranten die er waren mochten onder politiebegeleiding hun spandoek tonen³⁹³. *De Volkskrant* schrijft ook over het ongeluk van Blusse van Oud-Alblas. "De adjudant van koningin Beatrix, overste Blusse van Oud-Alblas, tuimelt van zijn paard op het moment dat de stoet op het punt staat van paleis Noordeinde te vertrekken."³⁹⁴

In 1985 schrijft *De Telegraaf* dat het een bijzondere Prinsjesdag was. "De rijtoer had dan ook een bijzonder tintje: voor het eerst sinds 1858 zat er weer een 18-jarige mannelijke troonopvolger in de Gouden Koets. [...] In de Ridderzaal brak Willem-Alexander met een oude

³⁹⁰ *De Telegraaf* 18-9-1984.

³⁹¹ *De Telegraaf* 19-9-1984.

³⁹² *Trouw* 18-9-1984.

³⁹³ *Trouw* 19-9-1984.

³⁹⁴ *De Volkskrant* 19-9-1984.

Oranje-traditie, door als troonopvolger niet op een troonzetel naast zijn ouders plaats te nemen. [...] Willem-Alexander gaf gistermiddag de voorkeur aan een gewone stoel in de Ridderzaal naast zijn tante prinses Margriet. "Het enige incident was dat een door een stalmedewerker bereden paard moeilijk deed, maar dat viel allemaal mee. De politie zei dat ze 500 man ingezet hadden, maar dat ze het met de helft ook gemakkelijk gered hadden³⁹⁵. In 1986 besteedt *De Telegraaf* aandacht aan het Binnenhof. Drie fuseliers die op het Binnenhof stonden moesten vanwege de hitte worden vervangen, zij werden niet goed. "Voor één lid van het Garderegiment Jagers kwam de aflossing te laat. De man sloeg tegen de grond. Met een tand door zijn lip en schaafwonden aan het gezicht werd hij met een ambulance naar het ziekenhuis vervoerd." Het artikel noemt ook Herman van Veen, hij zorgde op het Binnenhof voor een verrassing, hij liet twee witte duiven los. Zo wilde hij de aandacht trekken voor de actie "Een miljoen minuten voor vrede"³⁹⁶. In 1986 schrijft *De Volkskrant* dat er enkele bommeldingen waren op Prinsjesdag, maar dit bleek vals alarm te zijn. Volgens de krant waren er wel mensen die zich ergerden aan de haardracht van de militairen langs de route, het was veel te lang. "Veel soldaten met halflang haar hebben hun haren, conform de eisen van de mode, achter de oren gestreken. Zeker om te voorkomen dat de majesteit (die alleen geconfronteerd wordt met de voorkant van de soldaten) de ware lengte kan zien, oppert een oudere dame."³⁹⁷. *Trouw* publiceert in 1986 een draaiboek van Prinsjesdag in de vorm van een korte strip. Deze strip neemt Prinsjesdag op de hak en geeft weer hoe het er op Prinsjesdag aan toe gaat, maar dan op een negatieve manier³⁹⁸. In 1988 meldt *De Telegraaf* dat een lakei die naast de Gouden Koets stond, onwel werd toen de Troonrede werd uitgesproken. Hij maakte een flinke smak, maar daarna ging het weer goed. Hij werd snel vervangen³⁹⁹. *De Telegraaf* vermeldt een klein incident in 1990. De Iraakse ambassadeur dacht dat de rode loper bij de Ridderzaal voor hem was. "De politie verwees de verwarde diplomaat na een korte rondrit over het met militaire erewachten aangeklede Binnenhof naar de gebruikelijke ingang aan de zijkant van de zaal." De rode loper is voor het koningshuis. Verder vermeldt het artikel de verschillende belangstellenden, Amerikanen en Oostblokkers die Prinsjesdag beschrijven als een sprookje. "Fantastic! Dit hebben we niet in Amerika [...] What a smile! En je kunt er zo dichtbij komen." Er waren ook nieuwe elementen deze Prinsjesdag, een nieuw studentenschutterskorps, aangezien vorig jaar twee korpsen zich hadden misdragen werden zij vervangen. En een nieuwe rode loper, de regen van vorig jaar had de oude loper verwoest. "De

³⁹⁵ *De Telegraaf* 18-9-1985.

³⁹⁶ *De Telegraaf* 17-9-1986.

³⁹⁷ *De Volkskrant* 17-9-1986.

³⁹⁸ *Trouw* 17-9-1986.

³⁹⁹ *De Telegraaf* 21-9-1988.

fabriek waar we normaal de looper betrekken is failliet. Gelukkig hebben we nog een strook rood kunnen lospeuteren van de collega's bij de Eerste Kamer."⁴⁰⁰

De Volkskrant schrijft in 1991 over de stakingen in het openbaar vervoer op Prinsjesdag. "Druk met andere dingen, is het meest gangbare excuus voor reizigers die zich op Prinsjesdag 1991 doodleuk, maar tevergeefs begeven naar de tram- of bushalte." Ook agenten in Den Haag voeren acties tegen de bezuinigingen, zij leggen het werk niet neer op Prinsjesdag, maar dragen wel een protestbutton. De krant schrijft dat er van de WAO-er geen zichtbaar protest is. De krant schrijft dat veel mensen ook geen gehoor hebben gegeven aan de oproep om op Prinsjesdag te staken. "Staken? Je hebt toch oogkleppen op als je denkt dat dat helpt. Het helpt toch geen flikker om hier met een spandoek rond te gaan lopen." Verder beschrijft de krant nog de vele actiecentra en demonstraties die door het hele land gingen⁴⁰¹.

De Volkskrant schrijft in 1996 over de begeleiders van het Koninklijk huis. Iedereen wil graag weten wat ze bespreken met de Koninklijke leden, maar dat blijft geheim. Volgens de krant is Prinsjesdag meer dan een politieke traditie. De politici vechten om een plekje voor de camera om hun mening te kunnen geven⁴⁰². In 1997 schrijft *De Telegraaf* hoe een soldate vlak voordat de Gouden Koets passeert in elkaar zakt. "Enkele toegesnelde politieagenten proberen haar met een glaasje water weer op te lappen om haar zo gauw mogelijk achter de dranghekken te krijgen. Want, hoe menselijk ook, het is natuurlijk geen fraai gezicht als er iemand op straat ligt als Hare Majesteit in vol ornaat voorbijkomt." ⁴⁰³. In 1999 plaatst *De Telegraaf* een foto van een foto van een naaiatelier. Daar worden de ceremoniële tenuen voorzien van blinkende knopen en tressen⁴⁰⁴. Volgens *De Telegraaf* was in 1999 minister Zalm onverwacht grappig. Minister Zalm haalde de begroting uit het koffertje, toen bleek het een cd-tje te zijn, daar stond de begroting op⁴⁰⁵. In 2000 plaatst *De Telegraaf* een artikel over de extra bescherming die leden van het koninklijk huis en het kabinet vandaag krijgen. De redenen hiervoor zijn volgens de krant de recente bedreigingen van Molukse jongeren⁴⁰⁶. Volgens de krant geeft de politie geen informatie over wat voor maatregelen er zijn getroffen. "We hebben de zaken goed voorbereid. Mocht er toch iets gebeuren, dan wordt er echter daadkrachtig opgetreden."⁴⁰⁷

⁴⁰⁰ *De Telegraaf* 19-9-1990.

⁴⁰¹ *De Volkskrant* 18-9-1991.

⁴⁰² *De Volkskrant* 18-9-1996.

⁴⁰³ *De Telegraaf* 17-9-1997.

⁴⁰⁴ *De Telegraaf* 21-9-1999.

⁴⁰⁵ *De Telegraaf* 22-9-1999.

⁴⁰⁶ De Molukkers vinden dat Nederland er bij de VN op moet aandringen een vredesmacht naar de Molukken te sturen om een einde te maken aan de bloedige burgeroorlog daar.

⁴⁰⁷ *De Telegraaf* 19-9-2000.

Trouw en *De Telegraaf* schrijven beide over de demonstraties in 1983. Over de arrestaties die zijn verricht en de onrust op Prinsjesdag. Het is opvallend dat *Trouw* zegt dat er dit jaar voor het eerst echte actievoerders zijn, terwijl we in het vorige hoofdstuk gezien hebben dat er in de jaren zestig en zeventig ook veelvuldig gedemonstreerd werd. Dit is te verklaren door het gebrek aan identiteit bij *Trouw*. Er was geen duidelijke koers op de redactie, mensen deden soms maar wat. Zo is het makkelijk om eerdere berichtgeving, waarin wel gesproken werd over demonstraties, te vergeten.⁴⁰⁸ In 1984 schrijven alleen *De Telegraaf* en *Trouw* over de verandering van de route. Beide kranten geven de lezer extra details over de veranderingen die deze route met zich meebrengt. Alle drie de kranten beschrijven dat in 1984 hofmaarschalk Blusse van Oud-Alblas van zijn paard viel. In 1985 schrijft *De Telegraaf* dat het een bijzondere Prinsjesdag was, omdat voor het eerst een mannelijke troonopvolger in de Gouden Koets zat. *Trouw* en *De Volkskrant* maken hier geen melding van. Het is opvallend dat in 1991 alleen *De Volkskrant* schrijft over de protestbuttons van de politie. Juist de politie is volop aanwezig op Prinsjesdag, dan zou je verwachten dat dit ook door de andere kranten genoemd wordt. Het past bij *De Volkskrant* dat deze krant aandacht besteedt aan de protestbuttons van de politie. *De Volkskrant* besteedde veel aandacht aan arbeidsverhoudingen, stakingen, de minima en het armoedevraagstuk. De protestbuttons van de politie passen goed in deze koers⁴⁰⁹. De kranten noemen met regelmaat het flauwvallen van militairen en hoe de omstanders daarin direct te hulp schieten. Het is opvallend dat *De Volkskrant* de minste aandacht geeft aan details en incidenten. De krant biedt de lezer weinig extra jeu op Prinsjesdag. *De Telegraaf* geeft haar lezer wel extra details en noemt incidenten. *De Telegraaf* streefde ernaar de meest complete krant te zijn en haar lezer achtergronden, meningen, maar ook drama en show te geven. Het noemen van incidenten en opvallende details past in dit idee.⁴¹⁰

1.4 Uitleg bij Prinsjesdag

De kranten publiceren ook artikelen die ingaan op de tradities die horen bij Prinsjesdag. Het gaat niet alleen om het koningshuis, maar ook om andere tradities en mensen, de kranten geven hier extra uitleg bij. Dit past bij de zoektocht van de burger naar collectieve ervaringen. Vertier, informatie en ervaringen die ze krijgen in hun vrije tijd, maar die ze niet via de televisie willen ontvangen. De berichtgeving speelt hier door het geven van die extra informatie op in.⁴¹¹

⁴⁰⁸ Welgraven, *Typisch Trouw*, 78.

⁴⁰⁹ Mooij, *Dag in dag uit*, 41.

⁴¹⁰ M. Wolf, *Het geheim*, 429.

⁴¹¹ Van Schoonhoven, *De nieuwe kaaskop*, 37.

De Telegraaf plaatst in 1980 een groot artikel over de bloemen in de Ridderzaal. Het artikel richt zich op de bloemenman van Prinsjesdag, Albert Stemerding. Hij zit met spanning voor de televisie, hopen dat er geen bloemstuk uit elkaar valt, of een versiering naar beneden valt. Voor de 33ste keer versiert hij de Ridderzaal; het moet neutraal zijn, maar wel anders dan anders. "Dus niet alleen vuurrode rozen om iedere socialistische verdenking tegen te gaan. Een witgele compositie is ook niet mogelijk, omdat dat de pauselijke kleuren zijn." Dit jaar is voor de kleuren wit, roze, purper en rood gekozen. Reden is het feit dat deze kleuren terugkomen in het doek achter het podium. Verder is er gewerkt met herfsttinten en zonnebloemen. Zonnebloemen omdat koningin Beatrix deze zo mooi vindt. De bloemist benadrukt dat er gewerkt wordt met bloemen van een hoge kwaliteit, maar dat de temperatuur in de Ridderzaal niet echt meewerkt. Zo noemt hij een hofdame die eens tegen een bloem aanstootte. Hij kreeg te horen dat er geen goede kwaliteit bloemen gebruikt werden; bloemen die je niet eens gewoon kon aanraken. Alle bloemen worden de dag van tevoren pas gesneden en na Prinsjesdag meteen weggegooid⁴¹².

Trouw plaatst in 1982 een artikel dat gewijd is aan de stalmeester van de koningin. Er wordt ingegaan op de loopbaan van de huidige stalmeester, Hans van den Hout en de liefde voor paarden binnen de Koninklijke familie. "Koningin Beatrix is erg op deze zwarte paarden gesteld. Friezen zijn het meest zuivere Nederlandse paardenras. [...] Koningin Beatrix is er een vurig propagandiste van." Ook legt het artikel uit wat het inhoudt stalmeester van de koningin te zijn. De stalmeester is verantwoordelijk voor al het vervoer van de Koninklijke familie; dat moet vlekkeloos verlopen. Dus niet alleen de paarden, maar ook de auto's, reizen met de trein en buitenlandse reizen. Ook wordt uitgelegd dat prinses Margriet niet in de Glazen Koets mag rijden, (alleen het staatshoofd mag dit). Omdat prinses Margriet de Glazen Koets zo mooi vond is er voor haar trouwen een bestaande berline omgebouwd in een glasberline. De vraag die aan de stalmeester wordt gesteld is; "Waarom is er geen tentoonstelling van alles wat de stallen herbergen?". Er staan namelijk vele koetsen in de stallen, evenals de poppenwagen van Wilhelmina, haar eerste rijzadel en het eerste zadel van haar man prins Hendrik. Het antwoord van de stalmeester luidt: "Je moet zoiets buiten handbereik zetten. Anders blijft er van het bladgoud in korte tijd niets over. Iedereen wil er even aan voelen!" De kwetsbaarheid van de koetsen blijkt uit de reparatie van de Gouden Koets. Hij is helemaal opgeknapt; er zat een flinke barst in een van de panelen. Het opknappen van de Gouden Koets hoort bij de voorbereidingen die de stalmeester moet treffen voor Prinsjesdag. Weken van tevoren wordt er al begonnen met poetsen en de paarden worden op Prinsjesdag vanaf zes uur in de ochtend verzorgd⁴¹³. Ook plaatst *Trouw* in 1982 een artikel over de geschiedenis van Prinsjesdag. Het artikel vertelt dat de Gouden Koets door Amsterdam is geschonken en dat de ceremonie van het openen van het

⁴¹² *De Telegraaf* 16-9-1980.

⁴¹³ *Trouw* 20-9-1982.

parlement overgenomen is uit het buitenland. Het artikel noemt het verdwijnen van de uniformen en de feestkledij, het enige wat nu nog het bekijken waard is, is de kleding van de koningin en de aanwezige dames. "Maar wat ook verdwenen moge zijn, nog steeds is het grote gebeuren van de opening der Staten-Generaal de aanwezigheid van de koningin." Het komt dan ook heel zelden voor dat een vorstin verstek heeft laten gaan⁴¹⁴. *Trouw* wijdt in 1983 een dubbele pagina aan de cavalerie. Hoe deze huzarencavalerie ontstaan is en wie er deel van uitmaken. Ook noemt *Trouw* de voorbereidingen op het strand van Scheveningen, waar de cavalerie traint voor Prinsjesdag. *Trouw* maakt het artikel ook persoonlijker door in te gaan op de vrijwilligers, want dat zijn de huzaren. De leden van de ere-escorte moeten hun trainingsdagen zelf bekostigen en moeten zelf aan paarden zien te komen. "Zeker een derde van de leden van de ere-escorte neemt zijn eigen paard mee. De rest lenen we van rijkspolitiekorpsen."⁴¹⁵ Het is opvallend dat *Trouw* achtergrondartikelen geeft bij Prinsjesdag die over de gewone man gaan en niet zozeer over het koningshuis. Het feit dat prins Bernhard eens woedend naar de Trouwredactie heeft gebeld kan daar invloed op hebben gehad. Prins Bernhard belde omdat het koningshuis niet goed werd afgeschilderd in een artikel over de kerstviering voor het personeel van paleis Soestdijk. Wellicht probeert *Trouw* in hun achtergrondartikelen over Prinsjesdag wel de aandacht goed bij de gewone man te leggen en niet bij het koningshuis⁴¹⁶.

De Telegraaf plaatst in 1985 een artikel dat informatie geeft over de minuutschoten die worden gelost op Prinsjesdag. De Gele Rijders die deze schoten lossen zijn gehuld in een vilten uniform uit de vorige eeuw, met zware beremutsen op. Het artikel meldt wanneer de schoten beginnen en wanneer ze eindigen. Ook schrijft het artikel dat de saluutbatterij vorige week twee dagen geoefend heeft, met de berenmutsen op. De soldaten moeten aan het gewicht wennen en zorgen dat hun nek niet om knakt⁴¹⁷. *Trouw* richt zich in 1986 op het voorlezen van de Troonrede en dan in het bijzonder op het papier. Koningin Beatrix leest niet zoals koningin Juliana de Troonrede voor van papier dat bij haar kleding kleurt, maar van ritselvrij papier. "Het exemplaar dat koningin Beatrix morgenmiddag om tien over één ontvouwt, is speciaal voor haar gedrukt in een duidelijk lettertype op ritselvrij papier." Het artikel geeft het woord aan de Staatsdrukkerij en legt uit hoe het printen van de Troonrede, de miljoenennota en de rijksbegroting in zijn werk gaat. Ook wordt de nadruk gelegd op het officiële karakter van de

⁴¹⁴ *Trouw* 22-9-1982.

⁴¹⁵ *Trouw* 20-9-1983.

⁴¹⁶ Welgraven, *Typisch Trouw*, 19.

⁴¹⁷ *De Telegraaf* 17-9-1985.

drukkerij, “Particulieren kunnen geen drukorders plaatsen. Het is dus ondenkbaar dat er romannetjes van de persen van de Staatsdrukkerij rollen.”⁴¹⁸.

In 1987 plaatst *De Telegraaf* wederom een artikel over de bloemist Albert Stemerding. Voor de veertigste maal verzorgt hij de versiering van de Ridderzaal. “De decoraties, zo licht hij toe, zijn nu ook wat verfijnder geworden.” Hij vertelt dat hij altijd overlegt met de griffier. “Jaren geleden gebeurde het eens dat ik de bloemen zo had gedrapeerd dat er een kruis ontstond. De volgende ochtend werd ik meteen gebeld door de griffier jhr. Röel, die tegen me zei: Stemerding dit kan niet [...] Dat ligt politiek veel te gevoelig.” Opnieuw noemt hij het incident met de hofdame, dat hij beschuldigd werd van het gebruik van oude bloemen, maar dat je sommige bloemen gewoon niet kunt aanraken. Ook schrijft *De Telegraaf* over de voorbereidingen in de Ridderzaal. Koos Cousijnse, hoofd Graaflijke Zalen van het Binnenhof is verantwoordelijk voor de inrichting van de Ridderzaal. “‘Toch is het voor de troonrede inrichten van de Ridderzaal het makkelijkste karwei van het jaar’, zegt Koos beslist. ‘Daar krijg ik twee weken de tijd voor.’ [...] Cousijne heeft zijn veertien dagen voorbereidingstijd wel hard nodig. Slechts twee man personeel staan tot zijn beschikking om alles tip top in orde te krijgen. Zij moeten op last van de brandweer vluchtrappen aan de zijkant van de Ridderzaal monteren, de zaal stofzuigen en schoonmaken en de stoelen voor de bijna elfhonderd Kamerleden, minister, prinsen, prinsessen en genodigden neerzetten.” Vooral het plaatsen van de stoelen is zwaar werk. De stoelen zijn zwaar en staan verspreid over het hele Binnenhof, want het hele jaar door worden ze gebruikt. Cousijnse benadrukt dat de troon alleen voor de koningin is, en dat niemand daar op mag zitten. Ook het privévertrek van de koningin, de Koninginnekamer, is alleen voor de vorstin. Het interieur mag niet eens gefotografeerd worden volgens Cousijnse. *De Telegraaf* schrijft dat Cousijnse verantwoordelijk is bij calamiteiten. Hij kent het Binnenhof op zijn duimpje en kan dus iedereen, indien nodig, veilig wegloodsen. Met de koningin voorop. Ook plaatst *De Telegraaf* een artikel dat gaat over de geschiedenis van Prinsjesdag. De ontstaansgeschiedenis wordt uitgelegd, evenals de troonrede. Het artikel noemt het showelement; Prinsjesdag helpt om de band tussen vorstin en volk warm te houden. Het artikel wil dan ook graag wat meer toegang tot het koningshuis. “[...] de deuren van de paleizen mogen letterlijk en figuurlijk best eens wat meer open gezet worden.” En meer informatie ontvangen over het doen en laten van de Koninklijke familie, via de regering of de RVD⁴¹⁹. In 1990 plaatst *De Telegraaf* een foto van de schoonmaakster van de troon “Rai vindt het elk jaar weer een uitdaging om de eerbiedwaardige troon onder de vele televisielampen helder uit te laten komen. ‘Ik moet er niet aan denken dat ik

⁴¹⁸ *Trouw* 15-9-1986.

⁴¹⁹ *De Telegraaf* 15-9-1987.

bij het reinigen van de bekleding een stukje zou vergeten en onze koningin morgen op een troon zou moeten zitten met kleurverschil’.”⁴²⁰.

In 1991 wijdt *Trouw* een artikel aan het koffertje. Dit artikel legt uit dat de rijksbegroting in het koffertje hoort en niet in een envelop. “Bij de Gouden Koets, de paarden, en de kleurige uniformen hoort immers al tientallen jaren ook het koffertje.” *Trouw* noemt ook nog een anekdote met het koffertje van 1988. “Op Prinsjesdag 1988 haalde dr. Onno Ruding, toen minister van financiën, een grapje uit. Hij haalde in de Tweede Kamer een piekplein koffertje uit zijn binnenzak. Daarin zat wel de hele rijksbegroting, maar op kleine fiches.”⁴²¹. In 1993 plaatst *De Telegraaf* een artikel over de generale repetitie voor Prinsjesdag. Om geen risico te nemen wordt er tijdens de repetitie gebruik gemaakt van de Glazen Koets in plaats van de Gouden Koets. Het artikel geeft een korte geschiedenis van de Glazen Koets, wanneer deze gebouwd werd (1826) en waar hij voor gebruikt werd. Vanaf 1898 wordt de Gouden Koets gebruikt schrijft het artikel⁴²². Ook plaatst *De Telegraaf* dit jaar een artikel over de kleermaker die zich over de vijfhonderd tenues ontfermt. Alles moet er piekfijn uitzien, want de koningin ziet alles. Het artikel beschrijft dat de uniformen stuk voor stuk door de handen van de kleermakers gaan, alles wordt opgepoetst en in orde gemaakt. Het is volgens de kleermakers lastig met de maten. “Vorige jaar gaf dat nogal wat problemen met al die ‘kleine kleerkasten’ vertelt van Eijk. De jongens van de luchtmobiele brigade sporten nogal veel. Klein van postuur, maar wel breed in de schouders.” Het artikel noemt de verschillende uniformen die er allemaal te zien zijn op Prinsjesdag. Dit jaar kregen de Gele Rijders extra aandacht, want zij staan op het Binnenhof en dus goed in de belangstelling. De kleermakers maken zich over reparaties geen zorgen, wel over de eventuele regen. “Het duurt weken voordat de tenues droog zijn.”⁴²³ *Trouw* schrijft in 1993 over de nieuwe hoed van de koetsier van de Gouden Koets en over de nieuwe hoed van de koetsier van de glasberline. *Trouw* legt ook uit waarom de nieuwe hoed voor de koetsier een stuk groter is dan vroeger. De mensen zijn langer en het schedeloppervlak is ook groter en bovendien draagt de koetsier van de Gouden Koets een pruik, deze moet ook nog onder de hoed passen⁴²⁴.

In 1994 plaatst *De Telegraaf* een artikel over de begeleiding van de koningin door de bereden politie. Dit jaar speelde het paard een centrale rol. Volgens de krant, de gouverneur van de Residentie reed te paard met de stoet mee, zijn voorganger ging altijd met de auto. De krant doet verslag van een lezing over de begeleiding van de majesteit door politie te paard. De lezing

⁴²⁰ *De Telegraaf* 18-9-1990.

⁴²¹ *Trouw* 18-9-1991.

⁴²² *De Telegraaf* 20-9-1993.

⁴²³ *De Telegraaf* 21-9-1993.

⁴²⁴ *Trouw* 21-9-1993.

gaat in op de geschiedenis van de bereden politie en de veiligheidsmaatregelen die genomen worden⁴²⁵. In 2000 plaatst *De Telegraaf* een artikel met kostuum- en decorontwerper Jan Aarntzen in de hoofdrol. Hij zou graag de troon van de koningin opknappen. “Want zittend op het podium onder de troon, zag ik dat in het baldakijn een beige gestreept lapje is geniet, ja met echte nietjes! Maar bovendien hangt er in het baldakijn pal boven de koningin dus een heel goedkoop tl-buisje in een lelijk wit armatuur. Als ik koningin was, aldus perfectionist Aarntzen, zou ik dat toch meteen veranderen. Want het is toch heel onflatteus licht waar zij onder zit tijdens het voorlezen van de Troonrede.” Dit kan niet volgens Aarntzen. Actrices zijn nog beter belicht dan de koningin. Hij denkt dat dit ook de reden is dat de koningin een hoed draagt. Ook het tapijt mag vervangen worden; hij vindt het te versleten. “Het zou allemaal veel mooier kunnen zijn, veel stijlvoller gedrapeerd ook. Het is allemaal wel heel zuinig en calvinistisch en onze koningin verdient gewoon een mooiere troon.”⁴²⁶

Het is opvallend dat alleen *Trouw* en *De Telegraaf* artikelen plaatsen die de lezer achtergrondinformatie over Prinsjesdag bieden. De artikelen zijn ruwweg hetzelfde opgezet. Ze gaan in op wat de gewone man bijdraagt aan de voorbereidingen van Prinsjesdag en dat dit werk is dat veel van de mensen vraagt. De kranten geven de gewone man de ruimte om zijn verhaal en voorbereiding over Prinsjesdag te delen. De kranten geven extra informatie over alle voorbereidingen die nodig zijn voor Prinsjesdag. Zelfs over dingen waar men in eerste instantie niet aan zou denken, zoals het gebruik van papier dat niet ritselt. Al deze zaken zorgen ervoor dat de burger een kijkje achter de schermen van Prinsjesdag krijgt. *Trouw* geeft de lezer achtergrondinformatie en ruimte voor de gewone man. Dit past bij het beeld van de krant. Een gezellige krant, met veel ruimte voor nieuws uit Den Haag.⁴²⁷ Ook *De Telegraaf* biedt de lezer achtergrondverhalen over Prinsjesdag. Dit is in de geest van de human interest van *De Telegraaf*. De krant biedt graag een platform aan mensen die om wat voor reden dan ook even belangrijk en nieuwswaardig zijn.⁴²⁸

1.5 De gewone man aan het woord

De artikelen gaan in op hoe Prinsjesdag ervaren wordt door het volk, maar ook door degene die eraan meewerken. Deze artikelen komen meer vanuit het volk, in plaats van een beschrijving van het volk op Prinsjesdag. Het aan het woord laten van de burger zelf, past in de individualisering van de samenleving. De gemiddelde Nederlander was niet meer gebonden aan

⁴²⁵ *De Telegraaf* 21-9-1994.

⁴²⁶ *De Telegraaf* 20-9-2000.

⁴²⁷ Welgraven, *Typisch Trouw*, 73.

⁴²⁸ M. Wolf, *Het geheim*, 445.

partij, kerk of beweging maar koos voor zichzelf en was niet bang om een eigen mening te geven.⁴²⁹

De Telegraaf plaatst in 1981 een artikel over de grote angst van militairen om flauw te vallen op Prinsjesdag. “Ik heb nachtmerries van Prinsjesdag, bekent de 19-jarige dienstplichtig Jager Frank Wouters [...]. Ik vind het een hele eer om mee te doen, maar ik zie mezelf al vallen. Als een plank gestrekt. Zo voor het oog van de Koningin en van mijn familie, die naar de televisie zit te kijken. Vreselijk, wat een afgang.” Het artikel schrijft over de tips die de militairen krijgen om flauwvallen te voorkomen. Even met de tenen wiebelen, door de knieën, het liefste als de koningin niet kijkt. En als het helemaal mis gaat even een suikerklontje in de mond. Deze instructies krijgen de vijftig militairen die de erewacht vormen op het Binnenhof. Zij staan twee en een half uur doodstil, met een geweer van zeven kilo gepresenteerd. Sommige militairen zitten meer in de rats over het weer. “Als het heet is smelt je gewoon weg in die ouderwets stevige uniformen. Vooral ook omdat je zo dicht op elkaar moet staan. En regen is helemaal verschrikkelijk. Je moet omdat je niet bewegen mag, de druppels zomaar in je ogen laten lopen.”⁴³⁰ In 1985 laat *De Telegraaf* enkele mensen, die langs de route staan, aan het woord. Het wordt duidelijk dat iedereen fan is van de kroonprins. “Ik vind hem minstens zo leuk als prinses Diana. Met een leuke vrouw aan zijn zij, kan hij het koningschap weer helemaal populair maken. Alleen jammer, dat hij sigaretten rookt, zegt mevrouw S. Verbeek uit Soest.”⁴³¹ In 1986 laat *De Telegraaf* ook nog één van de vroege vogels aan het woord. “Ik ben vanochtend al om kwart voor zeven opgestaan. Ik wilde niets missen van de balkonscène, vertelde ze.”⁴³² In 1987 publiceert *Trouw* een artikel van achter de dranghekken op Prinsjesdag. Hoe drie dames van middelbare leeftijd Prinsjesdag beleven. “Ze zijn al vroeg op pad gegaan, want anders zijn de mooiste plekjes vergeven, weten ze uit jarenlange ervaring. Mevrouw Van Egmond-Tol is de meest geroutineerde van het stel. Ze ‘doet’ Prinsjesdag al 35 jaar en weet feilloos de plaatsen te vinden, vanwaar je de gouden koets het beste kunt zien. De liefde voor het vorstenhuis is haar met de paplepel ingegoten. [...] En zo hoort het ook, vind ik. Ik ben opgevoed in de traditie van ‘Dient God, eert de koningin’. En dat heb ik ook mijn kinderen bijgebracht. Ik zeg altijd maar zonder koningshuis krijg je allemaal smeerpoetsen aan het roer.” Het artikel doet verslag van de mensen langs de route. Het overgrote deel is toch van middelbare leeftijd, en hoe enthousiast reageren zij op de koningin! Het is drukker dan voorgaande jaren langs de route. Dit zou vooral komen door het mooie weer en het feit dat koningin Beatrix net hersteld is van een hersenvliesontsteking. Daar wordt dan langs de route ook druk over gepraat; wat kan toch de

⁴²⁹ Wielenga, *Nederland*, 297.

⁴³⁰ *De Telegraaf* 15-9-1981.

⁴³¹ *De Telegraaf* 18-9-1985.

⁴³² *De Telegraaf* 17-9-1986.

oorzaak van die ontsteking zijn geweest? “Gewoon vermoeidheid zegt een man gedecideerd. Ze maakt zich veel te druk.”⁴³³.

In 1988 geeft *De Telegraaf* het woord aan de Oranjeklanten, zoals de krant hen noemt. “De Koningin zorgt ervoor dat wij Nederlanders bij elkaar horen. Zij is met haar vlotte gezin een voorbeeld voor ons allemaal. [...] ‘Wat is die Constantijn toch een leuke knul. Wie ziet zijn dochter daar niet graag mee thuis komen.’ Ook is er de plaatsvervangend Eerste Kamerbewaarder de heer Brokhoven, hij heeft uitzicht op het Binnenhof en stelt zijn keuken open voor Koninginne-kijkers. De toeschouwers zien een lakei flauwvallen, dat gebeurt wel vaker weten ze. ‘Ik had hier twintig jaar lang een doos suikerklontjes klaar staan om de flauwgevallen militairen weer een beetje bij hun positieven te brengen. Ik ben heel vaak naar buiten gerend om die zoetigheid in hun mond te stoppen.’ Ook hebben ze commentaar op de kleding, koningin Beatrix ziet er prachtig uit, maar Kamerlid Erica Terpstra heeft een verkeerde jurk aan volgens de toeschouwers⁴³⁴. In 1989 laat *De Telegraaf* enkele toeschouwers aan het woord. “Een paraplu kan echt niet. Als de koningin langskomt moet je haar recht in de ogen kunnen kijken. [...] Ik kan het voor het eerst goed zien. Er staan nu tenminste niet zoveel mensen langs de dranghekken.” Wel hebben ze medelijden met de erewacht, hun uniformen werden steeds zwaarder door de zware regen. Maar ook de militairen zagen het zonnig in, nu konden ze in ieder geval niet flauwvallen van de hitte. Op het Binnenhof werden er vuilniszakken uitgedeeld, drie gaten erin en de mensen hadden een regenjas. Het artikel eindigt met een opmerking van een oud-militair: “Prinsjesdag kan nooit in het water vallen. Alleen al omdat koningin Beatrix erbij is. Zij is en blijft ons zonnestraaltje.”⁴³⁵ In 1991 deelt *De Telegraaf* de mening van een aantal belangstellenden. Volgens de belangstellenden heeft de koningin de steun van het volk nodig, met haar zieke echtgenoot en ook prins Friso die er niet bij kon zijn. Koningin Beatrix zien zij als een voorbeeld, ook zij werkt gewoon door, wat er ook gebeurt. Volgens het publiek is het zielig dat de koningin een Troonrede moet voorlezen die niet de hare is. Ook noemt de krant dat één van de wensen van de koningin in vervulling ging. Zij heeft een voorliefde voor het Hollandse paardenras en de Gouden Koets werd dit jaar getrokken door een vierspan zwarte Friese paarden⁴³⁶. In 1992 zijn de aanwezigen weer vol lof over de koningin, volgens *De Telegraaf*. “‘Je kunt zien dat Beatrix hem er weer bovenop heeft geholpen. Onze Koningin is een warme vrouw,’ zegt ze, terwijl Beatrix haar gemaal op het balkon naar voren geleidt. ‘Kijk, ze houdt z’n hand vast en trekt hem door dit zware moment heen.’” Het publiek denkt dat het beter gaat met prins Claus, hij beweegt zich volgens hen beter en lachte een paar

⁴³³ *Trouw* 16-9-1987.

⁴³⁴ *De Telegraaf* 21-9-1988.

⁴³⁵ *De Telegraaf* 20-9-1989.

⁴³⁶ *De Telegraaf* 18-9-1991.

keer. Al zijn de meesten er wel van overtuigd dat hij liever op de achtergrond blijft; echt genieten van representatieve taken doet hij niet. De krant schrijft ook over de Oranjegekte. Sommige mensen stonden al uren van tevoren op de route en veelal gehuld in het oranje. “Oranje dat is Nederland. Oranje dat zijn wij.” De krant noemt ook nog een internationaal element. Publiek uit Amerika was verrukt over de koetsen, terwijl een Canadese zich verbaasde over het gebrek aan beveiliging⁴³⁷.

In 1993 plaatst *De Telegraaf* verschillende foto's van Prinsjesdag en laat het verschillende belangstellenden aan het woord. Voor sommige is het al de vijfentwintigste keer dat ze Prinsjesdag bijwonen. “We willen met onze aanwezigheid koningin Beatrix een hart onder de riem steken. Die vrouw heeft het toch al zo moeilijk. [...] Het is zo'n belevenis, daar kan ik gewoon stil van worden zo mooi.” De mensen zijn benieuwd naar de kleding van de koningin volgens de krant. Sommige mensen vinden het jammer dat er minder belangstelling is voor het koningshuis, maar de tientallen schoolkinderen die langs de route stonden maakten veel goed. De krant laat ook nog een Amerikaan aan het woord, Prinsjesdag vond hij geweldig. “Koningin Beatrix vindt hij ‘charming.’”⁴³⁸ In 1994 noemt *De Telegraaf* verschillende mensen die plekje zoeken in de regen, de regen maakt ze niet uit, het is een uitje. De militairen met de beremutsen hebben meer pech volgens de krant, door de regen zijn hun mutsen aan het einde van de dag vijf keer zo zwaar. “Morgen is het hele Nederlandse leger ziek, het is te hopen dat we niet worden aangevallen, merkt een passant op die duidelijk te doen heeft met de in dunne uniformen gestoken militairen.”⁴³⁹ In 1995 staan er opvallend veel jongeren langs de kant volgens *De Telegraaf*. De krant gaat dieper in op de belangstellenden langs de route. De mensen maken zich zorgen over de toestand van prins Bernhard. “Het nieuws dat de pacemaker zonder complicaties in ingeplant, wordt met een zucht van verlichting ontvangen.” Volgens de belangstellenden zijn ze een grote familie achter de dranghekken, de koekjes worden met elkaar gedeeld. De krant noemt nog enkele leuke momenten. “‘Heeft de koningin nieuwe schoenen?’ vraagt een oplettende kleuter. ‘En heeft ze elke dag een kroon op?’ [...] De Gouden fiets van Rotterdammer Bas Korfker stal de show. Zijn milieuvriendelijke alternatief voor de koets, met verchromde brandblusser, oogste veel bewondering.”⁴⁴⁰ *Trouw* interviewt in 1995 een aantal scholieren op het Binnenhof. “‘De koningin rules’, zegt Olaf. ‘Ze is hartstikke cool’. ‘Ja’, vindt ook Sami. ‘Ze moet alleen wat beter leren zwaaien’.”⁴⁴¹

⁴³⁷ *De Telegraaf* 16-9-1992.

⁴³⁸ *De Telegraaf* 22-9-1993.

⁴³⁹ *De Telegraaf* 22-9-1994.

⁴⁴⁰ *De Telegraaf* 20-9-1995.

⁴⁴¹ *Trouw* 20-9-1995.

De Volkskrant schrijft in 1996 dat Prinsjesdag voor de één een genot is en voor de ander een marteling. Een genot voor degene die als partner aan de zijde van zijn of haar politicus mag pronken, een genot voor de vele honderden op straat. En een marteling voor degenen die het beroepsmatig moeten aanschouwen, de journalisten en de mannen van de Koninklijke beveiliging⁴⁴². In 1996 laat *De Telegraaf* enkele Oranjefans aan het woord. Volgens hen herken je de Prinsjesdagsfeer al in de trein. De krant noemt de uitbundige versieringen van sommige mensen, alles om de aandacht van de koningin te trekken. Dit past bij het nieuwe entertainmentgehalte van Prinsjesdag. Het is nu ook voor de burger een dag om de aandacht te trekken. *De Volkskrant* noemt ook enkele zeventigers, zij gaan al jaren op Prinsjesdag naar Den Haag, om de stoet te zien. En de meeste Oranjefans hebben hun mening over het koningshuis. "Wat Willem-Alexander bij de Olympische spelen deed was ronduit geweldig. Zo enthousiast, zo herkenbaar. Als je ons koningshuis vergelijkt met het Engelse, hebben we het hier toch maar erg getroffen. [...] 'Friso is de knapste,' menen deze twee Leidse hartsvriendinnen. 'Wat jammer dat hij er dit jaar niet bij is. Maar Claus is ook lief hoor.'" Tijdens het wachten op Noordeinde delen basketbakkers roomsoezen uit, om het wachten te verzachten. En als uiteindelijk de balkonscène komt is volgens *De Telegraaf* de menigte uitbundig blij⁴⁴³. *Trouw* gaat in 1996 de straat op, om aan mensen te vragen wat ze van Prinsjesdag vinden. Wat zouden mensen zelf in de troonrede zetten en wie moet de troonrede voorlezen? De meningen over wat er in de troonrede zou moeten staan verschillen, maar over het algemeen is men het er wel over eens dat de koningin de troonrede voor moet blijven lezen. Er worden wel enkele suggesties gedaan, de koningin mag wat meer improviseren en de troonrede moet meer van haarzelf zijn en geen voorgelezen stuk van de premier. Ook hebben de mensen suggesties voor de kledingkeuze van de koningin. "Een spijkerbroek zou ik wel leuk vinden, maar dat zal wel niet mogen. [...] Ze moet kleren aandoen die haar lekker zitten, maar wel representatief zijn. Eigenlijk zoals ze er altijd uitziet."⁴⁴⁴

De Telegraaf plaatst in 1997 een groot artikel over Prinsjesdag. Volgens de krant is het in Engeland een hooghartig hofvertoon en in Nederland kneuterige gezelligheid. De krant plaatst bij het artikel enkele foto's van Prinsjesdag. De krant beschrijft verschillende mensen langs de route, bijvoorbeeld drie weduwen die al jaren naar de stoet komen kijken. Of de haringvrouw, die in klederdracht haring staat uit te delen. De krant laat ook nog enkele hun mening geven over het koningshuis. "Zo zou zo'n rel rondom de dood van prinses Diana, waar de Engelse koningin zich pas na kritiek van het 'gewone' volk in het openbaar vertoonde hier ondenkbaar zijn. Koningin Beatrix is er altijd als een van de eerste bij om haar medeleven te tonen. Neem nou dat

⁴⁴² *De Volkskrant* 18-9-1996.

⁴⁴³ *De Telegraaf* 17-9-1996.

⁴⁴⁴ *Trouw* 17-9-1996.

interview met kroonprins Willem-Alexander,' zegt Carla Willems. 'Dat was toch geweldig. Hij deed het heel goed en lijkt mij helemaal klaar om zijn moeder op te volgen wanneer dat plotseling nodig is.' Er is wel discussie over zijn aanstaande bruid, met Emily Bremers gaat hij volgens het publiek niet trouwen, nee iemand met blauw bloed moet het zijn. De krant eindigt met de soezen die worden uitgedeeld, deze worden zeer enthousiast ontvangen door de wachtende menigte⁴⁴⁵.

In 1998 hebben de mensen volgens *De Telegraaf* niets dan lof voor prins Willem-Alexander. "Hij moet zich van niemand iets aantrekken en gewoon zijn eigen plan trekken [...] Willem-Alexander moet zich geen keuze laten opleggen. Het gaat om zijn leven en als hij echt van haar houdt, dan lijkt me de keuze niet moeilijk."⁴⁴⁶ De krant schrijft over een 55-jarige Rotterdammer, die altijd met zijn eigen gouden fiets komt. Dit jaar niet, want hij is met de trein. Verder beschrijft de krant nog enkele mensen die vrij hebben genomen van hun werk en genieten van Prinsjesdag. Ook waren er veel jonge kinderen dit jaar. Prinsjesdag is niet zomaar een vrije dag, het is een nuttige dag waar de kinderen traditie meemaken⁴⁴⁷. *De Volkskrant* laat in 1998 verschillende belangstellenden aan het woord. Volgens de vaste kern voor het paleis zwaaide de koningin naar hen. Anderen vonden het pakje van de koningin erg mooi, want blauw staat haar zo goed. Verder noemt de krant nog verschillende groepen die extra vroeg opgestaan waren om bij Prinsjesdag te kunnen zijn⁴⁴⁸. In 1999 schrijft *De Telegraaf* dat de nieuwe vriendin van Willem-Alexander, Maxima Zorreguieta, de goedkeuring van het volk kan wegdragen. Iedereen hoopt haar dan ook op Prinsjesdag te zien. "Wel zijn de drie dames het erover eens dat Maxima een fantastische koningin zou zijn." De krant beschrijft een echte Oranjefan, hij heeft thuis zelfs een kamer ingericht als museum. "Dit is toch geweldig, die sfeer, die gezelligheid, dat vind je nergens." Ook is Prinsjesdag een educatief uitstapje, de krant noemt een basisschool die Prinsjesdag met haar leerlingen bezoekt. "Zo wordt wat ze geleerd hebben meteen ook een stuk tastbaarder." Verder noemt de krant nog enkele mensen die speciaal naar Den Haag komen voor Prinsjesdag en de algemene mening dat Maxima volgend jaar vast op het balkon staat, verloofd en al⁴⁴⁹. In 2000 laat *De Telegraaf* verschillende mensen langs de route aan het woord. Volgens de mensen proef je als je erbij bent op Prinsjesdag veel meer de sfeer. "Ik zou me geen raad weten zonder Prinsjesdag. Dit is zoiets Hollands, het hoort er gewoon bij." Ook de ambassadeurs hebben veel bekijks, vooral de kinderen vinden de sabel van de ambassadeur van Oman prachtig. Er is minder oranje te zien langs de route dan normaal, maar de mensen denken dat dat

⁴⁴⁵ *De Telegraaf* 17-9-1997.

⁴⁴⁶ *De Telegraaf* verwijst naar de aanhoudende druk op Willem-Alexander om zijn vriendin Emily ten huwelijk te vragen.

⁴⁴⁷ *De Telegraaf* 16-9-1998

⁴⁴⁸ *De Volkskrant* 16-9-1998

⁴⁴⁹ *De Telegraaf* 22-9-1999

komt door het voetbal, iedereen is oranje moe. Niet alleen Nederlanders staan er volgens de krant langs de route, ook in het buitenland heeft de koningin fans, er staan zelfs mensen uit Afrika langs de route, volgens de krant⁴⁵⁰.

Trouw en *De Telegraaf* geven in hun artikelen het woord aan de burger langs de route; hoe beleeft hij Prinsjesdag. Het is opvallend dat er alleen positief over het Koninklijk huis wordt gesproken; er worden alleen Prinsjesdagfans aan het woord gelaten. Het is opvallend dat *De Volkskrant* slechts in 1996 en 1998 het woord aan de burger geeft. *De Volkskrant* was geen krant voor smeugige details en er was geen ruimte voor de burger. *De Volkskrant* stond bekend als uniforme en feitelijke nieuwsbrenger.⁴⁵¹ *De Volkskrant* werd gezien als een saaie beleidskrant, wat de burger belangrijk vond en wat er op straat gebeurde viel niet uit de krant op te maken.⁴⁵² *De Telegraaf* is de enige krant die schrijft over het liefdesleven van prins Willem-Alexander, ook hier weer door de burger aan het woord te laten. *De Telegraaf* geeft in haar berichtgeving de meeste ruimte aan de burger, zij laat met regelmaat de gewone man aan het woord. Ook *Trouw* geeft de burger ruimte in hun berichtgeving. Dit past bij het voornemen van de krant, om energiever te worden met aansprekende en herkenbare interviews.⁴⁵³ *De Telegraaf* is de krant die de meeste aandacht heeft voor de burger langs de kant en deze het vaakst aan het woord laat. Dit hoort echt bij *De Telegraaf*, de menselijke benadering van het nieuws staat in alles wat de krant doet voorop, human interest is het sleutelwoord.⁴⁵⁴ Het is opvallend dat het commentaar van de burger moderner wordt. De burger spreekt meer over het koningshuis als goede bekenden, dan van een afstand.

1.6 De mode en de hoed

De kranten besteden aandacht aan de kleding van het koningshuis en de hoeden die gedragen worden in de Ridderzaal. Er wordt nu niet alleen aandacht aan het Koningshuis gegeven, maar ook aan andere aanwezigen in de Ridderzaal. Dit past bij de beweging die is ontstaan op Prinsjesdag. Het is voor de politiek ook een dag van zien en gezien worden. Dit soort dagen worden met de steeds belangrijker nu de partijen minder kunnen rekenen op hun vaste achterban en er meer zwevende kiezers zijn.⁴⁵⁵

⁴⁵⁰ *De Telegraaf* 20-9-2000

⁴⁵¹ Mooij, *Dag in dag uit*, 54.

⁴⁵² Ibidem, 136.

⁴⁵³ Welgraven, *Typisch Trouw*, 102.

⁴⁵⁴ M. Wolf, *Het geheim*, 445.

⁴⁵⁵ Wielenga, *Nederland*, 293.

In 1986 was koningin Beatrix volgens *De Telegraaf* het stralende middelpunt op Prinsjesdag. Haar kleding wordt beschreven, eveneens als de kleur kleding van prinses Margriet⁴⁵⁶. *De Volkskrant* schrijft in 1988 dat als je in Den Haag wilt opvallen als politicus, dat je dat op Prinsjesdag doet. Kort wordt de kleur genoemd van de kleding van koningin Beatrix. “[...] waarbij Beatrix’ jurk van Indiase zijde en bijpassende hoed volgens kenners geïnspireerd leek op de dracht van de kotomissies.”⁴⁵⁷. In 1990 plaatst *De Telegraaf* een artikel over de mode op Prinsjesdag. De couturiers keken daar volgens *De Telegraaf* kritisch naar. “De kleding van de Koningin heeft niets met mode te maken. Zij staat daar boven.” Ook vinden de couturiers dat prinses Margriet op moet passen dat ze haar zus niet wil overtreffen. Het wordt duidelijk dat de couturiers het niet met elkaar eens zijn, van de ene krijgen de Koninklijke zussen ruime voldoende, terwijl de andere hun inspanningen een onvoldoende geeft⁴⁵⁸. *Trouw* laat in 1992 een echte kenner, hoedenontwerper Harry Scheltema, aan het woord. Scheltema levert in dit artikel commentaar op de hoeden die dit jaar gedragen werden tijdens Prinsjesdag. “Dit jaar kunnen de dames ministers meer zijn goedkeuring wegdragen. Het waren heren-achtige hoeden, in ieder geval niet lelijk.” Hij geeft commentaar op een aantal hoeden. “Het hoofddeksel van prinses Margriet (meer bloemendecoratie in het haar) keurt hij goed. [...] Ook zag hij in de zaal een dame zitten met een dopje, dat helaas achterop het hoofd was geplaatst. Dat had recht op het hoofd gemoeten.” Hij vindt het wel jammer dat de aanwezige dames in de Ridderzaal Prinsjesdag niet aangrijpen om wat fleuriger voor de dag te komen, Scheltema ziet graag wat meer sjeu. Over de hoed van de koningin doet Scheltema geen uitspraak, omdat hij hem zelf gemaakt heeft. *Trouw* geeft wel een gedetailleerde beschrijving van de hoed van de koningin. “Voor liefhebbers, de hoed van de koningin was, net als de japon, gemaakt van kant. De modekleur donker flessegroen. De vorm was aan de ene kant rond (de openstaande kant) en de andere ovaal. De vorm van een druppel en de hoed was helemaal doorzichtig⁴⁵⁹.”

De Volkskrant publiceert in 1993 een artikel over de kleding van de koningin. “Een koning heeft het op Prinsjesdag gemakkelijker dan een koningin. Hij trekt gewoon zijn uniform aan, maar zij moet een robe dragen die haar dezelfde machtsuitstraling geeft. En zij moet er elk jaar weer anders uitzien.” *De Volkskrant* publiceert foto’s van wat koningin Beatrix droeg vanaf 1980 tot 1992. In het artikel schrijft *De Volkskrant* dat de kleding van de koningin op Prinsjesdag speciaal voor de gelegenheid gemaakt is. Ze is dus altijd nieuw en heeft geen ander doel dan haar functie als koningin te ondersteunen. Volgens de krant moet de kleding van de koningin een symbool zijn van haar macht. De krant schrijft dat als je de kleding van de koningin van de

⁴⁵⁶ *De Telegraaf* 17-9-1986.

⁴⁵⁷ *De Volkskrant* 21-9-1988.

⁴⁵⁸ *De Telegraaf* 19-9-1990.

⁴⁵⁹ *Trouw* 16-9-1992.

afgelopen jaren met elkaar vergelijkt, er wel degelijk overeenkomsten te vinden zijn. “Een constante is bijvoorbeeld de aanwezigheid van de kleur blauw. [...] Een ander steeds terugkerend element is de lengte van de rok. Die is zonder uitzondering lang en breed. Die lengte en dat volume benadrukken haar symbolische uitstraling.” De jaren dat de koningin afweek van de kleur blauw beschrijft het artikel. De keuze van blauw heeft volgens de krant ook gevolgen voor de sieraden die de koningin draagt. Dit zijn bijna altijd saffieren, met diamanten en parels. Volgens de krant heeft koningin Beatrix haar eigen voorliefdes die ze graag terugziet in haar kleding. De krant noemt de strikken op de buik, grote bloemmotieven en totaal geen relatie met moderne kunst. “Het zijn opvallende buiten elk modekader vallende versieringen, die iets te maken moeten hebben met de persoonlijke voorkeur van de koningin voor enige romantische, bijna sentimentele details in het leven.” De jurken die koningin Beatrix draagt zijn volgens de krant een afspiegeling van haar opvatting over het koningschap⁴⁶⁰. In 1993 geeft *De Telegraaf* een beschrijving van de kleding van het koningshuis; de kleding van de koningin krijgt de meeste aandacht. “De vorstin ging gehuld in een combinatie van een flesgroene tafzijden rok met een bolero van met goud lamé gebrocheerde zijde en een bijpassende hoed met opvallend groene hanenveren.”⁴⁶¹. *Trouw* plaatst in 1993 een interview met de enige hoedenmaker die ons land nog kent, Boy de Winter. Het artikel gaat in op de eer die Boy ten deel valt om opdrachten van de Koninklijke familie te krijgen en dat het handmatig hoeden maken een uitstervend vak is. “Koningin Beatrix ziet hoeden ook als een soort beroepskleding. In haar vrije tijd zet zij geen hoed op. De hoeden van Beatrix helpen mee haar Koninklijke waardigheid uit te stralen.”⁴⁶².

De Volkskrant plaatst in 1995 een artikel geheel gewijd aan de hoeden op Prinsjesdag. Volgens de krant steken de vrouwelijke ministers en staatssecretarissen elkaar naar de kroon. De krant noemt de mening van de eigenaresse van een hoedenwinkel. “Ik kan niet zeggen; Wauw dit is Londen. Er waren erg veel zwarte hoeden in de Ridderzaal en dat was jammer vanwege het mooie nazomerweer. Het had allemaal wel wat fleuriger mogen zijn.” Ook noemt zij de mooiste en opvallendste hoeden van dat jaar. Er waren ook enkele vrouwen die moeite hadden met het dragen van een hoed, ook daar laat de krant een deskundige spreken. “Ontbreekt de gewoonte, dan ontbreekt het comfort. Daarom zien de meeste vrouwen er met een hoofddekseel zo lomp en onnatuurlijk uit.” Het artikel noemt enkele dames en hun hoeden en of deze wel of niet passend waren. De hoeden van de vrouwelijke ministers en hun kleding worden uitgebreid beschreven. De krant noemt dat de vrouwen hun hoeden speciaal hebben laten ontwerpen voor Prinsjesdag. Het artikel eindigt met een beschrijving van de hoed en de kleding van de koningin. “De hoed van koningin Beatrix was een lust voor het oog, daar zijn de kenners het over eens. De hoed

⁴⁶⁰ *De Volkskrant* 20-9-1993.

⁴⁶¹ *De Telegraaf* 22-9-1993.

⁴⁶² *Trouw* 21-9-1993.

maakte een heel luchtige indruk en stond prachtig in combinatie met de robe, zegt Marly Vroemen. Het materiaal Indiase goudlamé. Het blauwe ordelint, dat de jaarlijkse Prinsjesdagcreatie van Hare Majesteit vaak verstoort, werd nu onder het topje gedragen.”⁴⁶³. *De Volkskrant* plaatst in 1997 een column die Prinsjesdag op de hak neemt. Volgens de auteur wil premier Kok graag soberheid, maar lukt dat niet met de hoedenparade. “Het blijft een beetje wennen, die hoedenparade. Ook voor de vrouwen zelf, die de indruk wekken niet helemaal goed raad te weten met hun hoofddeksels. Ze zijn er nog niet echt mee vergroeid. Alleen de Majesteit zelf draagt haar hoeden met een zekere vanzelfsprekendheid.”⁴⁶⁴. In 1998 noemt *De Telegraaf* kort de kleur van de kleding van de koningin. Ook plaatst de krant een klein artikel over de kleding van minister Jorritsma. De meeste bewindsvrouwen waren in donkere kleuren gekleed, maar de minister droeg zuurstokroze. Volgens de krant schrok de minister wel even toen ze zag dat ze zo kleurrijk was, maar zei ze dat het wel de bedoeling was om op te vallen⁴⁶⁵. *De Volkskrant* schrijft in 1998 over de hoeden: “De vrouwen waren als het even kon met hoed getooid; rode, roze, zwart en blauw en vele kleuren daartussen. Klein als een fez, met voiles als volièregaas, halve bolletjes en zonnehoeden en creaties in de vorm van uitvergrote paddenstoelen, tulbanden en zelfs een gedurfd schoorsteenvegerstype met speld.” En een korte beschrijving van de alom vertegenwoordigde kleur bij de mannen; statig grijs en zwart droegen ze⁴⁶⁶.

In 1999 plaatst *De Telegraaf* verschillende foto's van dames die in de Ridderzaal waren; het gaat hier om de hoeden. Volgens de krant hadden de toeschouwers deze Prinsjesdag veel te bekijken en te becommentariëren⁴⁶⁷. In 2000 plaatst *De Telegraaf* een groot artikel over de hoeden op Prinsjesdag. *De Telegraaf* schakelt een professioneel hoedenmaakster in voor het commentaar, Marga van der Bos. Niet iedere hoed is voor iedereen geschikt. “Hoeden onderstrepen wie je bent.” De hoedenontwerpster geeft een aantal tips hoe men het beste een hoed kan uitzoeken. “Je moet het hoofddekseel kiezen dat je mooie eigenschappen onderstreept.” Ze vindt het ook jammer dat veel mensen voor een eenvoudige hoed kiezen, de hoed van prinses Margriet had uitbundiger gekund. Volgens de ontwerpster heb je niet alleen lef nodig om een hoed te dragen, maar word je er ook moediger door. Een hoed geeft je een bepaalde rol. Het artikel zegt over de hoed van de koningin: “Het is dit jaar geen hoed, maar een rand. Een hoofddekseel dat boven open is. De Koningin draagt altijd fantastische hoofddeksels. Heel brede kolossale exemplaren. Dat moet ook wel met betrekking tot haar kapsel.” Het artikel eindigt met

⁴⁶³ *De Volkskrant* 20-9-1995.

⁴⁶⁴ *De Volkskrant* 19-9-1997.

⁴⁶⁵ *De Telegraaf* 16-9-1998.

⁴⁶⁶ *De Volkskrant* 16-9-1998.

⁴⁶⁷ *De Telegraaf* 22-9-1999.

de opmerking dat de hoeden van de koningin altijd een beetje op kronen lijken; zou ze dat expres doen?⁴⁶⁸

De kranten gaan dieper in op de mode op Prinsjesdag. Er wordt niet alleen gekeken naar de kleding van de koningin, maar ook de aanwezige dames in de Ridderzaal worden besproken. De kranten laten verschillende experts op het gebied van mode en hoeden aan het woord om de outfits van Prinsjesdag te bespreken. Prinsjesdag staat bekend als een hoedenparade, maar hier wordt pas vanaf de jaren negentig aandacht aan besteed. *De Volkskrant* is de enige krant die dieper ingaat op de geschiedenis van de kleding van de koningin. Dit past bij het kenmerk “kwaliteitsgericht” dat *De Volkskrant* zelf gebruikte. De lezer die geïnteresseerd is in kunst en cultuur en andere vormen van hoogwaardige vrijetijdsbesteding.⁴⁶⁹ De kranten zijn lovend in hun commentaar op de koningin, maar andere dames komen er niet zo gelukkig vanaf. Het is opvallend dat *Trouw* het minste aandacht besteedt aan de mode op Prinsjesdag. Zelfs *De Volkskrant*, in deze periode terughoudend in de berichtgeving over Prinsjesdag, besteedt vrij ruim aandacht aan de mode op Prinsjesdag. *De Telegraaf* staat weer voorop in haar berichtgeving over de mode op Prinsjesdag. *De Telegraaf* had in haar oplage ook altijd ruimte voor een pagina privé. Hier werden bekende Nederlanders en sterren uitgebreid besproken en kreeg de (vrouwelijke) lezer meer informatie over hun levens. Het uitgebreid bespreken van de mode op Prinsjesdag past volledig in deze pagina. Het is dus ook niet vreemd dat *De Telegraaf* de ruimte neemt om de mode op Prinsjesdag te bespreken.⁴⁷⁰

⁴⁶⁸ *De Telegraaf* 20-9-2000.

⁴⁶⁹ Mooij, *Dag in dag uit*, 117.

⁴⁷⁰ M. Wolf, *Het geheim*, 434.

Conclusie

Kunnen we na de bestudering van de periode 1945-2000 spreken over een ontwikkeling of een verband in de berichtgeving over Prinsjesdag? In hoeverre is de berichtgeving over Prinsjesdag veranderd en welke ontwikkelingen/verbanden zijn er te signaleren in de berichtgeving over Prinsjesdag? Het wordt duidelijk dat Prinsjesdag meebeweegt met de tijd. Prinsjesdag is een dag vol politieke traditie, maar de berichtgeving weerspiegelt de maatschappij en in veel mindere mate de politiek.

In de eerste periode is de berichtgeving over Prinsjesdag formeel. De berichtgeving is beschrijvend, er worden veel details gegeven, er worden kleine menselijke incidenten genoemd en de schrijvers geven geen mening. Prinsjesdag komt in die periode naar voren als een dag waarbij de bevolking in grote getalen uitloopt om de stoet en het koningshuis te bekijken en zich verder keurig gedraagt. Voor de burgers die zelf niet fysiek aanwezig konden zijn, bieden de dagbladen door middel van veel details een goed en duidelijk verslag van de stoet, rijtoer, ridderzaal en het koningshuis.

De tweede periode vertoont een duidelijke breuk met de eerste periode. Prinsjesdag staat veel minder op een voetstuk, maar tussen de burgers. De berichtgeving laat het publiek aan het woord en richt zich op de voorbereidingen die nodig zijn voor Prinsjesdag. De berichtgeving gaat over de onrust en demonstraties en is veel minder objectief. De traditie van Prinsjesdag brokkelt af. De aandacht verplaatst zich van het geven van beschrijvingen van Prinsjesdag naar aandacht voor de burger en incidenten. De afbreuk aan de autoriteit en traditie is ook duidelijk herkenbaar aan de demonstraties op Prinsjesdag. De berichtgeving rondom Prinsjesdag stapt af van de beschrijvende en afstandelijke artikelen over een dag vol traditie.

De derde periode richt zich nog meer op de burger dan de tweede periode. De berichtgeving richt zich op de burger zelf, de voorbereidingen en zijn mening. Ook ligt de nadruk op vermakelijkheid. De burger krijgt achtergrondinformatie, smakelijke incidenten en het verslag van de mode op Prinsjesdag wordt steeds meer entertainment gericht. De berichtgeving in deze periode is zeer human interest gericht. De berichtgeving over Prinsjesdag komt meer van onderop, de burger, dan dat het een afstandelijke beschrijving van bovenaf is.

De aandacht verplaatst zich langzaam. Prinsjesdag valt van het voetstuk en de berichtgeving van het eerste hoofdstuk met algemene onpersoonlijke beschrijvingen, verschuift in het tweede en derde hoofdstuk naar een berichtgeving met ruimte voor de burger zelf, de voorbereidingen en de incidenten en demonstraties. De aandacht verschuift, waar in het eerste hoofdstuk in de berichtgeving nog aandacht wordt besteedt aan het (militair) ceremonieel, is dit in het tweede hoofdstuk verdwenen. In het tweede en derde hoofdstuk is er in de berichtgeving

ruimte voor de gewone man. In het tweede hoofdstuk brokkelt de waarde van de traditie af en is er in de berichtgeving veel ruimte voor demonstraties en incidenten. In het derde hoofdstuk is er vanuit *De Telegraaf* veel aandacht voor de training van de paarden. Waar het eerste hoofdstuk volledig de nadruk legt op Prinsjesdag, het ceremonieel en de rijtoer, verplaats de aandacht in het tweede en derde hoofdstuk zich naar de zaken rondom Prinsjesdag. Er is aandacht voor de voorbereidingen en de gewone man wordt aan het woord gelaten. Een duidelijk verschil tussen het tweede en het derde hoofdstuk is dat Prinsjesdag in het tweede hoofdstuk nog wel maatschappelijk beladen was. Er waren demonstraties op Prinsjesdag, Prinsjesdag werd aangegrepen door mensen om hun onvrede te tonen. Dit verdwijnt in het derde hoofdstuk, dan draait voornamelijk om de showbizz en human interest.

Een opvallende continuïteit in de berichtgeving over Prinsjesdag is de berichtgeving over de koninklijke familie. De berichtgeving over de koninklijke familie blijft gedurende de jaren vrijwel hetzelfde. In alle drie de periodes proberen de kranten de koninklijke familie menselijk neer te zetten. En wordt er een beschrijving van de kleding van de leden van het koningshuis gegeven. De kranten beschrijven persoonlijke details en handelingen van de koninklijke familie uitgebreid. In de berichtgeving verandert de ervaringen van de burger naar het koninklijk huis wel. De burger voelt zich meer betrokken bij de koninklijke familie. Dit komt duidelijk naar voren in het laatste hoofdstuk, het privé leven van de kroonprins wordt door het publiek besproken. In het eerste hoofdstuk was hier geen ruimte voor, de koninklijke familie stond nog teveel op een voetstuk.

Concluderend kunnen we spreken van een democratisering van Prinsjesdag, de afstand van Prinsjesdag tot het volk wordt kleiner. De berichtgeving over Prinsjesdag volgt de ontwikkelingen in de maatschappij en weerspiegelt wat daar leeft. Dit kunnen we zien door de rustige berichtgeving in het eerste deel, overeenkomend met de soberheid, zuinigheid en verzuiling van na de Tweede Wereldoorlog. In de tweede periode zien we demonstraties op Prinsjesdag en meer aandacht voor het individu. Dit weerspiegelt de onrust en demonstraties in de maatschappij, de afkeer van de zuil en de ontplooiing van het individu. In het derde deel wordt duidelijk dat Prinsjesdag niet meer op een voetstuk staat. Het wordt meer gezien als een dag vol entertainment en zo wordt de berichtgeving ook steeds meer. Het klassenverschil wordt kleiner. De berichtgeving is gericht op de burger en door de burger, met veel aandacht voor smakelijke details en showbizz.

Het is opvallend dat de berichtgeving over Prinsjesdag zo duidelijk in drie verschillende periodes te verdelen is. Hierin wordt duidelijk dat een dag vol traditie toch onderhevig is aan de veranderingen in de maatschappij. De berichtgeving over Prinsjesdag geeft de veranderingen in

de maatschappij duidelijk weer. Het is zeer interessant en opmerkelijk om te zien dat Prinsjesdag veranderd is van een dag die boven het volk stond, in een dag die volledig tussen het volk staat. Het is interessant om te zien dat de berichtgeving over de dag met de meeste politieke traditie in Nederland, een weerspiegeling is van wat er leeft onder het volk. Hieruit wordt duidelijk dat ondanks het feit dat het ceremonieel rondom Prinsjesdag niet verandert, de beleving en de waarde die aan Prinsjesdag gehecht wordt, wel verandert. Hieruit blijkt ook dat er over Prinsjesdag nog niet genoeg geschreven is. Het is tijd voor de literatuur om zich niet meer te richten op het staatsrechtelijke element van Prinsjesdag, maar op het publieke element, want dat is aan de meeste verandering onderhevig.

Literatuurlijst

Van Baalen, C. en Ramakers, J. *Prinsjesdag 'De enige politieke feestdag die ons land kent*, (Jaarboek Parlementaire geschiedenis, Nijmegen 2008).

Bak, P. *Slotbeschouwing een meneer van een krant*, (Kampen 1999).

Blom, J.C.H. *Burgerlijk en beheerst. Over Nederland in de twintigste eeuw*, (Uitgeverij Balans 1996).

Van Cruyningen, A. *Prinsjesdag. Een vaderlandse traditie historisch belicht*, (Kampen 1999).

Van der Dunk, H.W. *Nederland in de jaren vijftig en zestig. Wederopbouw, welvaart en onrust*, (Houten 1986).

Van Gessel, H. *Een beeld van een dagblad*, (Amsterdam 1995).

Gout, F.P. *Algemene geschiedenis der Nederlanden* (Bussem 1982).

Van der Horst, H. *De mooiste jaren van Nederland 1950-2000*, (Amsterdam 2013).

Van Leeuwen, T. *Pracht en praal op Prinsjesdag*, (Zaltbommel, 1998).

Mooij, A. *Dag in dag uit. Een journalistieke geschiedenis van De Volkskrant vanaf 1980*, (Amsterdam 2011).

Nierop, T. *De nieuwe kaaskop. Nederland en Nederlanders in de jaren negentig*, (Amsterdam 1999).

Van Raalte, E. *De geschiedenis van de opening der Staten-Generaal van 1814 tot 1952*, (Den Haag 1952).

Righart, H. *De wereldwijde jaren zestig. Groot-Brittannië, Nederland en de Verenigde Staten*, (Utrecht 2004).

Schmal, H. e.a. *Nederland in de twintigste eeuw*, (Utrecht 1995).

Sierk, Y. *De koers van de krant: vertogen over identiteit bij Trouw en De Volkskrant*, (Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam 2003).

De Telegraaf 1945-2000

Trouw 1945-2000

Van Vree, F. *De metamorfose van een dagblad. Een journalistieke geschiedenis van De Volkskrant*, (Amsterdam 1996).

De Volkskrant 1945-2000

Welgraven, C. *Typisch Trouw*, (Amsterdam 2002).

Wielenga, F. *Nederland in de twintigste eeuw*, (Amsterdam 2009).

Wolf, M. *Het geheim van De Telegraaf*, (Amsterdam 2009).